

545381419

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

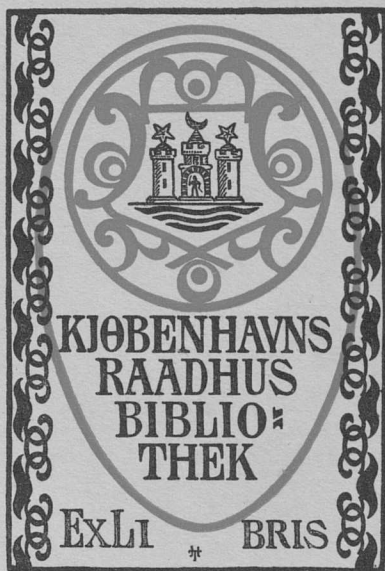
99.4 Begtrup, Holger Be

The background of the entire page is a complex marbled paper pattern. It features a mix of dark grey, light grey, and white tones, creating a swirling, cellular, and organic texture. The patterns resemble marbled paper or perhaps a microscopic view of certain materials. The marbling is dense and covers most of the page area.

RHB

99.4 Begtrup, Holger Be

HOLGER BEGTRUPS
LEVNET

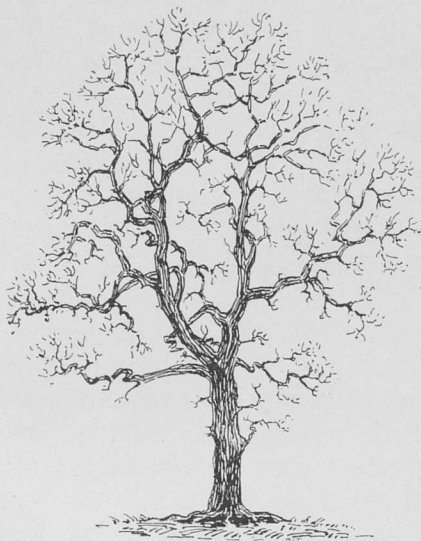

HOLGER BEGTRUPS LEVNED

FORTALT AF HAM SELV

SLÆGT, BARNDOM OG
UNGDOM

G. E. C. GADS FORLAG · KØBENHAVN 1929

99.4

Be

Bd. 1

FORORD

En Menneskehjerne er dog det forunderligste af alt, hvad Skaberen har frembragt paa denne Jord. — Det maa jeg sande, naar jeg ransager min egen Hjerne og finder saa mange Tusende, snart spredte og snart sammenhængende Minder i den om mit Liv, fra jeg var fire Aar gammel indtil den Dag i Dag. — Det er en hel Verden, som er gemt derinde. Og selv for den, som tror paa et Liv efter Døden, er det vemodigt at tænke paa, hvorledes Gemmestedet for denne indre Verden om faa Aar vil komme til at smulre i Graven.

Derved vækkes det Spørgsmaal, om det ikke er en Pligt for den, som har nogen Evne dertil, at give en skriftlig Fremstilling af sine Livsminder, mens Hukommelsen endnu er skarp, og Haanden skikket til at føre Pennen. — Med dette for Øje har jeg nu, da jeg har naaet »Støvets Alder«, sat mig til at skrive mit Levned.

Der møder mig imidlertid straks den Vanskelighed, at min Mindeverden er altfor rig til, at den helt og holdent kan bringes paa Papiret. Jeg føler mig stillet omtrent som en Historiker, der har faaet den Opgave at fortælle om Samfundslivet i hans egen Tidsalder. Man vandrer som i en Skov med groende Træer og Buske til alle Sider. Det gælder om at vælge sig en Sti igennem Tykningen, da man dog ikke magter at føre hele Skoven med sig til Bys.

Nogle af dem, som har skrevet deres Levned, har valgt at fortælle om de største Træer, de har truffet i Skoven. Andre har især dvælet ved deres eget Arbejde derude. Atter andre

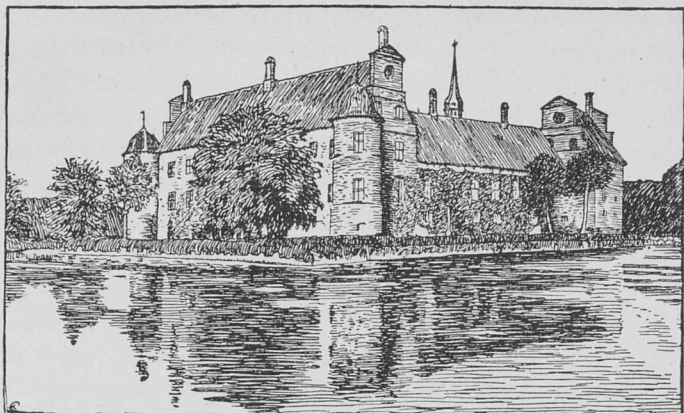
har givet de Tanker til Bedste, som er vakt hos dem under Vandringen i den store Skov. Men for mig ligger det nærmest at give et Billede af min personlige Udvikling under Vekselvirkning med de Mennesker og de Sider af det aandelige Liv, som har haft kendeligst Indflydelse paa min Sjæl i Aarenes Løb.

Som Ledestjerne paa denne Vandring gennem Skoven vil jeg tage de Ord, som en Munk fra det 15. Aarhundrede skrev i Grinderslev Kloster:

Hvad et Menneske er i Guds Øjne, det er han (hverken mer eller mindre)!

Æbelholt, den 19. Marts 1929.

Holger Begtrup.

Rosenholm.

I

MINE FORFÆDRE.

Paa fædrene Side kan jeg følge min Slægt fire Hundrede Aar tilbage i Tiden. Den ældste Mand i Ætten, som kendes ved Navn, var endda saa betænksom, at han gjorde en Del Optegnelser om sit Levned, som han siden lod sin Søn indføre i en Bog, der nu er i mit Eje.*)

Han var min Farfars Farfars Farfars Far og hed *Peder Nielsson*, men kaldtes til Daglig *Per Skriver* efter det Embede, han havde som Skriver og Foged paa Rosenholm, hos den velbyrdige Mand Rigsraad Jørgen Rosenkrantz.

Som Prøve paa hans Optegnelser af mindeværdige Ting i hans Liv tjener følgende, som jeg gengiver med vor Tids Retskrivning:

*) Nærmere Oplysninger om denne Bog findes i »Frederiksborg Højskoles Aarsskrift« for 1928, hvor jeg har skrevet et Stykke om »Min Oldefars Oldefars Far«.

»1534. Da stod den Slag for Aalborg paa St. Gali Dag, og blev jeg født samme Aar Martini (d. e. Mortensdag). — 1544. Da kom jeg til Skole i Ribe, Mariæ Fødselsdag. — 1548. Da blev jeg Mads Skrivers Dreng paa Dronningborg (ved Randers). — 1549. Da blev jeg Jesper Munks Dreng paa Hungstrup, St. Hans Dag. — 1550. Da blev jeg Kornmaaler paa Dronningborg, Mikkelsdag. — 1555. Den Onsdag efter Nytaarsdag, da vokste der en Byld paa min højre Skinneben, og var den aaben jammerling (d. e. et Aar derefter) og 3 Dage. — 1559. Da kom jeg til ærlige og velbyrdige Mand Jørgen Rosenkrantz, paa Ludvigs Søndag, og blev jeg Skriver og Kældersvend paa Skabygaard (d. e. Skafføgaard). — 1563. Da blev jeg syg i mine Fødder paa Rosenholm imellem Onsdag og Torsdag efter St. Hansdag Midsommer, som var mig en svær Pine, som Gud veed. — 1565. Den 6. Dag Juli fik jeg Befaling paa Kalø over Korn og Fetalje og Slotsloven og Sager at forfølge til Tinge og Oldengæld af Skoven. — 1572. Den 3. Dag Maj kom jeg til Rosenholm og annammed Inventarium, og var jeg Foged og Skriver indtil den 3. Maj 1577 og finge da paa alle, hvis Regnskaber jeg havde gjort, Quitansiarum (d. e. Generalkvittering). — 1576. Den 24. Dag Marts, da undte og forlente ærlig og velbyrdig Mand Jørgen Rosenkrantz mig Skovlkjær min Livstid at bruge uden al Afgift og Arbejd efter sin beseglede Brev og Haandskrifts Lydelse. — 1579. Den næste Søndag efter St. Hansdag Midsommer, som var den 28. Dag Juni, da stod min Bryllup udi Kirkeholt med ærlige Pige Maren Olufsdatter. Og hun var udi hendes 15. Aar, den Tid Gud undte os Glæde og Lykke sammen.«

Per Skriver nævner Bryllupsgæsterne med Fru Dorrete Lange (gift med Jørgen Rosenkrantz), Jomfru Anna Brede og Jomfru Karen Brede (Fru Dorthea Langes Slægtninge) i Spidsen, og opramser alle de Masser af Sulevarer, Fisk, Brød og Øl, som han selv havde sendt til Gildet. — »Jørgen

Rosenkrantz gav mig til min Bryllup en Tønde Pryssing, en Tønde Mjød, en Tønde Rostock Øl.«

»Derefter følger, hvis Børn Gud haver sendt min Hustru ved mig«, med Oplysning om deres Fødselsdage, Daab og Faddere. Her nævnes blandt andre Jørgen Rosenkrantz' Søn Holger (den Lærde) som Fadder.

Per Skriver og hans Hustru fik i alt 13 Børn, hvoraf dog 4 døde som smaa. — Den ottende i Rækken var min Oldefars Oldefar. Om hans Fødsel hedder det i Optegnelserne: »1594. Imellem den 1. og 2. Juli ved 12 Slet, da blev min Søn Anders født her udi Skovlkjær og kristnet i Hornslet Kirke af Herr Peder Sommer Søndag næstefter.«

Efter Børnefortegnelsen staar der i Per Skrivers Bog: — »1609. Der mine tvende Sønner, Søren Pedersøn og Anders Pedersøn, kom fra Lybek, hvor de haver været til Skole en Tidlang, da havde jeg efterhaanden selv opskreven min Alder og Vilkaar fra min Barndom og til denne Tid og deslige- ste mine 13 Børn deres Alder og Vilkaar til denne Dag, af hvilke 4 er hensovet i Herren, som forskreven staar. — Og 9 af dennem lever endnu: — Den ældste, Niels Pedersøn, som jeg haver holdt til Skole og Studium udi 19 Aar og kom nu til velbyrdig Holger Rosenkrantz til Rosenholm den 13. November. — Den anden er Berety Pedersdatter, som haver Herr Søren i Mygind og haver avlet med hannem 3 dejlige Pigebørn ved Navn Anne, Beret og Sisel Sørens- datter. — Den tredje, ved Navn Margrethe Pedersdatter, er hos velbyrdig Fru Sophi Brahe Holger Rosenkrantzes, hvor hun haver tjent i 8 Aar. — Den fjerde, Anders Peder- søn, som kom ud til Aars til en Købmand ved Navn Anders Wolufsøn den 30. Oktobris udi denne Aar. — De andre 5, to Dreng og tre Piger, findes endnu hos mig i Skovlkjær. — Gud ledsage dennem paa alle deres Veje. Amen!«

»Fornævnte mine 9 Børn, som nu levendis er, kan alle læse Guds salige Ord. Dersom de nu herefter vil bruge samme

Guds Ord rettelig, da tør de slet intet tvivle paa timelig Velfærd og evig Glæde, hvilke jeg ønsker dem alle ved Gud allermægtigste, (og) Jesum Christum. Amen, Amen!»

»Dette forbemeldte kunde jeg ikke forholde at lade min Søn Søren Pedersøn opskrive til et visse Tegn og Forhaabning, at jeg med dennom alle skal forsamles og findes udi Guds Rige paa den yderste Dag. Det unde og give Gud os alle sammen ved Jesum Christum, Amen! — Der jeg var 75 Aar, som var paa St. Mortensdag 1609.«

Paa de følgende Blade i den gamle Bog har Per Skriver, vistnok egenhændig, optegnet alt, hvad han har givet sin Søn Niels i Udstyr, da han i 1612 blev Præst i Ebeltoft, og den store Medgift, hans to ældste Døtre fik ved deres Giftermaal. Man faar derved Indtryk af, at han har været en velstaaende Mand.

Om hans Død har Sønnen Søren indført disse Linjer i Bogen:

»Anno 1613, den 7. Oktober, døde min salig Fader Peder Nielsøn udi Skovkjær, og blev begravet udi Hornslet Kirke. Gud allermægtigste unde og give hannem med alle tro Kristne det evige Liv og Salighed og en glædelig Opstandelse paa den yderste Dag. Og var hans ganske Alder 79 Aar.«

Den gamle Bog indeholder mange andre Optegnelser, som især har deres Interesser i, at de oplyser en Del om Per Skrivers Forhold til Jørgen Rosenkrantz og hans Søn Holger Rosenkrantz. Man ser deraf, at han var en trofast og betroet Tjener hos disse navnkundige Mænd. Og man faar et lille Indblik i den Maade, den lærde Holger Rosenkrantz underviste Ungdommen paa, ved de mange bibelske og theologiske Stykker, som Per Skrivers Sønner har indført i Bogen. — Det har været mig en Glæde ad denne Vej at faa at vide, hvorledes min Fædreneæt for halvfjerde Hundrede Aar siden var knyttet til en af Danmarks bedste Adels-

slægter, saa meget mere som det gode danske Fornavn, jeg bærer, er givet mig til Minde om en senere Holger Rosenkrantz fra Rosenholm.

*

Min Oldefars Oldefar, *Anders Pedersøn*, kom siden til Mols, hvor han fik en Selvejergaard i Byen *Begtrup* og røgtede Embedet som Foged i Mols Herred. Hans Gravsten findes endnu i Vistofte Kirke.

Hans Søn *Laurs Andersøn* havde samme Ejendom og Stilling som sin Far.

Hans Søn *Peder Laursen* (1680—1759) tog Navnet *Begtrup*,*) da han flyttede fra sin Fødeby. Han var i sin Ungdom Hører ved Latinskolen i Ebeltoft og derefter Hovmester paa Skærso. Ved sit Giftermaal blev han Ejer af Gaarden Ingvorstrup. Derfra flyttede han til Fannerupgaard ved Kolindsund. Han solgte siden denne Ejendom til Grevskabet Scheel, men blev boende paa Gaarden som Grevens Forpagter.

Hans Søn, Magister *Erik Gjørup Begtrup* (1713-86), var min Oldefar. — Han blev Student fra Aarhus Skole 1734, udgav i sine Studenteraar tre latinske Disputatser om »San-serne« og tog theologisk Eksamen 1738. — Der fortælles om ham, at han en Gang væddede med en anden Student om, at han skulde faa selve Professor Holberg til at følge ham lige ud til Gadedøren i hans Professorbolig. Han gik op til Holberg og bad om at maatte købe en af hans Bøger, som han selv forhandlede. Holberg gav ham Bogen, men Studenten lod, som han glemte at betale, og forlod Stuen med

---

*) Jeg er vel tilfreds med vort ægte danske Familienavn. Men der er den Hage derved, at fremmede Folk næsten altid udtaler det forkert (»Beghtrup«, »Bejtrup«, »Begstrup« o. s. v.). Vor egen Udtale er den samme, som Molboerne giver Bynavnet, og som bedre kunde tilegnes af andre, hvis vi stavede det »Bektrup«.

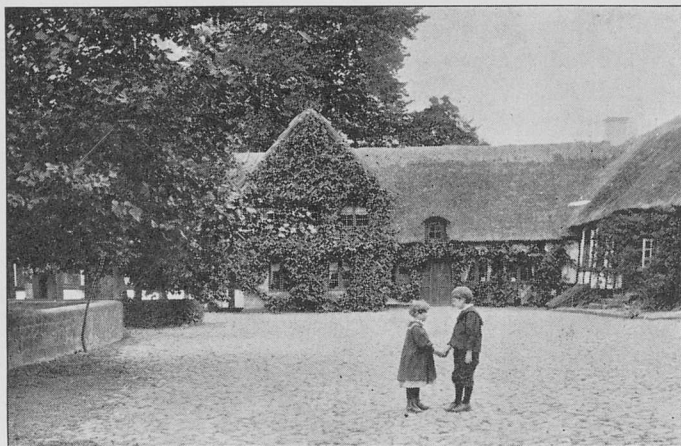

en dyb Kompliment. Da han naaede Porten, kom Holberg løbende efter ham og sagde: »I har glemt at betale Bogen!« Begtrup trak nu i en Fart Pengene frem med mange Undskyldninger. Men han fik i Virkeligheden Bogen gratis, da den anden Student, som stod paa Gaden og blev Vidne til Samtalen i Porten, naturligvis maatte betale sit tabte Vædemaal. — Dette lille Træk vidner om en vis humoristisk Sans hos min Oldefar. Og det stadfæstes yderligere ved nogle smaa Molbohistorier, som han i ægte Holbergsk Stil har meddelt i et af sine senere Skrifter.

Efter at have været Huslærer hos Forpagter Erik Frisenberg paa Holbækgaard blev han i 1740 kaldet til Sognepræst i Vistoft paa Mols. Mens han i den Anledning var i København for at præke til Dimis, overtalte hans Velynder Professor J. P. Anckersen ham til at tage Magistergraden. — I Vistoft blev han siddende til sin Død i 1786. Fra 1772 var han tillige Provst i Mols Herred. — I 1744 ægtede han Christine Augusta Bruun, som var Datter af Sognepræst Gregers Bruun. Hendes Moder giftede sig som Enke med den lærde Rektor *Jens Worm* i Aarhus, der bl. a. har udgivet det første dansk-norske Forfatterleksikon. Med ham stod Magister Begtrup, der altsaa var hans »Stesvigerson«, paa en meget venskabelig Fod. En af Begtrups Døtre blev siden, med Jens Worm som Mellemand, gift med den bekendte Rektor *Johan Henrik Tauber*, som har skildret denne Begivenhed paa en meget aabenhjertig Maade.

Min Oldefar var ikke alene en velstuderet Mand, men ogsaa en fremragende praktisk Landmand og Havedyrker. Han byggede Præstegaarden i Vistoft op, som den tildels staar endnu, og har efterladt sig en omhyggelig Beskrivelse af dette Foretagende. Han anlagde en Have med Frugttræer, mange Slags Blomster og Lægeurter. Det var den Gang usædvanligt for en jydsk Landsbypræst og vakte Kritik hos hans Embedsbrødre. Men det varede ikke længe,

inden de andre Præster i Egnen efterlignede ham deri, da de saae, hvor smukt og billigt hans Anlæg var. Han var ogsaa den første i de Egne, som dyrkede Kartofler, lavede Kompost, plantede Pilehegn osv. — Samtidig tog han sig af sine Sognebørns Landbrug, fik indført ny Markdeling og Sædskifte i Vistoft og udarbejdede »Vide og Vedtægt« for Byens

Vistoft Præstegaard.

fælles Jordbrug. Han satte Børnenes Undervisning i bedre Skik, undersøgte »hellige Kilders« Vand ved kemiske Midler osv.

Om alt dette gav han Efterslægten grundig Besked med sin flittige Pen. Der findes flere trykte Afhandlinger af ham i den Tids »Økonomiske Magasin« og i »Danske Atlas«. Men hans værdifuldeste Værk er en stor utrykt Beskrivelse af »Vistofts Præstekalds Beskaffenhed og Indtægter, hvorved vises Sognets Godhed og Størrelse, item hvad Forandringer der er skete til Fordel eller Skade, saa vel som hvad der Tid efter anden er passeret osv.« — Af dette indholdsrige Haandskrift, som nu er i mit Eje, har flere Afsnit været offentlig-

gjort i »Jydske Samlinger« og andensteds. Men der er mere deraf, som fortjente at komme i Trykken som Bidrag til det danske Folks Historie i det attende Aarhundrede.

Magister Erik Begtrup og hans Hustru havde ikke mindre end 15 Børn, hvoraf 7 Døtre og tre Sønner naaede den voksne Alder. — Den ældste af Sønnerne var min Farfar *Jens Worm Begtrup*. — Den anden var *Gregers Otto Begtrup*, som arvede sin Fars agronomiske Interesser. Han var i 40 Aar Professor i Landøkonomi ved Københavns Universitet og har udgivet vidtløftige Beskrivelser af Landbrugets Tilstand i Danmark i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. — Den yngste Søn, *Joakim Begtrup*, blev Præst og Provst paa Fyn. Han har udgivet en Beskrivelse af Svendborg, hvor han i en Del Aar var Sognepræst.

Den Begtrupske Slægt, som havde en »Skriver« til Stamfader, bevarede saaledes tydelig nok stor Kærlighed til Pen-
nen, og jeg er tilbøjelig til at regne det for en Arv fra min Oldefar, naar ogsaa jeg er blevet Forfatter og i fyrretyve Aar daglig har optegnet mit Livs ydre Begivenheder i korte Træk.

*

Min Farfar, *Jens Worm Begtrup*, er født den 19. Juli 1762. — Det var i den mærkelige Sommer, da Danmark truedes af Krig med Rusland, men slap derfor ved Mordet paa den russiske Czar. — Hvorledes man i Vistoft Præstegaard levede med i den almindelige Spænding, kan ses af følgende Optegnelse i min Oldefars Bog:

»En mærkelig Drøm.«

»Sidst i Juli 1762, i Barseldagene, da vor liden Søn Jens Worm Begtrup skulde døbes, og Barselgæsterne var her forsamlede, drømte min Kone om Natten, at hun saae en dejlig og klar Dag og fornøjede sig med at beskue den klare Sol i

sit prægtige Skin. Men i det samme syntes for hendes Øjne, som en stor, fæl, sort Tyr kom anstigende og stak frem ovenover Solen. Og jo større han kom frem, jo mer skjulte han Solen. Og omsider syntes hun, at han i det samme faldt ned med en forfærdelig Brølen og stor Vraalen udenfor vore Stuevinduer. Og derpaa blev et stort Bulder overalt og et skræksomt Mørke. Hun syntes at springe op af Angst, snappede et af sine smaa Børn nøgen i sit Forklæde og løb dermed igennem Stuerne, og hun veed ej, hvor hun kom hen. Hun syntes at være kommen i et Slot og der igennem en prægtig lang Gang, hvor (der) var mange Døre med Messing-Haandfange. Hun søgte efter Folk, thi det syntes for hende, som Verden vilde forgaa, eller en stor Ulykke overhængte. Og da hun i Drømme kom op i et Kammer, saae hun en Fornemme at ligge Lig i Sengen og tvende Officiers i Russisk Dragt med forede Huer, hvis Puld udhængte, og lange Sabler ved Siden at sidde ved den døendes Seng. Og i Kammeret var flere, som alle tav stille. En af Officererne sagde til hende: »Frygt ikke! Men vi har ingen Sted at give hende her at hvile paa, uden hun vil hvile paa vort Skød.« Og i det samme syntes hun ved Nattelysene i Kammeret at se dær sin Veninde og Kusine, Jomfru Inger Marie Møller, som siden, Aar 1766, blev udset til at følge vores kære og naadigste Prinsesse Sophia Magdalena, der blev Dronning i Sverrig, for Kammerfrue. Og mens hun stod i denne Angst, alt udi Drømme, med sit nøgne Barn i Forklædet, hængende halvt udenfor, syntes hun at se Solen igen at frembryde og med højt Raab sagde: O, Gud ske Lov, nu ser vi igen Solen!»

»Tredje paa fjerde Dag derefter (og efter hun havde ofte fortalt denne underlige Drøm for de fornemme her værende Barselgæster og Venner), ankom Posten den 1. August *ejusdem anni*, og indløbne Breve fra alle Kanter bekræftede, at den vrede og skræksomme *Peter Czar den 3.*, som laa imod vores Danske Armee i det Mecklenborgiske med 60.000

Mand, havde udløbet sit Løb, var detroniseret og alt død; og Fredens Sol fremstraalede igennem Krigens Mørke. — Naar man nu betænker, hvad paafulgte, og ligner det med det, som i Drømme blev forestillet, maa man nok sige end en Gang: Dette var en synderlig Drøm, som passede sig baade med Tiden og Gerningen! — *Lusus naturæ.*«

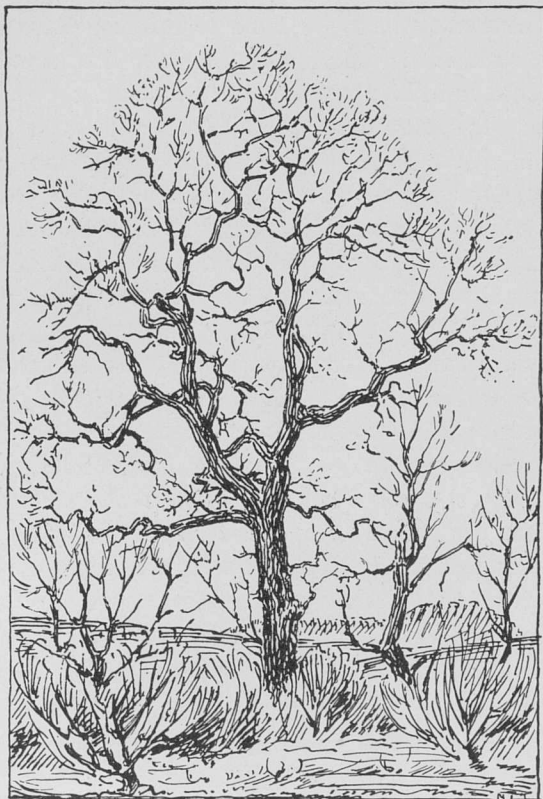
Denne Drøm har min Farfar vist tit tænkt paa, naar han som voksen Mand spaserede i Fredensborg Slotshave og saae det meget smukke Monument, som hans høje Herskab, Enkedronning Juliane Marie, dær havde rejst til Minde om Danmarks Frelse i hans Fødselsaar 1762.

Med min Farfar flyttedes nemlig mit Stamtræ fra Jylland her over til Nordsælland. Men jeg føler endnu Mols som mine Fædres Land og er blevet stærkt grebet af vor Slægts Minder derovre, naar jeg har gæstet det skønne, bakkede Land mellem Kalø og Begtrup Vig, har besøgt den hyggelige gamle Præstegaard i Vistoft og stavet paa Gravstenen i Kirken over min Oldefars Oldefar, Herredsfoged Anders Pedersen. — Jeg mindes ogsaa min Stamfader Per Skriver, hver Gang jeg ser et Glimt af Kalø og Rosenholm, hvor han var i Jørgen Rosenkrantz's Tjeneste, da denne højbaarne Mand fik »Holmen« i Eje og byggede det smukke Herresæde, som staar endnu. — Paa helt anden Maade blev min Slægt for hundrede Aar siden atter knyttet til Rosenholm, da min Fars ældste Søster i mange Aar levede som Lærerinde hos Familien Rosenkrantz.

I den vestre Side af Vistoft Præstegaards Have staar der et kraftigt Egetræ, som min Oldefar har saaet. Med sædvanlig Omhu meddeler han i Bogen om Vistoft Sogn, at han har lagt Agernet til dette Træ i Jorden den 12. November 1749 sammen med nogle andre og følger til: »Jeg bekom dem ved følgende Lejlighed. Min Kone og jeg gjorde dette Efteraar en Besøgelse til Forpagterfolkene Anders Hornbeck og Kæreste paa Løkisholm, som var af min Kones Familie. —

Da deres unge Søn, som siden døde i Tjeneste paa Aarhus Apotek, løb med os i Skoven at promenerere, opsankede han disse Agern og stak mig dem i Lommen. Og siden ved min

Min Oldefars Eg.

Hjemkomst satte jeg dem i Jorden, dær hvor de nu staa. Maa de staa, kan i Tiden erfares, hvor mange Aar et Egetræ skal have til at vokse udi.«

Da jeg for en Snes Aar siden stod under dette Træ, tog jeg et Agern deraf med hjem til Frederiksborg Højskoles

Have. — Jeg vilde nødig, at den jydsk Marv i mit Stamtræ skulde frønne!

*

Jens Worm Begtrup gik i Skole hos sin Mors Stefar i Aarhus, efter hvem han var opkaldt. Han kom som Student til København i 1781, men tog aldrig nogen Embedseksamen. Derimod var han en dygtig Manuduktør til Artium for flere Sønner af ansete Folk. — Naar han ikke blev Theolog, hang det vist sammen med, at han blev stærkt paavirket af »den ny Oplysning«, som den Gang havde stor Indflydelse paa den studerende Ungdom. Han var tilmed en personlig Ven af Otto Horrebow, der siden blev berygtet for sit fritænkernes Ugeblad »Jesus og Fornuften«.

Men den radikale Student J. W. Begtrup kom efter nogle Aars Forløb i Hoftjeneste. Han blev nemlig i 1790 Pagehovmester og Bibliotekar hos Enkedronning Juliane Marie paa Fredensborg Slot. — Et Par Aar derefter ægtede han en ung Pige ved Navn *Anne Elisabeth von Schwartz*, og fra hende har jeg tysk Professorblod i mine Aarer.

Hun var Datter af den tysk-fødte Officer Albrecht Georg v. Schwartz, som tjente i den danske Konges Livregiment. Hans Far, der ogsaa hed *Albrecht Georg v. Schwartz*, havde været Professor i Historie og Filosofi ved Universitetet i Greifswald. — Denne lærde Mand, hvis Parykbillede nu hænger paa min Væg, var gift med en Ætling af Morten Luther. Han blev adlet af Kejser Frantz den 20. Maj 1747. Jeg har hans Adelsbrev med Kejserens Underskrift og vedhængende Segl. Men jeg har desværre ingen Del i Adelskabet, da der er et Kvindeled imellem ham og mig. Paa det maledede Billede bærer han en stor Guldmedaljon med Kejserinde Maria Theresias Billede. Efter Overleveringen har han faaet dette Hæderstegn, fordi han historisk godtgjorde, at Schlesien med Rette tilhørte Østrig, — uden at hans Beviser

dog gjorde Indtryk paa Frederik den Anden af Preussen. I Adelsbrevet fremhæves hans fortjenstfulde historiske Skrifter om det tyske Rige og dets Provinser.

Denne Mands Søn, som altsaa var min Farmors Far, kom som Fændrik ind i den danske Hær og tjente sig op til Kaptejn. Men han døde allerede 1775, fire Aar efter at hans Datter Anne Elisabeth var kommet til Verden. Hendes Mor var en Datter af Organist Schütz i Aarhus. Da hun var ubemidlet, kom Farmor som ung Pige i Huset hos sin Moster, der var gift med Post-Sekretær Frederik Ephraim Almer, som var Kasserer hos Enkedronning Juliane Marie. Her lærte hun min Farfar at kende, og da de blev forlovede, skaffede Almer Jens Worm Begtrup hans Stilling ved Enkedronningens Hof. — De unge Folk blev viiede af Præsten Holger Tryde i Birkerød. Jeg hørte i min Barndom, at de efter Vielsen sad sammen under et Rønnetræ paa en lille Kæmpehøj, der laa ved det sydvestre Hjørne af Præstegaardshaven. Den Høj var der endnu, da jeg var ung, men den er nu jævnet med Jorden, da Terrænet om Birkerød Station blev udvidet for en Menneskealder siden.

De nyligtede fik et Par Værelser ved Fredensborg Slots Ridebane, og J. W. Begtrup var daglig paa Slottet, hvor han underviste to adelige Piger, havde Tilsyn med Enkedronningens Bogsamling og gik hende til Haande som en Slags privat Sekretær. Han talte som ældre med stor Ærbødighed om Juliane Marie, der ellers stod i daarligt Ry som Frederik den Sjettes Stemoder. Hun var efter Farfars Mening en retsindig og gudfrygtig Dame. Men hun taalte ikke »moderne Anskuelser« og blev meget vred, da han engang vovede at tage Otto Horrebow i Forsvar.

Da Enkedronningen døde i 1797, blev min Farfar ledig med en lille Pension. Han blev hele sit Liv boende i Fredensborg, men kæmpede stadig med knappe Kaar. I Slutningen af det 18. Aarhundrede købte han Gaarden »Vilhelmsro« i Asminde-

rød Sogn. Men han blev snart nødt til at sælge den igen. Derefter fik han en efter hans Forhold stor, herskabelig Bolig i Slottets Kavalerlænge, som han af kongelig Naade beholdt til sin Død i 1841.

I det hele har vor Slægt Grund til at være »de Kongelige« taknemlig for langvarig Hjælp. Min Farmor fik Lov til at blive boende i Kavalerlængen til sin Død i 1860. Derefter fik Fars to ugifte Søstre en rummelig Lejlighed i »Gartnerlængen«, Dør om Dør med Digteren Frederik Paludan-Müller, og den beholdt de, til den sidste af dem, Tante Frederikke, døde, 90 Aar gammel, i 1893. — Saaledes sad min Familie i hundrede Aar paa Fredensborg Slot.

Men den herskabelige Bolig i de dejlige Omgivelser stod i temmelig stærk Modsætning til Familiens meget nøjsomme Liv. — Farfar blev under den engelske Krig Løjtnant ved Landeværnet og fik i 1815, ved Frederik den Sjettes Kroning, Titel af Krigsraad. Men han maatte jo se at faa noget at leve af med Kone og Børn. Derfor tog han i Begyndelsen nogle fornemme Folks Børn i Huset og forberedte dem til Studentereksamen. Han prøvede ogsaa at tjene noget ved sin Pen og oversatte en løjerlig Roman: »Oraklet i Endor, en ældgammel Historie, omarbejdet for det attende Aarhundredes Aften.« Men den fik en nedsættende Omtale i »Lærde Efterretninger« og gav ham vist intet Overskud. — Senere oprettede hen en Privatskole for »bedre Folks« Børn, der nogenlunde skaffede ham et tarveligt Udkomme.

Farfar var en mager Mand af Middelhøjde med god Holdning og et nobelt Udseende. Det eneste Billede, vi har af ham, er en lille koloreret Tegning fra den Tid, han kom til Fredensborg. Den fremstiller ham som en smuk ung Mand med en fin Profil, i lyseblaa Kjole med Kalvekrøs og Pisk i Nakken. Han skal ogsaa som gammel have set stadselig ud, rank som et Lys og med et værdigt Væsen uden Pedanteri. Folk i Fredensborg agtede Krigsraad Begtrup som en ret-

sindig og fornuftig Mand. — Hans Hustru, som kaldtes Frue paa Grund af sin Mands Titel, var en lille Kone med straalende Øjne og kraftig Haarvækst. Hun var som ældrelidt skæv i Væksten. Hendes Mand sagde, det kom af, at hun havde slæbt saa meget med Børnene paa Armen. Hun var meget livlig, og hendes mange efterladte Breve viser, at hun havde en god Forstand og en let løbende Pen.

I dette Hjem voksede der syv Børn op. — Den ældste Søn, *Julius Begtrup*, var født 1795. Han kom som theologisk Kandidat til Realskolen i Trondhjem, faa Aar efter Norges Adskillelse fra Danmark. Og her blev han omvendt fra Rationa-

Pagehofmester J. W. Begtrup.

lisme til alvorlig Kristentro ved at høre Biskop Bugge. Han blev Prædikant for Hernhutterne og skrev en Del opbyggelige Bøger, som blev brugt i den nordiske Brødre-menighed. Da han var henvend 50 Aar, tog han norsk theologisk Eksamen og blev Sognepræst paa Røros. Han døde 1854, men hans Minde levede endnu blandt kristne Folk i Trøndelagen, da jeg i 1885 gjorde en Rejse derop. Denne alvorlige Præstemand var en god Støtte for sine yngre Brødre, og især maatte Far være ham taknemlig for hans virksomme Hjælp i Skoleaarene og Studentertiden. Han var gift med en af sin Farbror, Professor Gregers Begtrups livlige Døtre, og de

havde en stor Børneflokk. Men deres eneste Søn, som naaede fuldvoksen Alder, døde for en halv Snes Aar siden barnløs i København. Han var Fabrikant af »Begtrups Plaster«, som i en Del Aar var meget udbredt her i Landet.

Mine Bedsteforældres næstældste Barn var en Datter ved Navn *Christiane*. Hun var født 1798 og døde ugift 1875. I sine unge Aar var hun Lærerinde hos H. C. Ørsted og lagde sig samtidig efter Fransk under Professor Borrings Vejledning. Senere var hun i mange Aar Guvernante og Selskabsdame paa Rosenholm (uden at ane noget om sin Stamfaders Tilknnytning til dette Sted). Da Baron Hans Rosenkrantz mistede sin første Hustru, blev hun tillige en Slags Husbestyrerinde indtil hans andet Ægteskab. Som Barn har jeg tit hørt hende fortælle om Livet paa Rosenholm, og af Breve, som Baron Rosenkrantz skrev til hende, fremgaar det, at han ikke alene paaskønnede hendes trofaste Tjeneste, men regnede hende for en god Veninde af Familien. — Han sendte hende ogsaa hvert Aar efter hendes Bortrejse en køn Sum i Efterløn, og denne Pension beholdt hun til sin Død. — Fra Rosenholm rejste hun hjem til Fredensborg for at leve sammen med sin Mor og efter hendes Død med sin Søster Frederikke. — De to Tanter har spillet en stor Rolle for mig i min Barndom.

Den tredje i Søkendrækken var *Christine Marie*, som blev født 1800. Hun blev gift med Sognepræst Marcus Mathiesen i Kirkehelsinge. Om hende skal jeg senere fortælle noget mere, da hun ikke blot var min Faster, men tillige min Mormor.

Den fjerde i Flokken var *Albrecht Georg Begtrup* (1801—1870). Han var Apoteker i Nykøbing og blev, ligesom sin Broder Julius, gift med en af Professor G. Begtrups Døtre, »Tante Augusta«. De havde to Sønner, som døde ugifte og barnløse, og en Datter, Betty, der blev gift med Oberst Caroc. Deres Søn er Fabrikant *Johannes Caroc* i København.

Vi to er jævnaldrende og var gode Klassekammerater i Metro-
politanskolen.

Den femte af min Fars Søskende hed *Frederikke Ephraime* (1803—93). Hun skal have været meget smuk i sin Ungdom, og da hun tillige var mild og elskværdig, var det vist ikke Mandfolkenes Skyld, at hun ikke blev gift. Hun blev Lærerinde ligesom sin ældste Søster og kom som saadan til Herredsfoged Willemoes i Aarhus, en Broder til Søhelten Peter Willemoes. Her gjorde hun Bekendtskab med Bispens Søn, Digteren *Frederik Paludan-Müller*, og da de to paa deres gamle Dage blev Naboer i Gartnerlængen ved Fredensborg Slot, fornyedes den venskabelige Forbindelse imellem dem. Jeg har en Række Breve fra Paludan-Müller til Tante Frederikke, hvoraf det fremgaar, at han var hendes ridderlige Hjælper i praktiske Spørgsmaal, og at han satte Pris paa hendes Dom over hans Digterværker.*) — Det hører til mine Barndoms minder, at jeg har truffet den elskværdige Digter hos mine Tanter paa Fredensborg. Han var ogsaa en Sommerdag i Besøg hos os i Birkerød Præstegaard og fornøjede Store og Smaa ved sin fine Humor. — En Gang, da Mor gjorde Visit hos ham i Fredensborg, ytrede hun, at de haarde Staalpenne ikke føjede sig nær saa godt efter ens Tanker og Følelser som de bløde Penne af Gaasefjer. Han gav hende aldeles Ret deri og sendte hende senere paa Dagen sit Visitkort med følgende Paaskrift:

Lad andre bruge Staal
For Ord i Stil at bringe,
Jeg naaer det samme Maal
Ved Hjælp af Gaasens Vinge.
Og er end Gaasens Aand
I Vid og Kløgt tilbage,
Dens Fjer i Kvindens Haand
Kan Flugt mod Himlen tage.

---

*) Disse Breve har jeg ladet trykke i »Den danske Højskole« 1. Bind (1901).

Det personlige Indtryk, jeg som halvvoksen fik af Frederik Paludan-Müller, har siden faaet en ikke ringe Indflydelse paa min Virksomhed som Højskolemand. Min Smule Bekendtskab med Digteren selv førte mig tidlig ind i hans Digtning. Og »Adam Homo« blev mit Hovedværk i Skønlitteraturen, efter at »Aladdin« havde haft denne Plads i Barneaarene. Jeg har som Foredragsholder mangfoldige Gange syslet dermed, ja gjort det til Grundlag for den Oplysning om Sjælelivet, som jeg har meddelt de Unge paa Højskolen. Jeg frygter ikke Modsigelse fra mine fordums Elever, naar jeg tilføjer, at intet af mine Foredragsemner har været mere tiltalende for dem end dette. Men det hænger sammen med, at jeg i høj Grad finder mig hjemme i Paludan-Müllers aandelige Verden. Den er jo da ogsaa udgaaet fra de øvre Lag i det »Milieu«, jeg fra min Fødsel tilhører. — Jeg har derfor god Grund til at mindes Venskabet mellem Tante Frederikke og Frederik Paludan-Müller med det poetiske Skær, som hvilte derover.

Efter min Farmors Død holdt »Tanterne paa Fredensborg« Skole for nogle unge Piger, som boede hos dem. Blandt andre fik mine tre ældste Søstre dær deres videre Uddannelse i den voksne Alder. — Da Tante Christiane var død, levede Tante Frederikke endnu mange Aar alene med en trofast Tjenestepige i den hyggelige Lejlighed i Gartnerlængen med de smukke gamle Møbler fra Juliane Maries Tid. Hun naaede at blive den ældste af alle de gamle Damer i Fredensborg og var almindelig yndet paa Grund af sit nydelige og elskværdige Væsen. Der laa for mine Øjne en mild Glans over hendes rolige Tilværelse, der, »mens Solen gik ned, spejlede ikke saa lidt af Himlens Fred.« Hendes Liv stemte forunderlig godt med de skønne Omgivelser, hvori hun tilbragte sin Alderdom.

Far var den sjette af Søkendflokken. — Den syvende og sidste var *Frederik Christian*, der kaldtes Fritz. Han var født

1813 og døde 1891. Som to af sine ældre Brødre blev han Theolog og virkede mange Aar som Præst paa forskellige Steder i Aarhusegnen, sidst i Astrup og Tulstrup Sogne. Jeg tør ikke sige, om hans kristelige Forkyndelse blandt Bjørnbakkerne bar synderlig Frugt, skønt den visselig var ærlig ment. Derimod var han i Ry som en udmærket Have- mand og havde i det hele arvet en Del af sin Farfars praktiske Anlæg. — Han var høj og mager, og skønt han stadig rystede nervøst paa Hovedet, var han dygtig til alskens Idræt, en ivrig Fisker, en utrættelig Fodgænger og udmærket Kroketspiller. Da han tillige var meget livlig og elskværdig, var det en Fryd for os Børn i Birkerød Præstegaard, naar Onkel Fritz kom i Besøg og førte os an paa Udflugter og Fisketure. — Han var to Gange gift, men havde kun en eneste Datter i sit første Ægteskab. Hun hed Louise, var meget lille af Vækst med højrejst Haar, Opstoppennæse og spillende Øjne, vistnok ikke saa lidt lig med Farmor i Fredensborg. Hun havde en Tid Ophold i vort Hjem, og hændes Væsen blev udtrykt i Kælenavnet »Gnisterbusse«.

Da Onkel Fritz tog Afsked fra sit jydsk Præsteembede, flyttede han til Fredensborg, hvor han købte en Villa i Asminderød. — Louise blev ikke gift. Hun oprettede en Børneskole i Fredensborg og døde dær for godt en halv Snes Aar siden som den sidste Begtrup paa vor Families gamle Hjemsted.

Farmor var stolt og glad over sine to yngste Sønner, og Tante Frederikke elskede dem med rørende Hengivenhed. — I det hele var der »et godt Familiesind« i det Begtrupske Hjem paa Fredensborg. Den levede ikke stærkt med i den store Verdens Begivenheder, men færdedes livligt i den fredensborgske Idyl i venskabelig Omgang med de andre Familier der ude. Børnenes aandelige Udvikling blev ikke paavirket meget af den nationalliberale Bevægelse i Aarhundredets Midte, og de interesserede sig kun lidt for Tidens

politiske Rørelser. Derimod havde de megen Sans for Literaturen og fik en god æstetisk Dannelse ved stadig Bøglæsning. »Tanterne paa Fredensborg« læste Fransk, Tysk og Engelsk. Da de var op imod de Halvfjerds, lærte de sig ogsaa Italiensk og læste italienske Romaner højt for hinanden. Derimod var de aldrig udenlands. — Det var kort sagt en gammel, nobel Familie i bedste Stil fra Frederik den Sjettes Tid, og jeg fik gennem min Far og hans Søskende, som var over halvhundrede Aar ældre end mig, en levende Forbindelse med Aandslivet i hine gamle idylliske Dage.

*

Mors Fædreneæt var lige saa udpræget sællandsk, som Fars var jydsk, og jeg mener i deres Modsætning at kunne spore den Forskel, der altid har været paa Jyder og Sællændere. Mens Fars Slægt var forstandig med et stille Lune, der krydrede en vis »Tørhed« i Sindet, ærlig, nøgtern og stærkt ræsonerende, var Mors Slægt langt mere hjertelig og følsom, livlig og aaben i Udtryk, ikke saa »begavet« fra Forstandssiden, men rigere paa Stemning. — Hos Mor selv var der dog en Blanding af begge Slægternes Sjæleliv. Hun hørte nemlig paa Mødrenesiden til den Begtrupske Familie. Men hendes Far var en udpræget Sællænder i hele sit Væsen. — Jeg tror, at mit Sjæleliv har faaet sin Form i Fædrearv, men sin Fylde fra Moders Æt.

Mors Far, *Marcus Mathiesen*, var Sognepræst i Kirkeheltinge og Drøsselbjerg nord for Slagelse. Hans Far, *Mathias Jørgen Mathiesen* (1748—93) var Sognepræst i Rye og Sønderup. Hans Far igen hed *Marcus Mathiesen* (1711—1759) og var Købmand, Postmester, By- og Birkeskriver i Sorø, hvor hans Gravsten endnu findes i Kirkens Gulv. — Længere kan jeg ikke følge Mathiesenernes Mandslinje tilbage. Men den sidstnævnte Marcus Mathiesens Hustru, som hed *Gjertrud*

Elisabeth Nyegaard (1712—67), var en Datter af Præsten *Peter Nielsen Nyegaard* i Humlum og Resen (1666—1719), som var gift med Gjertrud Elisabeth Jersin (1680—1716), som var en Datter af Biskop Jacob Jersin i Stavanger og Sønnedatter af den bekendte Biskop *Jens Dinesen Jersin*, som var barnefødt i Jersi mellem Roskilde og Køge. Det kan se ud, som noget af denne Mands dybt religiøse Sind og musikalske Begavelse er gaaet i Arv til Slægten Nyegaard. I al Fald var Familien Nyegaard paa Frederikskilde, som mine Bedsteforældre i Helsingøe stod i nær Forbindelse med paa Grund af deres Slægtskab, baade alvorlige kristne Mennesker og meget musikalske. Til deres Omgangskreds hørte Præsten Ferdinand Fenger i Lyngø. Husets Datter Cora Nyegaard har digtet Melodier til flere kendte Salmer. En anden Datter, *Meta*, som blev Lærerinde for Mor og hendes Søstre, var en troende Kvinde, som satte Grundtvig meget højt. Hun kendte ogsaa godt Ingemann, der skal have digtet Salmen »Til Himlene rækker din Miskundhed, Gud!« for at trøste hende under en streng Sygdom.

Morfar var en før Mand med sort Haar og friske røde Kinder. Han havde Ord for at spare paa Skillingen og efterlod sig ved sin Død omtrent »en Tønde Guld«, d. v. s. henimod 100.000 Rdl., som han havde samlet i Løbet af de godt tredive Aar, han var Præst i det store vestsøllandske Kald. Men han var ingen Gniepind og viste altid landlig Gæstfrihed imod de mange Slægtninge og Venner, som besøgte det hyggelige og muntre Hjem. — Som Præst var han vel nærmest noget rationalistisk, men hans varme Hjerte var fuldt af ægte Fromhed. I sin Alterbog har han optegnet mange smaa kristelige Leveregler — ved Siden af Numrene paa hans Obligationer. Han var født 1785 og døde af et Slagtilfælde i Januar 1849.

Da han var 33 Aar gammel, ægtede han min Fars Søster *Christine Marie Begtrup*, som den Gang var 18 Aar gammel.

De havde lært hinanden at kende, mens hun som ung Pige var i Huset hos Nabopræsten Lassen i Sæby, der var gift med en af hendes Fastre fra Vistøft Præstegaard. — Bedstemor var en klog Husholder og en kærlig Mor. — Jeg mindes hende fra min Barndom som en fyldig, blomstrende Kvinde med smukke Øjne og røde Kinder. Hendes Billede smelter sammen for mig med Rosenfloret i Birkerød Præstegaards Have, hvor jeg som lille Dreng saae hende vandre til Kirken sammen med Mor og andre Frænder. — Hun levede som Enke i gode Kaar først i Roskilde og siden i København. Men i Sommertiden laa hun tit paa Landet enten ved Birkerød eller i Fredenborg. — Hun døde af Difteritis i 1866 og naaede saaledes ikke den høje Alder som de fleste af hendes Søsken.

Dette Ægtepars ældste Barn var en Søn ved Navn *Mathias Jørgen Mathiesen* (1819—1896). Han var først Præst paa Jegindø i Limfjorden og siden i Gørlev og Bakkendrup, lige nord for hans Fødesogn. »Onkel Mathies« var en inderlig from Mand med et kærligt Hjertelag, der forsonede en med hans lidt løjerlige ydre Væsen. Han var lille af Vækst og havde lidt fremspringende Øjne. Men i disse Øjne var der et dejligt Blik fra Sjælens Dyb. Jeg glemmer ikke, hvorledes han saae paa mig, den sidste Gang jeg besøgte ham, og hvorledes han lagde mig paa Hjerte at bevare »et godt Familiesind.«

Efter ham fulgte i Børnerækken seks Søstre, hvoraf min Mor var den ældste. Tilsidst kom der igen en Søn, *Carl Emil Mathiesen* (1839—1923), som ogsaa blev Præst, først i Jylland og siden i Rerslev ved Roskilde. — »Onkel Carl« lignede sin Far i Skikkelse og Ansigtstræk. Han var en Præstemand, der havde sine Fædres rige, hjertelige Natur, og som dermed forenede stor aandelig Sans for Kristentroens Livsindhold, som han i sin Ungdom havde tilegnet sig i grundtvigske Kredse. Hans Hustru *Louise*, der lever endnu, var en Datter

af Distrikslæge *Blicher* i Middelfart, der var en varmhjertet Discipel af Grundtvig. — I deres første Ægteskabsaar levede de som Kapellanfolk i Saksi'd og havde Gavn af Omgang med den vise Lærefader Otto Møller i Gylling. Derefter blev Carl Mathiesen H. F. Feilbergs Eftermand som Sognepræst i Brørup og Lindknud, hvorfra de ofte kom til den nærliggende Højskole i Askov. Jeg veed ikke, om hans Sognebørn ret kunde skønne paa hans aandsbaarne Forkyndelse, skønt han prækede med høj Røst og stor Begejstring. Men ingen kunde komme i personlig Berøring med ham uden at føle Varmen i hans Hjertelag og glæde sig ved hans Sangerrøst og ved hans usædvanlig kraftige, livsglade Latter. — For mig, som blev hans nære Ven, var det værdifuldt at møde Strømmen af hans aabne Følelsesliv og se den klaret i et kristeligt Livssyn, som vi helt kunde dele med hinanden.

Da de seks Døtre i Helsingø Præstegaard voksede til, kan det nok være, der kom Liv og Munterhed i Hjemmet. *Mor* var vist den bedst begavede i Flokken, *Frederikke* den smukkeste, *Eline* den yndigste, *Asta* den klogeste, *Sophie* den følsomste, og *Emilie* den nydeligste. Fætrene fra København og Onklerne fra Fredensborg valfartede til Helsingø i deres Ferier, og med det Indgifte, som dengang kendetegnede vor Familie, førte fire af dem en Brud hjem derfra. *Frederikke* blev gift med Tømmerhandler Jørgen Bech, hvis *Mor* var Bedstefars Søster, *Eline* med Jørgens Broder, den senere Birkedommer i Antvorskov, Konferentsraad F. C. Bech, *Sophie* med Skibsfører Mathias Faber, hvis *Mor* ligeledes var en Søster til Morfar. Og *Far* blev gift med Husets ældste Datter *Elise*, som var hans Søsterdatter. De to gik Loven for forbudte Ægteskaber saa nær, som det her i Landet er tilladt! Kun den yngste Datter *Emilie* blev gift udenfor Familien med Kontorchef, senere Etatsraad C. E. F. Reinhardt, der var en Slags Fostersøn af mine Forældre.

Tante Asta var den eneste af Børnene, som ikke blev gift.

Hun levede hos Bedstemor i hendes Enkestand og havde efter hendes Død et lille Pensionat i København. Men i sin ensomme Stand gjorde hun sit Hjem til et Samlingssted for alle sine Slægtninge og viste sine Søskenes Børn en moderlig Kærlighed, som aldrig vil glemmes. — Hun var lille af Vækst og let forvokset, men havde straalende smukke Øjne og var usædvanlig klog og livlig. Efter de Ældres Udsagn lignede hun sin Mormor, Krigsraadinde Begtrup i Fredensborg meget i Skikkelse og Væsen. — Jeg har tit tænkt paa, at hun kunde have faaet en betydelig Livsgerning, hvis hun i sin Ungdom var blevet grebet af en stærk aandelig Bevægelse og for Eksempel var blevet »Grundtvigianer«. Men jeg maa sande, at hun uden dette kom til at gøre meget godt her i Verden ved den Kærlighed, der deler sig i tusende smaa Opgaver og meddeler Lys og Varme, som Solen skinner gennem et Sold.

I det hele var det Hjemlivet, hvori den Mathiesenske Familie havde sin Styrke og sin Begrænsning. Den levede for Idyllen og ikke for Historien. Men det er jo indenfor Hjemmets Døre, at Menneskelivet til Daglig udfolder sig i sin bedste Form, naar det bygges paa indbyrdes Kærlighed og ærlig Guds frygt.

II

MINE FORÆLDRE.

Min Far, Erik Worm Begtrup, blev født den 6. Juni 1809 i Kavalerlængen paa Fredensborg. Han skulde egentlig have haft sin Farfars fulde Navn, men da hans Mor ikke syntes om Mellemlavnavnet Gjørup, blev Worm sat i Steden for dette. — Han voksede op i tarvelige Kaar, men i kongelige Omgivelser; hvori han og hans Søskende kunde tumle sig usædvanlig frit. — Frederik den Sjette kunde ikke lide Fredensborg, fordi han havde bitre Barndomsminder derfra. »De Kongelige« kom derfor meget sjælden derud, og Prinsesse Charlotte, som fik sin Bolig i en Fløj af Slottet, levede meget »indgetogent«. — Familien Begtrups Børn havde sammen med deres Kammerater alle de aabne Pladser om Slottet og hele den store Slotshave til næsten fri Raadighed. Paa »Boldpladsen« lige udenfor deres Dør kunde de spille Langbold uden at række over til Kirkevinduerne ved Pladsens anden Ende. I Nordmandsdalen skød de tilmaals efter den forgyldte Kugle paa Støtten, der stod i Midten. Nede ved Esrom Sø gik de i Vandet fra Kongebroen. — De raske Drengene følte sig som Herrer over hele Herligheden. Ja, det gik saa vidt, at Far en Gang nær havde forgrebet sig paa en jævnaldrende kongelig Person, som en Dag gæstede Slottet. Det var Prins Fritz, den senere Kong Frederik den Syvende, som gik i Haven og spillede paa Tromme. Far vilde laane det herlige Legetøj, og da den fremmede Dreng ikke vilde give den fra sig, løb han efter ham for at tage den med Magt. Men

heldigvis blev han i sidste Øjeblik hindret i denne Majestætsfornærmelse ved en voksen Mands Mellekomst.

Da Far som ældre Mand blev Præst i Birkerød, hørte det til hans bedste Glæder at tage en Tur til Fredensborg for at besøge sine to Søstre og vandre om i Slotshaven, hvor hver Plet rummede Minder fra hans Barndomstid. — Da han som firsindstyveaarig tog sin Afsked, flyttede han til Frederiksborg Nyhuse, hvor han var endnu nærmere ved Barndomshjemmet. Kort før hans Død, da han ikke længer kunde gaa paa sin egen Fod, laante en venlig Dame i Nabolaget ham sin aabne Wienervogn, og i den blev han kørt ud ad »Kongevejen« til det Sted, hvor man paa Afstand ser Fredensborg Slot hæve sig over Skoven. — Jeg tror, dette Syn var det sidste Solglimt paa hans jordiske Livsbane. Han elskede Slottet og dets dejlige Omgivelser mer end noget andet Sted i Verden. Det var hans Paradis paa Jorden, som han altid længtes vemodig tilbage til. — Hans Navnetræk med Aars-tallet 1820 staar endnu i en stor Bøg lige udenfor Kavalerlængens Have.

Far gik som Dreng i Skole hos sin Far og kom siden et Aar til Vedbygaard i Vestsælland, hvor hans Broder Julius den Gang var Huslærer, for at forberedes af ham til Optagelse i Latinskolen. Derfra kom han i 1822 i Frederiksborg lærde Skole. Han var yndet af sin Rektor, Bent Bentsen, som gjorde ham til en stiv Latiner. — Da han i Efteraaret 1826 tog Artium ved Københavns Universitet, blev han eksamineret af J. N. Madvig, der seks Aar før var dimitteret fra Frederiksborg. Far kunde fortælle morsomme Træk om de forbavsende Evner, Madvig havde viist under sin Skolegang deroppe.

Da Latin var Fars bedste Fag, var det nu Tanken, at han skulde være Filolog. Hans Broder Julius forærede ham i den Anledning en lang Række latinske Værker i Læderbind med E. W. B. trykt paa Ryggen. De stod altid siden i Fars

Bogreol, og han læste endnu som gammel meget i dem. Men af en eller anden Grund valgte han dog at studere Theologi, skønt han ikke var nogen fuldt troende Kristen, og fik i 1831 sin Attestats med et godt Landabilis, da han var 22 Aar gammel. — Derefter var han en kort Tid Huslærer hos Grev Moltke paa Aagaard, der hørte til hans Svoger Pastor Mathiesens bevaagne Venner. Men den unge theologiske Kandidat kunde ikke finde sig i den stive Tone, der raadede ved Grevens Bord. Da han frimodig vilde tage Del i Samtalen og formodentlig ytrede sig lidt rask om Tidens Spørgsmaal, lod Grevinden ham vide, at Huslæreren ikke burde tale med ved Taflet. — Han rejste derfor snart derfra og fik saa en Huslærerplads hos et andet adeligt Herskab, Holstein-Rathlous paa Rathlousdal, hvor Tonen var mere fri, men vistnok ogsaa temmelig løs. Her lærte han at ride, at skyde og at tømme et godt Glas. — Det var Meningen, at han skulde forberede Stamherren og hans yngre Broder, den senere bekendte »Herregaardsskytte« fra Krigen i 1848, til Artium, og det var aftalt, at Holstein-Rathlou til Gengæld skulde give ham et af de Præstekald, som han raadede over. Men denne Plan gik i Stykker uden Fars Skyld. — Det var en stor Skuffelse for ham. Men i Virkeligheden var det hans Lykke, thi ellers var han i sin unge Alder blevet Præst uden at have mindste indre Kald dertil.

Han var nemlig endnu ikke kristeligt vakt. Det blev han først, da han var 30 Aar gammel, paa en Maade, der minder om I. P. Mynsters. — Han har fortalt mig, at han indtil da var usikker paa, om Kristendommen var Sandhed eller ej. Der var som to Prokuratorer i hans Sjæl, der stadig disputerede pro et contra om denne Sag, indtil han en Dag under Læsningen af et alvorligt Skrift kom til at se, som i et Lyn, at enten var Troen paa Kristus en stor Løgn eller ogsaa den eneste Sandhed til Salighed. Da valgte han at tro paa

Herren, og i den Tro levede han siden trygt til sin sidste Stund.

Fra Rathlousdal kom Far i 1834 til København. Aaret efter fik han Ansættelse som Lærer, siden Overlærer, ved Søetatens Drengeskole i Nyboder og levede dær de følgende ti Aar som Ungkarl i en Embedsbolig med tre Værelser i Krokodillegade. Blandt hans Elever var den senere Kontorchef og Historiker C. E. F. Reinhardt, som Far og hans Kollega, P. C. Garde, hjalp til Studeringerne, og som fandt et andet Hjem hos mine Forældre i Flade Præstegaard, indtil han blev gift med min Mors yngste Søster Emilie.

Jeg kender ellers ikke meget til Fars Liv i hans første Manddomskaar, da han sjælden talte derom. Han kunde fortælle et og andet. Træk med den ejendommelige fine Humor, som han ejede. Men de gav ikke noget samlet Billede af hans Tilværelse i disse Aar. — Han blev ikke grebet af den nationalliberale Bevægelse, som netop dengang naaede sin højeste Blomstring, og han blev ikke stærkt optaget af Theaterkunsten i den Heibergske Tidsalder. Hans Liv var da som altid senere privat-personligt med en mild Satire overfor det offentlige Livs Foreteelser. — Jeg tror, at denne tilbagetrukne Holdning hang sammen med, at han allerede den Gang led af en daarlig Fordøjelse, som han ikke vilde søge Lægeraad imod, og som kastede en stærk Skygge over Resten af hans Liv. Han kunde sige: »Maven raader over et Menneskes Humør. Der er intet i vor Tilværelse undtagen Troen paa det evige Liv, som ikke paavirkes deraf.« — Maaske har han ogsaa haft Modgang i Hjerteanliggender, som han aldrig røbede for os yngre.

Da han havde vundet en fast kristelig Tro, maatte han helt naturligt ønske at komme i præstelig Virksomhed. Han var blevet en flittig Kirkegænger, og naar han sad i Frue Kirke, kunde det forekomme ham, som om Thorvaldsens Alterbillede af Kristus blev levende og velsignede ham med

sine udstrakte Hænder. Den Herre var det værd at tjene med alle sine Evner. — I 1845 søgte og fik han Embedet som Sognepræst i Flade og Gjerum ved Frederikshavn. Samtidig fandt han ogsaa en Ægtefælle, der kunde følge ham med god Vilje til det nye Kald højt oppe i Vendsyssel.

I mange Aar havde han haft Glæde af at besøge sin Søster og Svoger i Helsingø Præstegaard, hvor han var meget yndet og udfoldede sin fine Elskværdighed. Og i dette Hjem vandt han nu sin Brud. — Da min Mor blev født, den 18. Maj 1821, var han som tolvaares Dreng i Besøg derude sammen med Bedstemor fra Fredensborg. Han var da inde at se sin Søsters førstefødte lille Pige i Vuggen. Men bagefter kom han fortrydelig hen til sin Mor og sagde: »Christine siger, at jeg skal giftes med den sorthaarede Unge!» — Denne Spøg blev imidlertid nu til Alvor, da han 24 Aar senere vovede et Indgift, som vist er temmelig sjældent, men som i høj Grad glædede hans Søster, fordi hun holdt saa meget af sin Broder Erik.

Han havde sværmet med den elskværdige Flok af unge Niecer og yndede især Eline, der var usædvanlig sjælfuld og sang meget kønt. Men da hun forlovede sig med sin Fætter Fritz Bech, vendte han sin Hu til hendes ældste Søster, som gav ham sit Ja i Sommeren 1845.

Min Mor, *Elisabeth*, kaldet *Elise*, *Mathiesen*, var den Gang 24 Aar gammel. Hendes yngre Søstre saae op til hende som den kundskabsrigeste og bedst begavede af dem. Men de syntes, at hun allerede var saa gammel, at hun vel knapt vilde blive gift. Hun var ikke saa køn som de andre, havde ikke deres friske Ansigtifarve og straalende Øjne. I det hele lignede hun mere en Begtrup end en Mathiesen. Vel havde hun et spillende Vid og vakte Søstrenes Beundring ved den Maade, hun kunde føre en Samtale med fremmede Herrer, og ved de smukke Vers, hun skrev til festlige Lejligheder. Men det syntes, at hendes levende Væsen var lige stemt imod

alle, og at hun manglede noget af den særlige Tiltrækning, som betager unge Mænd. — Hun kunde ikke synge, men glædede sig tit ved andres Sang og havde et følsomt Sind overfor de Stemninger, der kan vækkes ved lyrisk Digtning og ved Naturens Skønhed.

Hun og hendes Søstre var blevet undervist i Hjemmet. *Meta Nyegaard* fra Frederikskilde var i flere Aar deres Huslærerinde. Hun var en meget alvorlig, men lidt sygelig Kvinde, der levede og aandede i den grundtvigske Anskuelse. Hun forærede Mor L. C. Hagens Sangbog, Grundtvigs Krønnike-Rim og hans »Mundsmag af Danmarks Krønnike« med kærlige Tilskrifter. Men jeg tror, at hendes Indflydelse paa de glade unge Piger i Helsingø var blevet større, hvis hun ikke havde været saa tungsindig og streng i sin Opfattelse af Livet. Hun var, som mange af Grundtvigs ældste Venner, mere lige stemt med »den gudelige Vækkelse« end med »den glade Kristendom«. Derfor kom den Luftning af grundtvigsk Aand, som hun bragte til Huse, ikke til at virke synderligt paa hendes Elever. Ingen af dem blev i al Fald »Grundtvigianere« derved. — Mors Fromhed, der var nedarvet fra hendes Far, og som i Aarenes Løb udviklede sig til sand Kristendom, var mere personlig end kirkelig. Hun havde, trods sin klare Tænkning, ingen Trang til en særpræget kirkelig Anskuelse, og, trods sit vennesæle Sind, ingen Sans for den »Folkelighed«, som hun mødte i de grundtvigske Kredse. Jeg tror nærmest, at hun og hendes Søstre blev frastødte af *Meta Nyegaards* Grundtvigianisme, som de regnede for en tungsindig Særhed. — Ingen af dem tilegnede sig denne Side af det danske Aandsliv. De var vel ogsaa for stærkt omsluttede af det hjemlige Familieliv til at være modtagelige for det mere aabne Fællesliv, som netop den Gang rørte sig stærkt i Vestsælland.

Forholdet mellem Far og Mor var oprindeligt bestemt af deres nære Slægtskab, og Forelskelsen, som nu kom til, fik

vist ikke nogensinde saa stærkt et Tag i dem som Blodets Baand. Dog veed jeg fra Mor, at hun virkelig i sin Ungdom sværmede for den elskværdige Onkel Erik, der var een af Hjemmets kæreste Gæster. Hun har ogsaa fortalt om, hvor skønt det var at høre ham synge med sin rene, stærke Røst. — Han lærte hende bl. a. at kende de romantiske Sange af Tegnér's Fridtjof's Saga, som dengang var almindelig yndede i Danmark. Jeg skulde tro, at Fridtjof's »Farväl«:

Heimskringlas panna,
Du höga Nord!

tit har mindet Mor om hendes korte Forlovelsestid. — Hvis Følelserne imellem dem aldrig blev stærkt glødende, ja, hvis deres Samliv maaske kom til at svare til det Ord, som alle Romantikere foragter: »Elsk mig lidt og elsk mig længe!« — saa maa vi Børn desmere takke for, at det hjertelige Baand, der knyttede dem til hinanden, dog aldrig brast, men viste sig stærkt nok til at forene dem og os i en ærlig og varig indbyrdes Kærlighed.

Der var ingen Grund for dem til at udsætte deres Bryllup. De behøvede ikke nogen lang Forlovelsestid til »at lære hinanden at kende«, og Far maatte meget ønske at have sin Kone med, naar han nu drog til sit fjerne Præstekald. — De blev derfor viede den 15. Oktober 1845 og rejste kort efter sammen til Flade Præstegaard med de gode Mahognimøbler og andet rigelige Udstyr, som Mors Forældre havde givet hende.

Sikkert fulgte Mor med Glæde sin Mand til deres ny Hjem i det ukendte Land »nord for Lands Lov og Ret.« — Men det kunde ikke være andet, end at hun i de første Aar, mens hendes Forældre endnu boede i Helsing, maatte længes meget efter det gamle Hjem. Ja, jeg tror, at hun i alle de tolv Aar, Far var Præst i Flade, vedblev at længes en Del tilbage til Sælland.

Kvinden med ømme Hjerte,
 Dybt bevæget som et Hav,
 Bundet er i Fryd og Smerte
 Til det Muld, hun fødtes af.

Det var en Fryd for hende, da hun, sammen med sin Mand og deres første lille Pige, kom til at gøre et Besøg i Helsingø i Sommeren 1847. Det blev sidste Gang, hun saae sin Far, som døde temmelig brat i Januar 1849. — Hun var ogsaa glad ved de Besøg, som hendes Søkende gjorde i Flade, især i Sommerferien. — Desuden fandt hun en god Udløsning for sine Længsler ved at skrive mange, lange Breve til de kære Frænder paa Sælland. Mor havde en fast, tydelig Haand og var en udmærket Fortæller. Jeg har ingen kendt, som var bedre egnet til Brevskrivning; mangen Forfatterinde kunde misunde hende det Mesterskab, hun havde i at føre Pennen. Og denne Evne bevarede hun lige til sin Død.

Flade Præstegaard var tarvelig bygget og næppe sund at leve i. Men udendørs var der en storslaet og dejlig Natur. Fra »Flagbakken«, der skraanede lige ned mod en af Gaardens Længer, var der en mægtig Udsigt over Kattegattet og det nordøstlige Vendsyssel. Man kunde følge Kystlinjen fra Frederikshavn til Skagen som paa et Landkort og se milevidt ud over »den jydsk Aas« med dens Bakker og Bøgekrat. Det var et anderledes storladent Syn, end Præstefolkene var vant til mellem Nordsøllands Skove og paa Vestsøllands flade Agre, og da de begge havde aaben Sans for Naturskønhed, hentede de megen Glæde deraf i den milde Aarstid, mens Vintrene tit forekom dem altfor barske deroppe.

Til Hjælp inden Dørs havde Mor en gammel Pige ved Navn Caroline, der havde været Fars Husholderske i Nyboder. Men man kan nok forstaa, at det ikke var helt nemt for den unge Husmoder at have saadan en gammel, tilmed noget egen-sindig Kvinde ved sin Side i Køkkenet, især da Caroline

vidste nøje Besked med alle de Vaner og Livretter, Far havde lagt sig til i sin Ungkarletid, og holdt stift paa, at der blev taget Hensyn dertil.

Pastor E. W. Begtrup. 1857.

Imidlertid fik Mor snart nok at gøre med den Børneflokk, der voksede op i Hjemmet. Alle mine ældre Søskende er født i Flade. Christine, Julius, Anna, Frederikke, Marie og Johannes hed de. — *Christine*, født 1846, var et meget livligt Barn, som der fortælles en Mængde morsomme Historier om i Mors Breve til Helsing. — *Julius*, født 1848, var ogsaa vel

begavet, men lidt sær og vanskelig i sin Barndom. — *Anna*, født 1849, var stilfærdig og god. — *Frederikke*, født 1853 i Koleratiden, var en lille Skønhed med et meget harmonisk og kærligt Væsen. *Marie*, født 1855, og *Johannes*, født 1857, var kun smaa, da Familien flyttede fra Jylland.

Mens Mor var optaget af sine Børn og af den selskabelige Omgang med flere pæne Familier i det nærliggende Frederikshavn, tog Far for Alvor fat paa sin Præstegerning! Hans Trosliv samlede sig helt om Jesus Kristus som vor Frelser fra Synd og Død. — Det Vidnesbyrd, han aflagde i en af sine sidste Prækener i Birkerød: »Jeg veed mig intet andet til Salighed end Jesus Kristus og ham korsfæstet«, gennemtonede hans Forkyndelse i alle hans Præsteaar. Men i Begyndelsen var der næppe tændende Kraft i hans Tale derom.

Da kom der en Begivenhed, som paa een Gang bragte ham ind i en levende Strøm. — Mormonerne kom til Danmark og vandt især mange Tilhængere i Vendsyssel, hvor en Del gudelig Vakte sluttede sig til dem. Far følte Kald til at bekæmpe dette Uvæsen. Han studerede »Mormons Bog« og holdt i 1853 en Række Møder, hvor han optraadte med Kraft imod »de sidste Dages Hellige«. Han fik vel nogle kaldt tilbage fra de vilde Veje. Men det vigtigste, han vandt ved dette Arbejde, var dog, at det bragte ham i inderlig Forbindelse med kristne Lægfolk i de Forsamlinger, inden- og udenogs, som fra nu af blev et Hovedled i hans præstelige Virksomhed. Han arbejdede heri broderligt sammen med »den lille Baggese«, som dengang var Præst paa Hirsholmene, og han sluttede Venskab med den mærkelige unge Bondepige »Skov-Kirsten«, der optraadte som Taler i Forsamlingerne paa Egnen. — Nu fik han nok at gøre. Han drog tit til Møder i fremmede Sogne og vekslede Breve med mange ordførende Lægmand. Peter Larsen Skræppenborg

og andre Rejseprædikanter besøgte ham i Flade Præstegaard. — Det var en »Indre Mission« inden Vilhelm Becks Tid, som han saaledes var med til at sætte i Gang i det østlige Vendsyssel, og det er betegnende for hans Iver, at han skrev et langt Brev til Biskop Mynster, hvori han opfordrede ham til at ordne en lignende Mission i København, uden at denne dristige Henvendelse til Højkirkenes Hoved dog kom til at bære synlig Frugt.

Far sagde en Gang til mig, at de lykkeligste Aar i hans Liv var 1853—1860. Det var netop det Tidsrum, hvor han levede stærkt sammen med de Vakte og stadig holdt Forsamlinger med dem. Jeg kan forstaa, at han, som før og senere levede temmelig indesluttet i aandelig Henseende, var taknemlig for, at han i hine Aar kom til at smage Fællesskabets Glæde og fornem, hvorledes hans Ord fik aandelig Kraft i Vennernes Samfund.

Derfor blev de sidste Aar i Flade saa dyrebare for ham. Men det varede desværre kun kort, da han af økonomiske Grunde, og vel ogsaa paa Grund af hans og Mors Længsel efter deres Hjemland, søgte bort fra Flade og i 1857 fik Sognekaldet i Birkerød i Nordsjælland. — Far rejste straks over til sit ny Embede. Han tog Sønnen Julius med sig, og de boede i »Naadensaaret« hos Formandens Enke, Professorinde Heise, mens Mor blev boende i Flade, hvor hun i Slutningen af Juli Maaned fødte Sønnen Johannes. — Aaret efter hentede Far hende og Børnene til det ny Hjem i Birkerød. Her boede de, til Far tog sin Afsked i 1889 og flyttede til Frederiksborg Nyhuse, hvor han døde i Marts 1892 — henved 83 Aar gammel. Mor overlevede ham i 12 Aar og døde i omtrent samme Alder som han i September 1904.

Det vil maaske undre nogle af mine Læsere, at jeg har dvælet saa længe ved min Slægts Fortid, inden jeg nu gaar over til Fortællingen om mit eget Liv. Men for mig har det været en Nødvendighed, da jeg altid har haft en stærk Følelse af min Arvelod fra Fædrene og derfor ikke kan fremstille min egen Historie uden at kunne vise hen til deres.

III

MIN BARNDOM I BIRKERØD

Birkerød, min elskede Fødeby! Hvor gerne vilde jeg ikke give et Billede af, hvorledes den var i min Barndom! — Jeg vilde ikke mangle Stof dertil. Jeg husker hvert Hus og dets Beboere for 60 Aar siden. Jeg har utallige Minder fra Præstegaarden og dens Have, fra Søen og Bidstruphegn, Højbjerg Bakke, Ruderskov osv. Hvis jeg tog mig for at nedskrive løst og fast derom, kunde jeg fylde en Bog paa mange Hundrede Sider dermed. — Det var maaske rigtigt, at jeg gjorde det en Gang, mens min Hukommelse endnu er levende og skarp. Men det vilde ikke blive en Bog til almindelig Læsning. Den maatte gemmes i et Arkiv, indtil den fik den rette Patina. Og hverken jeg eller andre kan endnu dømme om, hvad Værd den kunde faa om hundrede Aar, hvad der til den Tid var blevet til værdiløst Støv, og hvad der vilde blive tilbage som et værdifuldt Bidrag til Belysning af dansk Landsbyliv i det 19. Aarhundrede. Nu faar vi se, om jeg nogensinde overkommer det Arbejde!

Ved at sammenligne mine Minder med mine Søskenes kan jeg ikke være blind for, at jeg vistnok har en særlig god Gemmehjerne, baade hvor det gælder Enkeltheder, og hvor det gælder Sjælestemninger fra min Barndomstid. Men jeg maa tilstaa, at jeg ikke har gjort synderlig Brug af denne Mindeskat. Den ligger som i et Pulterkammer, hvorfra jeg nu og da henter noget frem. Men det kunde ikke

falde mig ind at aabne Dørene derfor i denne Levnedstegning. Jeg har fra Barnsben manglet Tillid til, at det, som saa levende interesserer mig selv, ogsaa vilde have Interesse for andre. Ja, jeg veed ikke engang, om min Livsførelse i store Træk kan vække Deltagelse udenfor min nærmeste Slægt, skønt jeg nu vover at lægge den frem for fleres Øjne.

Den gamle Præstegaard, der er bygget efter en Brand for to Hundrede Aar siden, har endnu i det Ydre nogenlunde det samme Udseende som i min Barndom. Stuelængens indre Rum blev omordnet paa en praktisk Maade af Fars Eftermand i Embedet, Theodor Møller. Han prydede ogsaa Gaardspladsen, der havde ligget gruset med nøgne, kalkede Vægge i vor Tid, med Espalier og grønne Træer. Derimod var det mindre heldigt, at han afløste det gammeldags straa-tækte Halvtag over Kvisten med en Spidsgavl, tækket med Tagpap. Ved Gaardens Indkørsel laa der i min Barndom et lille Hus til Svin og Duer under det vestlige af de to store Kastanietræer. Det er nu fjernet.

Den store firkantede Gaardsplads hælder mod Syd og gav en fri Udsigt fra vore Stuevinduer over Søen. Fra Kvisten kunde vi se endnu længere, helt ud paa den anden Side af Furesøen til de høje Graner ved Kollekolle, som endnu rager saa stolt op over Skovene derovre.

Rundt om Gaarden laa den dejlige Have paa mer end 3 Tdr. Land. Inden Jernbanen blev anlagt i 1863, strakte den sig noget længere mod Syd og var kun ved en Vej og en lille Grønning skilt fra Søbredden. Paa de andre Sider lukkede de gamle Træer for Udsigten til andet end til den røde Kirke med Taarn og takkede Gavle i Nord. Fra Havedøren under den vidtbredte Vedbend gik Vejen omkring Græsplænen med Mors Rosenbede videre ad en lige Gang med Georginer paa Siderne ned til de to mægtige gamle Bøgetræer ved Havegærdet, som kun gav smal Plads til Laagen imellem dem.

Haven laa hegnet af gamle Stengærder, patriarkalsk og lidt aristokratisk, omgivet af Gadens smaa straatækte Huse i Nord og Øst, mens den mod Vest vendte ud til en Mark, der hørte til Præstejorden, og som kaldtes »Rughaven«, med to Mosehuller. Den er nu omdannet til en velplaneret Sportsplads for Kostskolen. — Denne Have var min Barndoms

Birkerød Præstegaard 1866.

Paradis med dens Græsplæner og Blomster, dens Stikkelsbærstykker og talrige gamle Frugttræer, dens »Lund« og dens Vildnis. Jeg tror, det forøgede Glæden, at den ikke var særlig vel holdt. »Have-Per«, den gamle skrutryggede, skraatryggende Indsidder, som stadig arbejdede i den med troligt Slid, kunde ikke overkomme at passe den saa pænt, som Mor gerne vilde have. Hver Gang Far for at faa Brændsel lod et af de store Træer fælde, klagede Mor og Børn højlydt derover. Men det var ellers dejligt at krybe om i Grenene af en stor fældet Ask eller Sølvpoppe og siden hjælpe med til at faa den savet og hugget til Brænde. Være var det, da han i min første Barndom ryddede hele det syd-

østre Hjørne af Haven for dets gamle Frugttræer og af Hensyn til Nyttten forvandlede dette Stykke til en aaben Toft med Sæd og Køkkenurter.

Hvor er det dog lykkeligt for Børn at have en saadan stor Have at tumle i som Adam i Eden! Der er Frihed, Fred og Frugt, høje Træer at kravle i, lune Kroge til Skjul, smaa Stykker Jord, som man selv kan dyrke, alt hvad et Barnehjerte kan frydes ved. — Naar der nu ligger en endnu større Have omkring Frederiksborg Højskole, saa skyldes det, at jeg har ønsket mine Børn og de Unge paa Skolen den samme fredelige Glæde, som jeg nød i mine Drengenaar derhjemme i Birkerød Præstegaards Have.

Vi havde ogsaa Landbrug. Men skønt jeg var gode Venner med vor gamle Røgter, Kristen Persen fra Vendsyssel, og vore skikkelige Tjenestekarle, kom jeg ikke i Lag med deres Arbejde. Jeg har ikke siddet ti Gange paa en Hesteryg, aldrig kørt en Vogn og aldrig deltaget i det daglige Markarbejde. Kun i Høstens Tid var det herligt at være med, naar Hø og Sæd blev kørt ind, at stikke op, tage fra eller hjælpe Karlen, der »satte« Negene langt inde paa det mørke Stænge. Duften af Høet og det modne Korn kildrer mig endnu i Næsen, naar jeg tænker derpaa.

Landsbyen Birkerød har forandret sig meget siden min Barndom. Nu er den nærmest at regne som en Forstad til København. Men den Gang hvilede den mere i sig selv med sine syv Hundrede Indbyggere i de straatækte Huse. — Den var unægtelig kønnere i sin gamle Tilstand end nu, da der er bygget en Del uskønne høje Huse, som giver et uroligt Billede af den farlige Overgang fra Land til By. Men allerede den Gang havde den et andet Præg end en almindelig sællandsk Landsby. Det var ingen Bondeby som dens Naboer Kajerød og Bidstrup. Dens faa oprindelige Helgaarde var ikke i Bondeje. Den ene var Præstegaard, den

anden Kro, og den tredje, »Kathrinelyst«, havde længe været en Lystgaard, som ejedes af Folk udenfor Bondestanden. Nu boede der en ugift Proprietær Hagenstrøm med sin Mor og sine tre, ligeledes ugifte Søstre. — I nogle Halvgaarde og Parcelliststeder sad der vel Folk af Bondeslægt, men de var for en Del mærkede af den Handel, de førte med Hovedstaden. Flertallet af Beboerne var smaa Husejere, som drev et Haandværk, »gjorde Tørv til Hælvten« eller gik paa Arbejde som Daglejere. Endelig var der adskillige Familier af »den dannede Klasse«, som levede af Pension eller havde en lille Bestilling.

Denne blandede Befolkning gav mig mit første Indtryk af almindelige danske Mennesker udenfor mit Hjem, og jeg har senere mærket, at hele mit Forhold til Folkelivet bærer kendelige Spor deraf. — Skønt jeg i min Højskolegerning har haft mest med »rigtige« Bønder at gøre og har fundet mine fleste aandelige Meningsfæller i deres Kreds, saa har jeg den Dag i Dag umiddelbart lettere ved at komme i Snak med Haandværksfolk og lignende Mennesker end med Landbrugerne, som jeg egentlig først lærte at kende gennem min folkelige Virksomhed i Manddomsalderen.

Jeg er født den 28. Juni 1859. — Da min Fødselsdag altid har været en stor Festdag for mig, tror jeg, det har øget min almindelige Livsglæde, at den falder i den fagre Skærsommer. — Far vilde aldrig have sin Fødselsdag fejret. Men Mors Fødselsdag den 18. Maj, hvor Bøgen altid er sprunget ud, hørte til de yndigste Fester i vort Hjem. — For mit Vedkommende maa jeg indrømme, at den Smule Stads, der blev gjort af mig, naar jeg fyldte Aar, og den megen Chokolade, jeg fik, just ikke var til Gavn. Jeg kom til at tænke for meget paa mig selv, hvortil jeg af Naturen har et farligt Hang, og min Mave kunde ikke døje alle de søde Sager, saa jeg stundom græd inden Aften, skønt jeg var staaet op om

Morgenen i straalende Humør. — Først da jeg lærte paa den Dag især at tænke paa Mor og Far og at takke Gud for det Liv, han har givet mig, er Fødselsdagen blevet mig til næsten ublandet Glæde.

Man har fortalt mig, hvor dejlig jeg saae ud paa min et-aars Fødselsdag med en Rosenkrans om de gule Lokker. Selv mindes jeg fra min fjerde Aarsdag Roser om min Tallerken paa Bordet og Roser stukket ind mellem Vidjerne i en lille Kurvestol, som jeg fik af min venlige Gudmoder, Emma Hagenstrøm. Der ligger i det hele en Glans og Duft af Roser over mine første dunkle Barneminder. Jeg tror ogsaa, at disse første Aar i Birkerød var rosenstrøede for min kære Mor efter den mere alvorlige Tid mellem Vendsyssels Lyngbakker. Hun blomstrede op ved at komme hjem til Sællands Jord og sine elskede Frænder, som hun tit kunde samle i Præstegaarden.

Den 29. Juli 1859 blev jeg døbt af Far i Birkerød Kirke. Mor bar mig selv over Daaben. Mine Faddere var Mors yngste Broder, Carl Mathiesen, som den Gang var theologisk Student, Urtegaardsmand Niels Jensen fra Kajerød, Student Johan Mantzius, som var Huslærer i Præstegaarden, og Frk. Emma Hagenstrøm. Disse fire Daabsvidner fik ikke alene deres Navn i Kirkebogen, men opfyldte overfor mig hver paa sin Maade en virkelig Fadders Pligter med stor Kærlighed. Jeg har dem alle meget at takke for under min Opvækst og i mit senere Liv som voksen.

Tante Christiane, som jeg ogsaa altid har regnet for min Fadder, fik Lov at give mig Navn, og hun valgte at kalde mig *Holger Christian* i taknemlig Erindring om sine to Elever paa Rosenholm, Baronerne Holger og Christian Rosenkrantz. — Jeg har altid været glad ved de to Navne, hun gav mig. »Holger« er jo selve Danskhedens Kendingsnavn. — Holger Danske blev min Helt i Drengaaarene. Jeg blev rød i Hovedet, naar vi sang: »I alle de Riger og Lan-

de —«, som var den første Sang, jeg lærte at synge nogenlunde rigtigt. Især gik det mig til Marv og Ben, naar det lød:

De saae jeg var Holger Danske
Og ingen formummet Skælm!

Det blev en Æressag for mig at være en rigtig dansk Dreng, som kunde svare til det store Navn.

Det andet Navn, »Christian«, mindede mig om min Kristendom. Og skønt jeg i mit senere Liv ikke bruger det til Daglig, saa har jeg altid i mit Hjerte ønsket at kunne bære det med Rette.

Tante Christiane følte jeg mig i Barndommen særlig knyttet til. Hun kom tit sammen med Tante Frederikke paa lange Besøg i Birkerød, og da klyngede vi Børn os til hende, fordi hun var saa god til at fortælle for os. Hun var ellers hverken saa smuk eller saa mild som sin Søster. Der var noget tørt, hengemt Lærerindevæsen over hendes Person. Dertil kom, at hun var næsten blind af »den graa Stær«. Men naar hun fik os ved Haanden og under vores Vejledning spaserede rundt i den store Have, helt ned i »Lunden«, ja, saa fortalte hun, saa vi hang ved hendes Læber. Det var mest moralske Historier fra det 18. Aarhundredes tyske og franske Literatur. De handlede gerne om ellers dydige Børn, der ved Ulydighed kom paa Afveje, men som kom hjem igen efter at have fortrudt deres Letsindighed. Disse Historier var lovlige pædagogiske, men i hendes Mund blev de til levende Ord for mig. Vi lyttede spændt, og jeg kan endnu se hendes markerede Ansigt med de stirrende Øjne, naar det hed: »Nu blev Hermann gromme bange, han kunde slet inte mer finde Vej, og det var bælgmørkt omkring ham i den store Skov.«

Emma Hagenstrøm, som holdt Huen ved min Daab, fik jeg endnu mere at gøre med til Daglig, da hun boede sammen med sin Mor og sine ugifte Søsken i Birkerød. Hun

var den yngste og smukkeste af de tre Søstre Hagenstrøm, og de havde et dejligt Hjem paa Gaarden »Kathrinelyst« midt i Byen. Deres Far havde været en velhavende Tobaksfabrikant i Odense, og hele Familien talte med en behagelig fynsk Akcent. De levede nu af deres Formue og var overmaade elskværdige Mennesker at omgaas, ikke mindst for os Børn i Præstegaarden, som de forkælede paa en morsom munter Maade. Hagenstrøms kom tit til os, men endnu oftere kom vi Børn hos dem. Det var hyggeligt at være i deres velmøblerede gammeldags Stuer, hvor der stod en stor kinesisk Krukke med tørrede Rosenblade, og hvor der lugtede saa lunt af Lavendler og Kongerøgelse. Men allerbedst var det at løbe om i deres dejlige Have, hvor vi færdedes lige saa frit som i vor egen. Den var næsten lige saa stor som Præstegaardshaven og meget bedre holdt, med klippede Buksbomhække, Kanaler og mange smukke gamle Trær.

Jeg var mine Forældres syvende Barn. — Gud ske Lov, at de ikke fulgte moderne Theorier om »Børnebegrænsning!« — Et godt Aar efter min Fødsel kom min Søster *Eline* til Verden. Tre og et halvt Aar senere, den 11. Februar 1864, fødtes vor yngste Broder, som fik Fars Navne: *Erik Worm Begtrup*. — Jeg var dengang fire og et halvt Aar gammel, men havde intet Begreb om, hvorledes et Barn kommer til Verden. Da jeg saae den lille Dreng i Vuggen, troede jeg, at det var et fremmed Barn, som Moderen havde glemt hos os efter Barnedaaben i Kirken. — At Storken kom med de smaa Børn, har jeg aldrig ment. Men naar ældre Dreng vilde forklare mig, at de kom ud af deres Mors Liv, troede jeg dem ikke, da det forekom mig at være en fysisk Umulighed. Derimod forestillede jeg mig, at det var Gud, som i sin Almagt lagde de smaa Børn i deres Mødres Arme. Og det mener jeg for Resten paa en Maade den Dag i Dag.

Min første sikre Erindring stammer fra Høsten 1862,

da jeg var godt tre Aar gammel. Jeg mindes grandt, hvorledes jeg med min Søster Frederikke ved Haanden gik ud ad Kongevejen og stod ved »Dumpedsbakke«, da Frederik den Syvende og Carl den Femtende kørte forbi i en aaben Wiernervogn. De skulde vist ud at se til Frederiksborg Slot, der var brændt et halvt Aar efter min Fødsel og nu var ved at blive bygget op igen.

Fra det følgende Aar husker jeg godt Frederik den Syvendes Død. Da var jeg over fire Aar. Jeg hørte om de Voksnes Sorg og saae, hvorledes Kvinderne trak i sorte Klæder. Men i min barnlige Bekymring var jeg bange for, at vi skulde blive straffede, fordi det ovale Spejl i Dagligstuen blev ved at hænge i sit broget broderede Baand. Jeg troede, alting skulde være sørgeklædt ved Kongens Død.

Saa kom Krigen i 1864. — Jeg mindes en Kone, der sad i vort Køkken og græd over, at hendes Søn skulde med. I hendes Skikkelse har jeg siden set det danske Folks Holdning under den store Prøvelse. Der var en ung Arbejdsmand i Birkerød ved Navn Peder Johansen, som jeg kendte godt, da han nylig var blevet gift med en Pige, Rikke, der havde tjent i Præstegaarden. Han mistede det yderste Led af højre Pegefinger dervore i Krigen, men var ellers en rask Mand, der ikke klagede over, hvad Soldaterne maatte døje. — Vi Drengene gik og sang en Vise, hvori det hed:

Jens var aldrig bange,
Men der *var* for mange —

Det var formodentlig en københavnsk Gadevise, men disse Ord staar endnu for mig som et fuldgyldigt Udtryk for Sandheden om vor sidste Kamp for Fædrelandet. Det prentede dybt ind i min Sjæl, at vi ikke kunde staa os for Tykkerne, og gav mig et vist Mismod overfor Verdens Magt, som fulgte mig gennem hele min Opvækst og drev mig til at søge Trøst og Styrke ad indre Veje.

Naar jeg alligevel, fra jeg var syv Aar gammel, var med til at eksercere med Trægevær og tre Aar efter blev et ivrigt Medlem af en Skytteforening for Drengene, saa var det naturligvis under Paavirkning af den tilsvarende nationale Bevægelse hos de Voksne i de første Aar efter Krigen, men det gjorde mig ingenlunde militaristisk af Sindelag, hverken den Gang eller senere. — Jeg kunde som Dreng glæde mig ved Fortællingerne om dansk Heltedaad i Fortiden, men det var tidlig min Tanke, at vor Slægt maatte vise sin Mandighed og Fædrelandskærlighed paa andre Maader end ved at bygge Fæstninger og gaa i Krig. Derimod delte jeg naturligvis det almindelige Haab om, at en ny Kamp mellem Stormagterne skulde skaffe os Sønderjylland tilbage.

Den fransk-tyske Krig i 1870—71 fulgte jeg fra Dag til Dag i Aviserne. Jeg kan endnu fornemme, hvorledes »Berlingske Tidende« lugtede af Tryksværten, naar jeg om Formiddagen hentede den paa Stationen. — Napoleon den Tredje og Kejserprinsen var mine Helte. Jeg haabede, at deres Vej skulde gaa til Berlin, da jeg læste om den første lille Træfning ved Saarbrücken. Men saa kom Slagene ved Weissenburg og Würth! — Den 18. August 1870 var der Præstekonvent hos os. Aviserne havde bragt Efterretninger om Begyndelsen af Slaget ved Gravelotte, der saae gunstig ud for Franskmandene. Vi troede paa Sejr for dem. De gode Præstemænd, der var samlede om Middagsbordet, raabte Leve for Frankrig og drak en Skaal for Kejser Napoleon i Mors ypperlige Stikkelsbærvin. Men Dagen efter fik vi andet at vide. Og snart fulgte det ene sørgelige Budskab efter det andet. Pap-Kejseren blev fanget ved Sedan. Paris blev belejret. Hvad hjalp Gambettas Daad, da han rejste ny Hære. Vi beundrede ham og de franske Generaler i Nord, Syd og Øst. Men tilsidst maatte vi slippe alt Haab for den franske Sag. — Bismarcks Lære om Jern og Blod blev stadfæstet saa ubarmhertigt, at de romantiske Drømme brast. Den

Mand gjorde hundredfold mere end Georg Brandes til at indprente os Realisme. Far talte idelig med en Blanding af Beundring og Ironi om Bismarck som den store Statsmand og fæstnede derved mine egne Indtryk af de virkelige Magtforhold i den store Verden. — I det hele virkede Fars nøgterne Kritik ikke saa lidt til at føre mig lempeligt over fra Romantiken til Naturalismen. Han syntes ilde om den national-liberale Grundtvigianisme, der især blev forkyndt af Vilhelm Birkedal, og deri har jeg siden trolig fulgt ham.

Men jeg maa vende tilbage fra denne historiske Udflugt til det idylliske Liv i Barndomshjemmet, som de politiske Verdensbegivenheder kun glimtvis berørte.

Præstegaardens Hovedlænge var meget rummelig. Den talte 18 Værelser. Men dens Indretning var ikke synderlig praktisk. Der gik en »Gang« tværs gennem Husets Midte med en smuk, bred Trappe op til Kvistværelserne. Men denne Gang delte Lejligheden saa uheldigt, at den skilte Spisestuen og Dagligstuen fra hinanden. Og for at komme fra Dagligstuen til Fars Værelse maatte man atter over en mindre Gang med særskilt Indgangsdør. — I Husets østlige Ende laa Strygestuen, Køkkenet, Bryggerset, »Borgestuen« med Tjenestepigernes store Seng og »Mælkestuen« uden anden Indgang end gennem Folkenes Stue. — Nord for Strygestuen var Spisekammeret og Husjomfruens Kammer. Bag den solrige Spisestue fandtes Sovekammeret og Barnekammeret mod Nord ud til Haven. — Gennem Midtergangen kom man ind i den store, dybe trefags Dagligstue. Og nord for den, uden Dør imellem, laa der et meget langt og smalt »Gæsteværelse«, som nogle kaldte for »Strimlen«. — Vest for Dagligstuen og »Fars Gang« var hans Studereværelse mod Syd og bag dette et lille tarveligt Kammer, hvor han sov om Natten. Nord for disse to Rum var der et stort Pulterkammer med alle Slags interessante Sager. Det blev delt i 1865 for at give Plads for et »Drengeskammer«

med Indgang gennem Fars Stue. — Endelig var der paa Kvisten tre Værelser, et lille og et stort mod Syd og et stort imod Nord med dejlig Udsigt over Haven.

Livet i Præstegaarden delte sig i fire Afdelinger med hver sine Værelser, svarende til de deri raadende Magter. I Husets Østende regerede vor Husjomfru Bolette Bartholdy. I Midten var Mors Rige. I Vestenden tilbragte Far sin meste Tid. Og paa Kvisten var vor Huslærer Johan Mantzius Herre.

Far var 50 Aar, da jeg blev født, og han gjorde allerede i min Barndom Indtryk af at være en gammel Mand. Jeg tror, at den Forkærlighed, jeg altid har næret for gamle Folk, hænger sammen dermed. Da han havde svært ved at sove om Natten, flyttede han ud af Soveværelset, hvor Mor var omgivet af en Flok urolige Smaa børn, og fik fra den Tid sit Sengekammer i Husets anden Ende. — Det er vemodigt at tænke paa, hvor indesluttet og ensomt Fars Liv i det hele blev paa hans gamle Dage. — Præstegerningen i Birkerød blev langt fra saa lykkelig som den, han havde haft i Flade. Han prøvede vel i de første Aar at holde nogle smaa Forsamlinger med de faa Vakte, der kunde findes i Sognet. Men han blev skuffet i sit Haab om ad denne Vej at faa et kristeligt Fællesliv fremkaldt. Kun ganske enkelte, som min Gudsfar Niels Jensen, blev ved at være Husvenner i Præstegaarden eller var i al Fald stadige Deltagere i de sparsomt besøgte Kirketjenester. — Snart indskrænkede Far derfor sin præstelige Virksomhed til de ugentlige Gudstjenester og til Besøg hos dem, der trængte til nogen Sjælesorg. — Som Prædikant vedblev han at aflægge sit ærlige Vidnesbyrd om Jesus Kristus som vor Frelser. I en af sine sidste Prækener udtalte han: »Jeg har vel ikke været nogen vel-talende og virksom Præst, men jeg tør sige, at jeg altid har holdt mig til Apostelens Ord: Jeg veed mig intet andet til Salighed end Jesus Kristus og ham korsfæstet!« — Der var

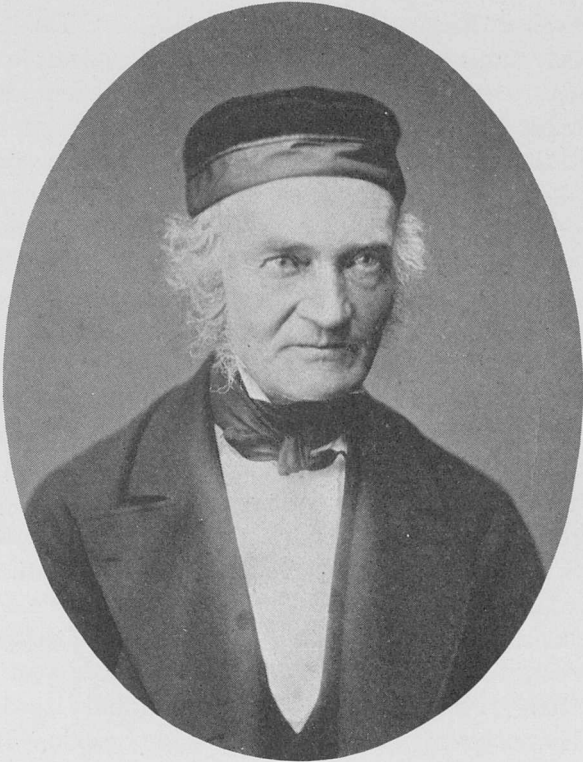
vist ingen af hans Tilhørere, som kunde tvivle om Sandheden deraf. — Men da han var svagelig af Helbred og led af meget Mismod, havde han sjælden Livskraft til at fremføre Vidnesbyrdet med varm Veltalenhed, skønt han hverken manglede Troens Overbevisning eller klare Tanker.

I mange Aar led han af Søvnløshed. Han kunde tit komme ned i Stuerne om Morgen og sige, at han ikke havde faaet det mindste Blund, og han talte meget realistisk om, hvorledes et saadant legemligt Onde virker ødende paa Sjælens Liv. Det lærte ham, at alt er Forgængelighed undtagen Troen paa Jesus Kristus. — Men, trods hans dybe Mistillid til sig selv og trods hans skarpe Kritik af andre Menneskers indre Gehalt, vidste han paa den kønneste Maade at holde sine mørke Tanker hos sig selv. Han var elskværdig og mild i sin Omgængelse og gav næsten aldrig Luft for den Bitterhed, han sikkert bar paa. — Han var for sjæletræt til at føre lange Samtaler. Men paa de fleste af vore mange Gæster gjorde han dog et behageligt Indtryk. Han modtog dem nemlig med stor Elskværdighed og straalende Øjne ved deres Ankomst. Derefter trak han sig stiltfærdig tilbage til sit Studerekammer og overlod Konversationen til Mor, hvor den visselig var i gode Hænder. Men naar de Fremmede endelig gik igen, viste han sig paany i Dagligstuen og sagde dem et Farvel, der var lige saa vindende som hans Velkomst. — I vor hjemlige Kreds kunde han tit udvikle en fin Humor, der lyste som et velgørende Solskin i Stuen.

Forholdet mellem Far og Mor var godt efter mit barnlige Indtryk. Det eneste, som kunde fremkalde mærkbar Mistemning, var Pengesagerne, som han forvaltede. Mor var praktisk og rundhaandet, men Far var, som saa mange Præster, fuld af Næringsssorg, der tit syntes mig temmelig ubegrundet.

Selv om Far var svagelig paa Sjæl og Legeme, havde han dog en sjælden retlinet og mandig Karakter. De faa Gange,

han irrettesatte mig med nogle Ord eller med et lille Rusk i Haaret, skal jeg nok mindes, da jeg altid følte, at det var vel fortjent. Han tog sig ikke meget af vor Opdragelse. Men

Min Far, omtr. 70 Aar gammel.

jeg er ham inderlig taknemlig for det sjældne Frisind, han altid viste overfor os Børn. Det har været grundlæggende for de Tanker om Opdragelse, jeg siden selv har søgt at virkeliggøre.

Saa længe der var Avling til Præstegaarden, var Far meget optaget af at lede den. Han havde ført en Stamme

sortbrogede Køer med sig fra Flade tillige med en gammel Røgter ved Navn Kristen Persen, der forstod at »koble« dem, naar de skulde føres ned i den langt bortliggende Eng.

Min Mor, omtr. 55 Aar gammel.

— Samme Kristen Persen var født 1784 og fortalte mig tit om den Tid, da han var med i Frankrig som Soldat efter Napoleons Fald. Jeg lyttede dertil med Spænding, skønt jeg kun kunde forstaa det halve af hans tandløse Tale i ramt Vendelbomaal. — Far var Fremskridtsmand i sit Landvæsen. Maaske var det en Arv fra hans Farfar i Mols. Han

var vistnok den første i Birkerød Sogn, som lagde Vægt paa Dyrkning af Rodfrugter. Men han havde svært ved at faa sine Ideer gennemført, og Landvæsenet bidrog til at øge hans økonomiske Bekymringer. Det var derfor en Lettelse, da han midt i Halvfjerdserne bestemte sig til at bortforpagte Jorden. De mange Vandringer, han før havde foretaget sig til »Engen« nord for Bidstruphegn, blev fra den Tid afløst af fri Spaseretur. I alskens Vejr gik eller smaaløb han paa sine ømme Fødder lange Ture. Men ellers sad han mest i sin Stue med Piben og Bøgerne. — Da hans Hænder desværre var lige saa genstridige som hans Fødder, havde han Møje med at skrive, og jeg kom tidlig til at hjælpe ham med at føre Kirkebogen og skrive Embedsbreve. — Om Aftenen var han for træt til at læse, og da sad han gerne og lagde Kabaler. Somme Folk troede, at han spaaede i Kortene. Men for mig var det en stor Fornøjelse at sidde ved Siden af og se paa hans erfarne Spil. — Jeg sad i det hele meget oppe hos ham. Han talte da ofte til mig om sine moralske og religiøse Tanker, og skønt jeg ikke fik meget ud deraf i Øjeblikket, blev det ikke uden Betydning for min Tankegang i en modnere Alder. Det var betegnende for hans sjælelige Blyhed, at han brugte mange latinske Ord i Talen for ligesom ikke at lægge sit Hjerte for meget blot.

Mens Far i Aarenes Løb isolerede sig mere og mere og kun mødtes med Familien ved Maaltiderne, færdedes Mor altid midt iblandt os. Hun stadfæstede med hele sin Person det gamle Ord, at Kvinden er Livet i Huset. Ja, Mor var i Sandhed en livlig Kone. Enten hun havde os Smaabørn omkring sig for at fortælle os Grimms Eventyr og lære os smaa lystige Ramser, som hun kendte fra sin Barndom, eller hun sad ved det brede Spisebord i Samtale med de voksne Husfæller, eller hun havde Selskab af Fremmede i Dagligstuen, — altid var hun Midtpunktet i Kredsen og Sjælen i, hvad der blev talt om. Hun havde en god Forstand, et følsomt

Sind med megen Sans for Naturskønhed og poetiske Stemninger. Og hun føjede sine Ord vel. Den Veltalenhed, man tillægger mig, er en Arv fra hende. Hendes Evner udfoldede sig ret under en almindelig Konversation. Hun var da rigtig i sit Es og førte an paa en saadan Maade, at alle blev lokkede til at give deres Ord med i Laget. Jeg skal love for, at Snakken i vort Hjem gik livligt under hendes Præsidium. — Talen gled gerne fra det ene Emne til det andet, for hun holdt ikke af, at den udartede til altfor skarp Disput eller kørte fast i Drøftelsen af altfor tunge Spørgsmaal. Det var Glæden ved det muntre Samvær, som satte Præg paa Ordene, der fløj som Fjerbolte fra Mund til Mund, men hun var klog nok til at sørge for, at Snakken ikke udmundede i intetsigende Vrøvl under hendes Ledelse. — Disse Samtaler blev et ypperligt Dannelsesmiddel for Husets Børn, som frit kunde give deres Besyv i Laget og kun fik over Næbbet, naar de ytrede sig taktløst eller blev ved at hænge over et Emne, som maaske optog ens Sind, men som ikke havde Interesse for det øvrige Selskab. En Samtale om sligt vilde hun hellere føre paa Tomandshaand i Sovekammeret, der tit brugtes som en intim Dagligstue eller en sjælden Gang som Skriftestol.

For Resten var Mor en travl Kone i sit store Hus. Madlavningen overlod hun ganske vist næsten helt til Husjomfruens Forsorg. Men saa var der Indkøbene, som hun selv forestod, Tilsynet med Børnenes Tøj, som hun selv bødede, Ordningen af den store Vadsk osv. Hvor tit har jeg ikke set hende vandre med en Bunke Duge og Lagner helt nede fra Strygestuen op til Fars Sengekammer, hvor det store Linnedskab mærkelig nok var anbragt. — Hun tog sig ogsaa af fattige Folk i Byen, som hentede Mad og Mælk i vort Køkken, og som hun saae til i deres Hjem, hvor hun fik en venlig Samtale med dem. — Hun elskede Blomster og var om Sommeren meget virksom i Haven, hvor hun i Nær-

heden af Huset havde mange smukke Bede med Roser, Asters, Levkøjer osv. — Fuglenes Sang frydede hende. Selv Spurvene var hendes gode Venner. Flere Gange skaffede vi Drengene hende en Spurveunge, som hun madede og gjorde saa tam, at den siden, naar den fik Lov at flyve, dog kom tilbage og aad af hendes Haand, naar hun kaldte paa den i Havedøren.

Naar Dagens Gerning var endt, tog hun sin Skrivemappe frem og skrev med sin let løbende Haand en Mængde livlige Breve til fraværende Slægtninge og Venner. Eller hun gjorde en Spaseretur med dem af Børnene, som vilde med. Da talte hun til os om Landskabets Skønhed og de skiftende Belysninger paa Himlen. — Der var i hendes Naturlglæde noget af en religiøs Stemning, der svarede til Ingemanns og Boyes Salmer, som hun særlig yndede. Derimod havde hun ikke Anlæg for aandelige Overblik. Hendes hjertelige Fromhed var af rent personlig Art, og det var først som gammel Kone, at hun med Glæde lyttede til sin Søns Tale om Menighedslivet og den Livsoplysning, som udspringer deraf.

Fra Digternes Bøger hentede hun mange Glæder. Mens Far, lidt gammeldags, holdt sig til saadanne skønliterære Værker som Blichers Noveller og især Holbergs Komedier, hvoraf han daglig læste nogle Scener under sin Middags-hvile, fulgte Mor med den nyere Literatur, som den Gang var den sene Romantiks lyriske Digte og Familieromaner. Af dem blev der tit læst højt om Aftenen i Dagligstuen. — Saaledes blev mit Barndomshjem, særlig ved Mors Hjælp, et Sæde for almindelig Dannelse i livlig Præstegaardsstil.

Men hvor meget jeg end skylder min kære Mor i Henseende til min Udvikling i Barneaarene, saa var der dog en anden Kvinde, som næsten kunde kappes med hende i Indflydelse paa mit Liv i Hjemmet. — Det var vor Husjomfru, *Bolette Bartholdy*. Hun kom til os omtrent paa den Tid, da jeg blev født, og hun blev i Præstegaarden, indtil jeg rejste

hjemmefra for at gaa i Skole i København. Da jeg var lille, kaldte jeg hende »*Todle*« (udtalt: »*Tåtle*«), fordi Bartholdy var for svært at udtale, og under det Navn blev hun siden ved at gaa iblandt os. Fremmede kaldte hende Jomfru Bartholdy, da hun i sin gammeldags Beskedenhed bestemt vægrede sig ved at tituleres Frøken.

Hun var ellers af god Slægt. Hendes Far havde været Skovrider paa Vemmetofte, og hendes Broder var kgl. Skovfoged i Ruderskov. Hun havde kun haft ringe Skolegang og stavede ikke fejlfrit. Men hun var godt dannet i Livets Skole. Jeg har intet Portræt af hende, da hun aldrig vilde lade sig fotografere, men jeg husker godt nok, hvorledes hun saae ud. Hun var mager og havde et blegt, tidlig furet Ansigt. Paa Hovedet bar hun en lille Kappe. Hendes Kjoler var af sort eller graat Stof uden al overflødig Pynt, kun med en smal hvid Strimmel om Halsen og Haandleddene. Hendes Fremtræden svarede til den fordringsløse, tarvelige Dragt. Men hvor ædel var ikke hendes Skikkelse og Væsen i al sin Stilfærdighed, hvor smukt udtrykte ikke hendes Ydre det ydmyge og faste Sind, hun ejede. Der boede i dette uanselige Legeme en Vilje, som ikke var let at rokke, men som helt blev sat ind paa at tjene andre. Og inderst i hende bankede der et Hjerter, som var fyldt af enfoldig Tro paa Gud.

Jeg har tit maattet tænke paa *Todle* ved Grundtvigs Vers i Nyaars-Morgen om hans Barnepige Malene:

Den gamle i Gaarde,
 Fuldgod ved de Smaa,
 Hvem ej med det haarde
 Man fik under Straa,
 Men før man det tro'de
 Fra bister blev mild
 Og gik med det gode
 Da gerne i Ild,
 Saa trofast som Guldet,
 Goldammen for Kuldet,
 Hvoraf jeg med Asken kom sidst.

Men denne Sammenligning er paa visse Maader misvisende, for Todle var et ædlere, langt mere dannet og trods sin stærke Vilje mildere Menneske end Malene. Hun indtog ogsaa en langt mere hædret Plads i Huset. — Hvis man i Literaturen vil søge et Genbillede af hende, maa man derfor hellere tænke paa Alma Stjerne, saaledes som hun fremtræder i sidste Del af »Adam Homo«.

Todle styrede med Dygtighed og stilfærdig Myndighed Præstegaardens Husholdning. Men for mig fik hun en ganske særlig Betydning, fordi jeg i flere Aar kom under hendes personlige Varetægt. — Allerede da Eline blev født, et godt Aar efter mig, kom jeg en Tid til at bo i Todles Kammer for ikke at vække Uro i Soveværelset, hvor Mor laa med min lille Søster. Siden flyttede jeg vel tilbage til Barnekammeret, som jeg i nogle Aar delte med min ældre Broder Johannes. Men da han blev syg og maatte ligge alene, kom jeg igen ned til Todle og boede hos hende, til jeg blev stor nok til at dele Værelse med nogle af de fremmede Drengene, vi dengang havde i Huset.

I disse tre-fire Aar var hun min trofaste Fostermoder og vandt mit Hjerte saa helt, at jeg næsten tror, Mor blev lidt skinsyg derover. — Jeg hang altid i Skørterne paa hende og fulgte hende troligt fra Køkken til Spisekammer. De andre sagde, at hun forkælede mig. Men hun tog sig i Virkeligheden samvittighedsfuldt af min Opdragelse. Og skønt hun var inderlig god imod mig, sørgede hun dog altid for at retlede mig paa sin milde, men dog faste Maade. Jeg kan sige om vort Forhold, hvad der staar i »Adam Homo« om ham og hans Mor:

Alt delte hun: hans Glæde, hans Beklagelse,
Og tænkte dog ved alt paa hans Opdragelse.

Hendes rene og fromme Personlighed virkede endnu mere paa mig end de smaa Formaninger, hun gav mig. — Hun,

som kun forstod sig lidt paa verdslig Visdom, blev en yndig Vejleder for mig til Livet i Gud, og det saa meget mere, som hun, i sin ydmyge Trang til selv at komme videre paa Livets Vej, paa en mærkelig Maade holdt Trit med mig, saa at vi Haand i Haand kom til at dele Oplevelsens Glæder med hinanden.

Hun aned, hvad Opdragelse vil sige,
 En Kunst, som sjælden voksne Folk forstaa,
 Der frem sig stiller som i Aanden rige,
 At Barnet ret sig fattigt føle maa;
 Da dog Opdrageren just ned maa stige
 Og, trods sin Visdom, blive lig de Smaa:
 En ny Metode, som først Gud anvendte,
 Da os sin Søn som Menneske han sendte.

Da jeg var blevet ældre og flyttede bort fra hendes Jomfrukammer, fortsattes dog det inderlige Samliv imellem os og holdt sig gennem hele min Barndom og Ungdom. Ja, det varede til hendes Død. Hun er den bedste Veninde, jeg har haft, og jeg staar i en Gæld til hende, som varer ind i Evigheden.

Det hører til vore fælles Oplevelser i min senere Barndom, at vi sammen naaede til en levende Forstaaelse af Grundtvigs kristne Livssyn, og det var især hans Festsalmer, som hjalp os dertil.*)

Jeg havde som Barn stor Lyst til at synge. Det var mit Overskud af Livsglæde, som fik Luft derved, og det blev efterhaanden en Udfoldelse af min Sjæls Stemninger. Jeg havde en kraftig Røst, men desværre et daarligt Gehør og sang derfor som oftest falsk. Mor elskede Sang og Musik, skønt hun ikke havde noget fint Øre. Men hun sang ikke selv. Far havde baade en køn Røst og et godt Øre. Det

*) Dette har jeg søgt nærmere at oprede i Stykket: »Hvorledes jeg blev Grundtvigianer«, som er trykt sidst i mine »Folkelige Foredrag« (1928).

mærkede man især, naar han messede i Kirken. Hjemme nøjedes han til Daglig med at nynne i sin egen Stue. Han havde mistet Ungdommens Sangerglæde. Kun om Julen førte han an, naar vi samledes om det tændte Grantræ i Dagligstuen, og da var det gerne Kingos Salme, han istemte:

Op, glædes alle, glædes nu,
Med Fryd opfylder Sind og Hu,
I Herren eder glæder!

Ingen af os Børn vil kunne glemme denne Sang om Jules-træet, der var vor eneste samlede Husandagt. Jeg tror ogsaa, det var en dejlig Stund for Far, som for en enkelt Gang gav ham Barneglæden tilbage i ægte kristelig Aand. Siden sang vi mange andre Julesalmer, men da var det gerne mine Søstre, der sang for. Jeg behøver vist ikke at sige, hvor dejligt det var for mig at tage Del i denne fælles Julesang, omgivet af al den anden Herlighed, som Julen bragte os i vort kære Hjem.

Da jeg begyndte at gaa i Skole derhjemme, fik jeg Del i den daglige Morgenandagt, hvormed Arbejdet blev indledet. Vor Huslærer kunde ikke synge, han gav sit Bidrag til Opbyggelsen ved at læse et Stykke højt af Grammlichs Betragtninger eller Birkedals Andagtsbog. Men min ældste Søster Christine, som havde en ren og sikker Røst, førte Morgensangen an og lærte os i det hele mange Melodier, f. Eks. til Grundtvigs Salmer og fædrelandske Sange. — Vi havde ogsaa Sangøvelser i Skolen, men naar jeg tog fat med min stærke Røst, hed det tit: »Ti stille, Holger, du synger galt!« — Heldigvis kunde jeg dog ikke dæmpe min Lyst til at synge. Men jeg maatte tit, som Kong Midas' Barber, nøjes med at tage Bladet fra Munden, hvor der ingen Tilhørere var. — Jeg sang i Haven, eller naar jeg var ene paa mit Kammer. — Denne Sang i Ensomheden, hvor det langt mere var Ordene end Melodien, jeg levede i, har fulgt mig

hele Livet igennem, og jeg tror denne Ihærdighed er Skyld i, at jeg efterhaanden naaede saa vidt, at jeg ogsaa kunde tage Del i Fællessang uden at synde mod den rette Tone.

Hos Todle kunde jeg imidlertid allerede som lille Dreng faa Lov til at synge frit. Vi sang tit sammen, saa godt vi kunde. Og dette fik en gennemgribende Betydning for os begge, da jeg i 1870 fik et Eksempplar af Grundtvigs Festsalmer i Eje. Ved Hjælp af denne Bog sang vi os ind i Grundtvigs Syn paa Kristendommen og Menighedslivet. Da jeg en Gang mange Aar senere sagde til hende: »Det er dig, som har gjort mig til Grundtvigianer!« svarede hun: »Nej, Holger, det er snarere dig, som har gjort mig dertil, for det begyndte, den Gang du kom med Festsalmerne, og vi sang dem sammen!«

I vor Grundtvigianisme havde Todle og jeg en trofast Meningsfælle i min Gudfar, Urtegaardsmand *Niels Jensen*, der ejede et Husmandssted med en veldyrket Have i Kajerød, omtrent et Kvarters Gang fra Præstegaarden i Birkerød. — Han havde som Gardist i København gjort Bekendtskab med H. C. Ørstedes Karl, Søren, og denne havde faaet ham hen at høre Grundtvig præke i Frederikskirken. Siden gik Niels Jensen tit de tre Mil fra Birkerød til København for at komme i Vartov Kirke, og efter Gudstjenesten var han gerne i Besøg hos Magister Lindberg, der, trods sin Fattigdom, holdt af at samle kirkelige Venner i sit Hjem til en Kop Kaffe. Han kunde mesterlig klare Grundtvigs Tanker for jævne Lægfolk. — Hos Bogjøderne i Læderstræde købte Niels Jensen sig for en billig Penge de fleste af Grundtvigs Skrifter, og dem læste han Gang paa Gang lige op til sin høje Alderdom. Hans Bogsamling, der ogsaa rummede Tyge Rothes Skrifter og de danske Oversættelser, der fandtes af Luthers Bøger, havde stor Tiltrækning for mig, naar jeg besøgte ham i hans hyggelige Husmandsstue. Mange af

hans Bøger staa nu paa mine Hylder som Gaver og Arv fra min gode Gudfar.

Niels Jensen var en mærkelig opvakt Mand, der i alle Henseender fulgte godt med i det folkelige Aandsliv. Han sendte sine to Børn til Kolds Højskole, og han vandrede langt for at komme til de faa grundtvigske Møder, der holdtes i Nordsælland. Han var ogsaa den eneste i vort store Sogn, som i Begyndelsen af Halvfjerdserne stemte paa Venstres Dumpekandidater i Hillerød. — Hostrup var den Præst i Nordsælland, som han satte højest. Men han var ogsaa en god Ven af Far. Han deltog i de smaa Forsamlinger, som Far holdt i de første Aar, han var Præst i Birkerød, og han var siden en af de meget faa stadige Kirkegængere i Sognet. Efter Gudstjenesten var han tit inde i Præstegaarden. Han blev vor Husven, og derfor var det vel, at mine Forældre tog ham til Fadder ved min Daab. Det har jeg stor Grund til at være taknemlig for.

Han fulgte min senere Udvikling med levende Deltagelse, og endnu da Frederiksborg Højskole blev aabnet i 1895, mødte han, 86 Aar gammel, til min Glæde som den første af Egnens Folk til Skolens Aabningsmøde. Jeg besøgte ham sidste Gang paa hans Dødsleje, da han var henved 90 Aar, og han mumlede med svag Røst om de Bøger af Grundtvig, som jeg skulde arve efter ham. Hos denne Mand lærte jeg noget at kende til det Liv hos den danske Almue, der begyndte med den gudelige Vækkelse og siden foldede sig ud under Grundtvigs danske og kristelige Oplysning. — Todle, Niels Jensen og jeg var vist de eneste fuldblods Grundtvigianere, der indtil 1870 fandtes i Birkerød Sogn.

Foruden Far og Mor og Todle hørte naturligvis mine mange Søskende til den inderste Livskreds, der omgav mig i min Barndom. — Ved den Tid, da mine bevidste Minder begynder, var min ældste Søster *Christine* allerede en voksen

ung, tidlig udviklet Pige. Hun opholdt sig et Aar hos Tanteerne paa Fredenborg for at blive uddannet til Lærerinde. — Min Broder *Julius* var kommet i Smedelære. — *Anna* var derfor den ældste af Børnene derhjemme. Jeg kan huske, da hun blev konfirmeret, sammen med vor Fætter Markus Bech, i Efteraaret 1864.

Hun havde Fødselsdag sammen med Todle den 20. Oktober, og jeg syntes, at de to lignede hinanden ikke saa lidt. Med hende turde jeg tale frit om mine barnlige Bekymringer og Forhaabninger. Jeg husker f. Eks., at hun trøstede mig godt, da jeg som tiaars Dreng blev bange for, at jeg ikke kunde blive Præst, fordi jeg ikke vidste, hvad jeg skulde sige, naar jeg kom op paa Prækestolen. — Søster *Frederikke*, som var seks Aar ældre end mig, havde en lykkelig Evne

til at samle sine yngre Søskende om sig og føre os an til Leg og fælles Vandringer i det fri. — *Marie*, som var to Aar yngre, holdt vi ogsaa meget af. Hun havde, mens hun endnu var rask, en morsom Evne til at bringe Løjer og Humør ind iblandt os.

Men den af mine Søskende, som jeg i min første Barndom fik mest med at gøre, var min Broder *Johannes*, som kun var to Aar ældre end mig. Vi boede sammen i Barnekamret og fulgtes stadig ad Dagen igennem. Jeg adlød ham villigt.

Holger, 4 Aar gl., og Johannes, 6 Aar gl.

Men han kommanderede aldrig med mig. Han var saa blid og fredsommelig, at han virkede paa mig som Balder blandt Aserne. — Han var svag fra Fødselen af, og jeg husker, hvor let han tabte Modet. Det hører til mine første Erindringer, hvorledes vi i 1863, inden Jernbanen kom til Birkerød, en Gang kørte i vor Kalesjevogn ad Kongevejen til København sammen med Mor og Anna. Paa den Tur blev Johannes og jeg første Gang fotograferede. Jeg blev sat op paa en højrygget Stol med rødt Plyssesbetræk, og Johannes stod ved Siden af. Fotografen sagde, at vi skulde se paa hans Kasse, saa vilde der komme en Hest ud af den med en Papegøje paa Ryggen. Det gjorde jeg ogsaa troligt nok. Man ser paa Billedet, hvorledes jeg sidder med tykke, strittende Ben i hvide Strømper og stirrer nysgerrigt fremad. Men Johannes staar ved Siden af og hælder Hovedet. Han var træt og grædefærdig. — Det er vemodigt at se Modsætningen mellem den raske og den sygelige Dreng paa dette gamle Billede, som er det eneste, vi har af Broder Johannes. — Et Aarstid efter brød Sygdommen ud og gjorde ham ufør i det venstre Ben. Det var en tuberkuløs Skade, som siden ogsaa angreb hans Rygrad. Han fik en Støvle med Jernskinner til at støtte Læggen. Men den var ham snart for tung at gaa med. Efter hans Død hang den længe oppe i vort Pulterkammer og mindede om hans Lidelser. — Tilsidst kunde han ikke længer komme i Klæderne, men fik en Kurveseng med Ruller under, saa han kunde føres omkring i Stuerne og om Sommeren ogsaa komme ud i Haven.

Dette Sygeleje varede et Par Aar. Han led dog ikke mere, end at han tit kunde være helt munter og vise et morsomt, satirisk Lune, som han vist havde arvet fra Far. — Ved sit elskelige Sind og sin fromme, tidligt modne Tankegang gjorde han, at hans Rulleseng blev et mærkeligt Midtpunkt for Livet i Hjemmet. Mor var mest om ham, men han fik ogsaa Besøg af Husets gode Venner, f. Eks. Emma Hagen-

strøm. De bragte ham mange smukke Gaver, som glædede ham, og som vi andre Børn uden Misundelse beundrede. Vor ejendommelige Huslæge, Søren Kierkegaards Søstersøn, Henrik Lund, holdt meget af at sidde og tale med ham. Han taalte ogsaa godt sine mindre Søkendes Selskab, naar vi ikke trættede ham ved for megen Snak og Støj. Jeg følte, hvor velgørende det var, naar jeg fra den raske Leg i det fri kom ind i den stille Fred, der raadede om ham. Han var klog ud over sin Alder og from som en lille Helgen. Mor fortalte tit om de kønne, gudfrygtige Ord, han sagde til hende.

Tilslidst fik Sygdommen Bugt med hans svage Legeme. Han døde den 10. September 1867, kort efter at han var fyldt ti Aar. — I de sidste strenge Dage maatte vi andre Børn ikke komme ind til ham. Men siden fik vi at vide, hvorledes han lige til Døden havde talt om Gud i Himlen. — Jeg har hans lille Glas, hvori han i Dødskrampen har bidt et Skaar. Men det er et bedre Minde, at han, kort før han døde, paa een Gang sagde til Mor: »Se, Bedstemor i det andet Solskin!« — Hun var død af Difteritis Aaret i Forvejen.

Disse to Dødsfald virkede meget stærkt paa min ellers saa livsglade Mor. — Jeg var tilfældigvis tilstede i Dagligstuen, den 16. April 1866, da Far kom fra Stationen, hvor han, formodentlig ved et Telegram, havde faaet Bud om Mors Død. Jeg ser endnu for mine Øjne, hvorledes han stod dær og meldte Budskabet med en næsten streng, alvorlig Mine, og hvorledes Mor hældede sig over mod »Sekretæren« og brød ud i en heftig Graad. — Bedstemor var 66 Aar gammel, men havde været blomstrende sund, til hun blev angrebet af den farlige Sygdom, der i kort Tid gjorde Ende paa hendes Liv.

Endnu dybere blev Mor dog ramt ved Johannes' Død det følgende Aar. — Jeg syntes, hun saae mindre og magrere ud, naar hun sad ved Spisebordet i de sorte Klæder og talte

grædende om sin kære Søn, hvad han havde lidt, og hvor god han havde været. I mange Aar kunde man mærke, hvor tit hun i Tankerne dvælede ved Mindet om ham. Denne Sorg gjorde Ende paa Rosentiden i hendes Liv, men den gjorde ogsaa hendes Sind dybere og hendes Gudstro mere inderlig. Da hun atter vandt sit lyse Livsmod, var der kommet mere Ballast deri, end hun før havde haft. — Tre Aar efter Johannes døde Søster Marie, 15 Aar gammel. Det var de to Børn med bibelske Navne, som først gik bort og fik deres vedbendklædte Grave paa »den ny Kirkegaard«, hvor Far og Mor mange Aar senere blev jordet ved deres Side. — Den Plet paa Kirkegaarden med den smukke Udsigt over Søen til Præstegaarden med Kirken bag sig hører nu til mine kæreste Mindesteder.

For mig personlig fik Johannes' Død stor aandelig Betydning. — Jeg stod øverst paa Trappen til Kvisten, hvor Skolestuen var, da det blev sagt mig. Jeg havde ikke før oplevet noget Dødsfald paa nært Hold og blev grebet af en underlig dump Følelse derved. Men det rev mig ikke ud af det daglige Livs fri Færd. Jeg skammede mig f. Eks. over, at jeg kunde tale helt spøgefuldt med mine Kammerater, da vi var med til at hente hans Kiste paa Stationen. Derimod blev det efterhaanden Kilde til mere indre Alvor i min Sjæl. Jeg troede trygt paa, at min Broder, hvis Legeme nu laa i Jorden, selv var hos Gud i Himlen, og dette gav mig et Forhold til Evigheden, som jeg før ikke havde været saa bevidst om. Saaledes kan et Barns Død blive til Velsignelse for dets Søkende.

Et Aarstid efter Johannes' Død var jeg selv en Dag ved at sætte Livet til i Birkerød Sø. — Jeg var sammen med et Par ældre Drengene gaaet ud i en firkantet Tørvepram, som laa ved Kysten. Da vi stod og gyngede i den, gled den ud paa Søen. En af de andre Drengene sprang straks i Vandet og vadede i Land. Men jeg nølede lidt med at følge hans Eksem-

pel, og da jeg endelig sprang ud, kunde jeg ikke bunde. — Jeg havde endnu ikke lært at svømme, og da Bølgerne lukkede sig over Hovedet paa mig, troede jeg bestemt, at jeg vilde drukne. I det Øjeblik bøjede jeg mit Hoved og nævnte Jesu Navn. — Hvorledes jeg siden slap i Land, kan jeg ikke gøre Rede for. Jeg løb hurtig hjem, og mine Tanker var nu kun paa, at de Voksne ikke skulde opdage min Vandgang. Jeg klædte mig derfor hurtig om og smed det dyngvaade Tøj ind under Sengen, for at det kunde tørres dær. Men jeg har tit med Glæde tænkt paa, at hvis jeg var død den Dag, saa var jeg gaaet ud af Verden som en god Kristen. — I det hele har jeg aldrig forstaaet den Tanke, at man skulde være voksen, inden man kom til den frelsende Tro. Jeg kan ikke huske den Tid, da jeg ikke kendte Troen og Fadervor, og jeg veed bestemt, at jeg ikke har læst Guds Ord i nogen Katekismus, før det levede i min Sjæl. Jeg var lige saa god en Kristen, da jeg var Barn, som jeg siden har været, og har altid følt, at hvis jeg nogensinde blev »omvendt«, vilde jeg komme bort fra den Vej, som fører til Gud. Men jeg følte mig visselig heller ikke syndefri i min Barndom. Jeg vidste godt, at jeg havde gjort meget ondt, allerede som lille Dreng. Det sidder i min Samvittighed endnu. Men derom vil jeg intet optegne i denne Bog.

Da Johannes blev syg og sengeliggende, fik jeg en ny Legekammerat i min yngre Søster Eline eller Litte, som hun blev kaldt i sin Barndom, og vi to var i nogle Aar næsten uadskillelige. Litte var en lille livskraftig Pige med hurtigt Hovede og usædvanlig Iagttagelsesevne. Vi var meget forskellige af Sind, og da hun, ligesom jeg, helst vilde følge sit eget Hovede, kunde der nok opstaa Rivninger imellem os. Men naar jeg slog hende, og hun sladrede til Mor, fik vi begge to, med salomonisk Visdom, en lille Omgang Ris, og derefter vendte vi, vel forligte, tilbage til vor fælles Leg ude i Haven. — Det, som mest sysselsatte os, var

de store Bedrifter, som vi under paatagne Navne (Valdemar og Valter) øvede i Selskab med en Flok opdigtede Kammerater, og som gik ud over et andet Selskab af tænkte Modstandere. Denne Herrefærd fortsatte vi fra Dag til Dag i god episk Sammenhæng. Til andre Tider vrøvlede vi ulideligt med smaa daarlige Vittigheder. Vi gik ogsaa lange Ture sammen og kunde tit næsten ikke ase os hjem. Jeg mindes Lugten af Bynke, Regnfang og Jomfru Maries Sengehalm i de Grøfter, hvor vi hvilede ud undervejs. — Da vi havde lært at læse, hentede vi Næring for vor Fantasi af danske Digterværker. Vor Yndlingsbog var »Aladdin«, som vi pløjede flere Gange igennem i en Sommerferie. Mange Scener i den staar endnu for mig som selvoplevede. — Disse fælles Barndoms minder har paa en lønlig Maade bundet Eline og mig til hinanden, skønt vore mange Modsætninger ogsaa har gjort sig gældende i den voksne Alder. Jeg var mere »normal« end hende. Men hun var til Gengæld mere »genial« end mig. — Børnene i Birkerød Præstegaard var i det hele ikke »snydt ud af Næsen paa hinanden«, ihvorvel visse »Begtrupske« Særheder hænger ved de fleste af os.

Min yngste Broder *Erik*, som var næsten fem Aar yngre end mig, kunde ikke paa samme Maade blive min Legekammerat. Men han fulgte tit i Hælene paa mig og efterabede paa en snurrig Maade mine Fagter af uskyldig Trang til Efterligning. Han var lidt vanskelig i sin Opvækst, paa een Gang tungsindig som Far og hjertelig som Mor. Men han havde et godt Hovede og var allerede som lille Dreng en Mester i at fortælle Historier, som han enten havde hørt eller paa staaende Fod digtede med sin livlige Fantasi. Jeg har tit beklaget, at han ikke som voksen fik gjort mere Brug af denne lykkelige Evne. Han sang kraftigt og rent og havde, naar han var glad stemt, en hjertelig Latter, som virkede smittende paa os andre. — Denne sidste i Børneflokken var vel egentlig dens Hjertesku. Derfor er det vemodigt at tæn-

ke paa, hvorledes en altfor tidlig Refleksion i Barndommen hæmmede hans herlige Evner i deres fri Udfoldelse.

Med hvad jeg nu har fortalt om mine Forældre, mine Søskende og vor trofaste Medhjælper i Huset, er Beskrivelsen af mit Barndomshjem — desværre — ikke fuldført. Vi havde nemlig under hele min Opvækst en lille Flok Fremmede i Huset, og deres Nærværelse kastede adskillige Skygger over min ellers saa lykkelige Barndomstid.

Hermed hang det saaledes sammen: Da mine Forældre kom til Birkerød, ønskede de at antage en Huslærer for deres Børn. Men da de vanskelig kunde bestride Udgifterne derved, fandt de paa samtidig at tage nogle Drengene i Kost, for at de kunde blive undervist sammen med Familiens egne Børn. De tænkte sig vel ogsaa, at det kunde blive gavnligt for Børnene at faa nogle Kammerater ved den daglige Skolegang. — I Begyndelsen gik det vist ogsaa helt godt, mens det var mine ældre Søstre, som skulde undervises sammen med de fremmede Drengene, især da nogle af disse, som min Fætter Marcus Bech og den noble Georg Sass fra København, var elskværdige unge Mennesker, som vi alle holdt af. Men da vi yngre Børn naaede Skolealderen, var der andre Drengene i Huset, som jeg ikke kan give noget godt Lov.

Den Huslærer, som kom til os i 1858, og som blev ti Aar i Præstegaarden, var *Johan Mantzius*. Og det kan ikke nægtes, at det i mange Henseender var et heldigt Valg, der saaledes blev truffet. Det er vist sjælden, at en Familie har haft en saa fremragende Skolemand til Lærer i Hjemmet.

Han var født den 20. April 1834 i København som en af de yngste i en stor Børneflokk. Hans Broder Skuespiller Kristian Mantzius var sytten Aar ældre. En af hans Søstre blev døende viet til Digteren C. Hostrup. En anden var gift

med Distriktslæge Blicher i Middelfart, en tredje med Præsten Heiberg. Mange af Slægten led af Brystsyge. Og da Johan var blevet Student, fik han den ogsaa. Han kunde derfor ikke fortsætte sine Studeringer, men maatte for sit Helbreds Skyld ud paa Landet. Sygdommen blev dog aldrig overvundet. I de Aar, han var hos os, spyttede han tit Blod og var flere Gange Døden nær. Han var dog i andre Henseender en meget kraftig Natur og blev ved sit forsigtige Liv under god Forplejning en svær Mand, der ved første Øjekast saae ud som Sundheden selv.

I Præstegaarden fik han det store solrige Kvistværelse til Dagligstue og Skolestue, med et lille Sovekammer ved Siden af, mens en fire-fem af de fremmede Drengene boede i den rummelige Stue mod Nord ud til Haven. — I denne op-højede Del af vort Hus raadede Mantzius som Enehersker og kunde alene ved sit meget myndige Væsen holde streng Ro og Orden over de Børn, som gik i Skole hos ham. Han var i høj Grad imponerende af Ydre. Over hans brede Skikkelse ragede hans store Hovede op med mørkt Haar, som faldt smukt, og et rødt Fuldskæg. Men den største Magt øvede han ved sine mørkeblaa Øjne, der glimtede bag Brillerne og snart kunde være meget hvasse, snart forunderligt vindende, naar han saae kærligt paa os. — I sit Væsen var han for det meste rolig med sikker Myndighed. Men han havde den Fejl, at han let kunde blive hidsig, og da syndede han tit, fordi det ikke blot var Dovenskab, men ogsaa uforskyldt Dumhed hos Drengene, som opbragte ham. I den Tilstand slog han ofte Børnene, men endnu oftere brugte han den skærende Satire, hvori han var en stor Mester, men som gør et Barn mere ondt end et Par kraftige Lussinger.

Dette gik ikke ud over os Søkende, da vi ikke irriterede ham ved Dumhed. For os var han en udmærket Lærer og hjertensgod imod os i den daglige Omgang. Vi holdt til Gengæld meget af »Mans«, som vi kaldte ham. Men jeg nære-

de saa stor Ærefrygt for ham, at jeg dog aldrig følte mig aldeles fri i hans Nærværelse som overfor Far eller Mor. — Min Broder Erik var det anderledes med. Han var Mantzius' erklærede Yndling og turde sige alt til ham. Mantzius har selv fortalt mig, hvorledes Erik som lille Dreng gik ind til ham og sagde: »Mans, du maa love mig, at du aldrig vil slaa Drengene!« Og det Barneord blev ikke uden gode Følger for Mantzius' senere Selvbeherskelse.

Direkte kom jeg aldrig til at lide noget under hans voldsomme Sind. Men indirekte gjorde det ogsaa mig Fortræd. De fremmede Dreng, som han tog for haardt paa, blev nemlig vrede derover, og den Vrede indvirkede paa deres Holdning i det hele, saa de ikke kunde slutte sig venligt til os

andre, men indbyrdes talte ilde om Forholdene i vort Hjem. — Dette var det især, som kastede Skygge over nogle Aar af mit Barndomsliv. Vore Kostgængere var vist hverken værre eller bedre, end Børn er flest. Men deres fjendtlige Sind mod mine Nærmeste maatte selvfølgelig pine mig, da jeg daglig var sammen med dem, og da de ikke var bange for at give deres Misnøje Luft i min Nærværelse. De vidste jo godt, at jeg efter Drengeloven ikke turde sladre derom til de Voksne.

Mantzius og Broder Erik.

Skønt jeg var den yngste i Flokken, kunde jeg let klare mig i Skoletimerne. Da jeg var stor af min Alder, kunde jeg ogsaa kappes med dem i Slagsmaal, Skøjteløb, Svømning og andre Idrætter. Den grimme Snak, de undertiden førte, havde jeg et godt Værn imod i det egentlige Hjemlivs gode Tone. Jeg blev ikke forført til nogen Udyd derved. — Jeg fik ingen personlig Ven imellem dem og var saa at sige altid paa min Post imod dem. Men jeg kunde ikke fuldt ud værne mig mod de forvorpne Ord, som de stundom brugte om mine allernærmeste. — Sligt rokkede mig ganske vist ikke i min kærlige Hengivenhed og Ærbødighed for Far og Mor. Men det vakte en altfor tidlig Refleksion over mine personlige Livsforhold og gjorde mig indesluttet i en Alder, der ellers præges af barnlig Aabenhed. Det kunde ikke have nyttet, om jeg havde klaget til de Voksne over dette Uvæsen. Det eneste virksomme Middel derimod havde været, at mine Forældre havde opgivet hele Pensionatet, og derpaa turde jeg aldrig tænke. Men min bitre Erfaring har lært mig, at Folk skal være meget varsomme med at tage fremmede Børn i Huset sammen med deres egne.

For dog ikke her at gøre Billedet for mørkt maa jeg tilføje, at ligesaa saa trykket, som jeg var af Stuelivet med de fremmede Dreng, lige saa muntert kunde vi tit tumle os sammen i det fri. Det er jo med Drengene som med Abekatte. Man skal hellere se dem i en Skov end i et Skolebur. Jeg mindes med Fornøjelse vor Færd under aaben Himmel: Legene i den store Gaard omkring »Svingestangen«, som stod midt i den, eller »fra Væg til Væg« mellem Udhusene, vor Svømning, Skøjteløb og Fiskeri i Birkerød Sø, vore Fællesture til Bidstruphegn og Ruderskov, ja siden milelangt til de mange smukke og minderige Steder i Nordsælland. — Dette Friluftsliv var en god Modvægt mod mit efterhaanden indesluttede Sjæleliv i Hjemmet. Men det var ogsaa sundt for min legemlige Udvikling, for jeg blev næsten

aldrig sat til noget Arbejde med Kroppen derhjemme. Jeg har overhovedet aldrig i mit Liv for Alvor »bestilt noget«, som en praktisk Mand vilde sige, — undtagen naturligvis at læse og skrive. Men dette har jeg til Gengæld drevet med Liv og Lyst fra min tidlige Barndom.

Min Skolegang begyndte hos Mor, som lærte mig at stave. Men jeg kom ogsaa en Gang imellem »ovenpaa« hos »Mans«, naar han fortalte de ældre Børn noget, der kunde more mig. Mit allerførste Minde derom er en Historie om en stor Ild. Det maa have været Balders Baalfærd. Og saaledes blev Bavnen tændt for mig over Nordens Oldsagn, der kom til at lyse stærkt over mit senere Aandsliv.

Jeg længtes meget efter at komme rigtig i Skole, og dette Ønske fik jeg opfyldt, da jeg kun var fem Aar gammel. — Ved den Tid kom min ældste Søster Christine hjem fra Tanterne i Fredensborg for at hjælpe Mantzius i hans Arbejde. Hun lærte blandt andet Børnene at synge og bragte mange ny Melodier til at tone i Hjemmet. — I Efteraaret 1864 paatog hun sig at holde Pogeskole for mig og nogle andre Smaa børn fra Nabolaget. De første, som blev indmeldt i denne Skole, var Stationsforvalter Christensens Søn Carl og hans Søster Jette, som jeg var forelsket i. — Christine var en dygtig og karakterfuld ung Lærerinde. Der gjaldt intet Broderskab i hendes Undervisning, som foregik i det lange smalle Gæstekammer ud til Haven. Jeg synes nok, at hun var lovlig streng imod mig. Nye Koste fejer bedst, og det er vist ikke helt let for en Søster at være Lærerinde for sine egne Søsken.

Men trods dette lille Tryk mindes jeg Timerne hos hende med Fornøjelse. Jeg yndede den lille graa A. B. C., som vi brugte, vor Tavleregning, Louise Stremmes Skrivebøger og især de smaa Oktavhefter, hvori vi opskrev Digte, som vi lærte med det samme. — Der var en spirende Forfatterglæde i at fylde Side efter Side deri. — Men ikke mindst maa

jeg prise den Ordenssans, som hun indprentede os under alt Arbejdet. Den har indtil denne Dag bødet paa, hvad jeg har manglet i kraftig Vilje.

Under denne Træning vaagnede der tidlig Lyst hos mig til selvstændig Brug af Pennen. De mange Sange, jeg skrev af, ildnede mig i Niaarsalderen til selv at lave Digte. Og da jeg var elleve Aar, udarbejdede jeg et helt Værk, som jeg kaldte »Nordens Guder«, pænt renskrevet i en Kvartbog med stift Bind paa 88 Sider. Jeg gav Mor den i Julegave og gemmer den nu som den første Bog af mit eget Fabrikat. — Jeg pønsede derefter paa at skrive en Geografi, da Arbejdet med Landkortet fornøjede mig særdeles. Men denne Plan fik jeg dog ikke gennemført. — Først efter at jeg er kommet op i Treserne, er min Kærlighed til dette Emne blusset op paany. Jeg underviser nu i Geografi paa Frederiksborg Højskole og har for nylig udgivet en Bog om »Britisk Syd-Afrika«, som det har fornøjet mig meget at skrive. Det er saa rart, naar man i Alderdommen kan fuldføre noget af det, der i Ungdommen kun blev til et mislykket Tilløb.

Imidlertid var jeg, efter Sommerferien i 1866, rykket op i selve Mantzius' Skole, og her skal jeg love for, at jeg fik en Undervisning, der stemte mærkelig godt med mine særlige Anlæg, mens den maaske nok blev et surt Slid for adskillige af mine mere praktisk anlagte Kammerater.

Johan Mantzius var en enestaaende god Dansklærer. Han sad inde med den æstetiske Dannelse, som udfoldede sig i Hovedstaden, da I. L. Heiberg var den store Smagsdommer, og den nationalliberale Bevægelse fik Udtryk i en frisk Studenterdigtning. Gennem sin Broder Kristian Mantzius og sin Svoger Christian Hostrup var han blevet kendt med mange af Tidens Skønaander og Skuespillere. Men han var ogsaa fortrolig med den lødige Guldalderdigtning fra Aarhundredets Begyndelse og elskede især Oehlenschlägers Dramaer og Romancer, der saa let kan gøres tilgængelige

for opvakte danske Børn. — Hans Sans for et smukt Sprog var uddannet ved at høre det kongelige Theaters store Kunstnere. Men hans gode Smag holdt ham fjernt fra al theatralisk Deklamation. Han læste udmærket højt uden alt Skaberi med Omhu for en god naturlig Udtale af Ordene.

Man vil let forstaa, at han med disse Forudsætninger og med sit medfødte Talent som Skolemand maatte blive en udmærket Lærer i Dansk for Elever, der havde Anlæg for den poetiske Side af Modersmaalet. Han læste højt for os af Skønlitteraturens Hovedværker og øvede os i det samme. Vi lærte lange Digte og Scener af Skuespil udenad og fremsagde dem for ham. For mange af Drengene var det til Plage. Men for mig var det til stor Fornøjelse. Det blev, uden at nogen tænkte derpaa, den første Forberedelse til min Gerning som Højskolemand. Jeg kan sige med Vished, at det skyldes Mantzius' Undervisning, naar jeg som Taler altid har haft særlig Lyst til at dvæle ved den klassiske danske Digtning og gøre mig til Tolk for Tankerne deri.

Den allersidste Gang, jeg var sammen med ham før hans Død i 1890, holdt jeg et Foredrag paa hans Skole, hvori jeg blandt andet fremsagde et langt Stykke af en af Holbergs Epistler. Da jeg bagefter sagde ham Farvel, trykkede han min Haand fast og sagde: »Jeg har fornøjet mig over dit Foredrag, Holger, men jeg maa især rose dig for den Maade, du citerede Holberg!« Jeg maatte svare: »Ja, hvis jeg gjorde det godt, saa veed De bedst, af hvem jeg har lært det!« — Sjælden har jeg været saa stolt, som jeg blev ved dette Afskedsord af min gamle Lærer, og jeg har grumme tit tænkt paa ham med Taknemlighed som min første og bedste Lærer i Modersmaalet.

Den logiske og grammatiske Side af Undervisningen var mindre Mantzius' Sag end den sproglige og poetiske. Derfor var det vel, at han saa let blev hidsig, naar Drengene klud-

rede i Grammatiken. Det viste sig særlig i Tysktimerne, der i det hele ikke var synderlig behagelige.

Derimod var Historien, ved Siden af Dansken, et herligt Fag i Mantzius' Skole. I dette Fag viste han sig som Grundtvigs Discipel og fulgte temmelig nøje den Anvisning, som Grundtvig har givet i Fortalen til sine »Krønnike-Rim«. — Vi blev sat godt ind i Kortet over Landene omkring Middelhavet, som var den gamle Histories Skueplads. Vi maatte lære den »Historiske Børnelærdom« udenad. Det gav et fortrinligt Grundlag for Forstaaelsen af »Menneskeslægten Levnedsløb« i dens store Sammenhæng. Oversigten styrkedes ved den grafiske Fremstilling paa »Tidens Strøm«, der hang paa Væggen. Og samtidig blev vore Forestillinger levendegjorte ved Krønikerimene, hvorefter vi ogsaa lærte nogle udenad.

Paa mig gjorde det særlig Indtryk, naar det hed i Rimet om »Ebræer, Græker og Romere«:

Der sidder i *Nord* dog en lille Pog
 Og staver med *Saga* i Billedbog.
 Naar *han* bliver voksen i Tid og Rum
 Og danser med Havfru paa Havets Skum,
 Da ser han paa andet end Kinden rød,
 Hvad Forskellen er mellem Liv og Død,
 Og vælger ej Døden, om nok saa smuk,
 Men smiler ad alle de Dødes Muk,
 Og lever paa *Græsk*, saa godt han kan,
 Med Øjet paa »det forjættede Land«,
 Og bruger kun *romerske* Kneb og Spyd
 Mod Spøgelser, Trolde og al Udyd!

Sammen med Holger-Danske-Sangen: »I alle de Riger og Lande« gav dette Rim mig den første bevidste Forestilling om min aandelige Fremtidsbane.

Jeg fandt ogsaa Indledningsdigtet om »Paradiset« dejligt og frydede mig i min Begejstring for det gamle Norden over Verset:

Som Romerspyd og Pile
 Mod Mjølner i sin Drift,
 Saa er latinske Stile
 Mod Islands Sagaskrift!

Men hertil kom saa den livlige Fortælling af Enkelthederne i Oldtidens og Middelalderens Historie, hvorved Mantzius gjorde Brug af N. J. Jensens ypperlige Folkebøger. — Især fandt jeg de Beretninger om Oldtidsfolkene, der skyldes Herodot, meget morsommere end alle opdigtede Eventyr. — Da jeg senere, som voksen, læste disse Stykker i Herodots eget Værk, maatte jeg forundre mig over, at det, som »kritisk« bedømt udgør en Samling af tvivlsomme Anekdoter, havde aabnet en hel Verden for min barnlige Fantasi, og jeg har altid maattet beklage dem, der først i en voksen Alder kommer til »de historiske Kilder«, som da tit tørrer ind til det bare Sand.

Saaledes blev jeg meget tidlig ført ind i Grundtvigs historisk-poetiske Betragtning af Menneskelivet. Og den maa svare mærkelig til min sjælelige Natur, siden jeg saa glad til-egnede mig den og kunde fastholde den uanfægtet overfor den mere materialistiske Opfattelse af Historien, der mødte mig paa min senere Skolevej. — Jeg mener ogsaa, at det inde-stængte i min Sjæls daværende Tilstand fik en god Udløsning i det Aandsliv, som jeg begyndte at faa mine Øjne op for. Paa dette Omraade fik jeg fra nu af Grundtvig til min aandelige Fører, og det kan jeg takke Mantzius for, skønt jeg, rent ud sagt tror, at jeg allerede som Dreng var en mere ægte Grundtvigianer, end han nogensinde havde været. Hans Aandsliv var nemlig langt stærkere præget af Æstetiken end af Religionen.

Om »det historisk-poetiske« tør jeg ikke udbrede mig videre paa dette Sted. Jeg vil kun bemærke, at det, som Navnet antyder, er et Mellemrige mellem den tørre Virkelighed, som den historiske Videnskab stræber at oplyse, og den rene

Poesi, som Digterne frembringer. — I dette Rige har jeg altid siden fundet mig ret i mit Es. Jeg er hverken anlagt for streng Videnskabelighed eller for skabende Fantasi. Men jeg trøster mig ved, at der midt imellem dem, eller rettere sagt, ovenover dem begge findes en Aandens Verden, som netop er bedst tilgængelig for den historisk-poetiske Sans, og som, trods »alle de Dødes Muk«, har mere med sandt Menneskeliv at gøre end den rene Kunst og den nøgterne Videnskab.

Mantzius paavirkede ikke alene os Børn ved sin overvældende Myndighed i Skolestuen. Han kom ogsaa til at tage Del i vor Opdragelse den øvrige Tid af Dagen, da han var sammen med os ved alle Maaltiderne og i det hele havde vundet sig en Plads i Familien som en af dens egne. — Her maa man sige, at han udfoldede sin rige menneskelige Natur paa den smukkeste Maade. Han følte sig sikkert hjertelig bundet til vort Hjem, og der kan især ikke være Tvivl om, at hans Kærlighed til os Børn var varm og ægte. Det var aabenbart hans Hensigt som en trofast Husven at hjælpe mine Forældre med at gøre Livet i Hjemmet lykkeligt og lærerigt for de Smaa. Derved kom han til at øve en Indflydelse paa vor Udvikling, som næppe stod tilbage for Fars og Mors. Han var som den tredje Stormagt i Huset og beklædte denne Plads med megen Takt og Elskværdighed.

Overfor Far viste han altid sømmelig Ærbødighed. Men da Far selv aldrig dominerede og tilmed for det meste opholdt sig i sit Studerekammer, kom Mantzius til at fylde noget af den Plads, der ellers plejer at være forbeholdt Husherren. Han og Mor var dem, der fortrinsvis førte Ordet baade i Spisestuen og Dagligstuen. Og det var let at se, hvor megen Fornøjelse de havde af hinandens Selskab. Den Trang, Mor havde til en livlig og aandrig Konversation, blev her imødekommet paa bedste Maade. Og Mantzius kunde desuden bringe meget Nyt fra Hovedstadens dannede Liv ind i vort Hjem.

Vi fik ikke saa sjælden Besøg af hans Slægtninge fra København. Hans Mor opholdt sig undertiden i Ugevis hos os, og med hende fulgte blandt andre Sønnen, Karl Mantzius, der omtrent var jævnaldrende med mig og blev min gode Legekammerat. Flere Somre laa ogsaa Kristian Mantzius med sin ungdommelige Frue paa Landet i Birkerød. — »Skuespilleren«, som vi kaldte ham, imponerede mig overordentlig, fordi vor egen »Mans« i hans Selskab forvandlede til den lille Bror. Hans velbekendte, noget glubske Kunstnervæsen iagttog jeg paa ærbødig Afstand. Men jeg lagde ogsaa Mærke til hans sanddru, ægte menneskelige Hjertelag. Han satte aabenbart Pris paa Far. Da han i 1858 skulde have Bryllup med sin meget unge Kæreste, fik han Far til at forrette Vielsen i Birkerød Kirke. Og jeg har senere hørt ham udtale sin dybe Respekt for denne gamle Præstemand.

Der kom ogsaa andre af Mantzius' københavnske Venner i Besøg i Birkerød. Jeg nævner som Eksempel Literaten F. L. Liebenberg, der var Lærefader for adskillige af Hovedstadens yngre Skønaander. Ved Hostrup var han blevet kendt med Mantzius' Kreds. Han var en smuk gammel Mand med snehvidt Haar og Skæg og mørke, levende Øjne. Et Aarstid eller to slog han sig ned i vor By, hvor han logerede hos Stationsforvalter Christensen, og da saae vi ham ofte i Præstegaarden. Han gav Mor sin Udgave af Holbergs Komedier og gjorde os bekendt med flere spanske Digtværker. Til Drengene, som han gerne indlod sig med, røbede han sin Mangel paa Rettroenhed ved at kalde Historierne om Samson og Jonas for Eventyr.

I 1866 fik Mantzius dannet en folkelig Foredragsforening. Den holdt sine Møder i Krosalen, og han sørgede for gode Talere fra den nationalliberale Kreds i København. Dær hørte jeg f. Eks. C. W. Rimestad fortælle islandske Sagaer paa en mesterlig Maade. Een af de mest yndede Talere ved disse Møder og ved Grundlovsfesterne i Bidstrup Hegn var

for Resten min Onkel C. E. F. Reinhardt. Han var vor Families Stolthed, der blev meget beundret af os Børn for sine vittige Selskabstaler og sine smukke Festsange i Plougs Stil. — Man vil forstaa, at der ad denne Vej aabnedes et Indblik for mig i, hvad man dengang kaldte det højere Liv i Hovedstaden. — Mantzius tog mig ogsaa nogle Gange med til København, for at jeg kunde komme i Theatret. Jeg mindes især med Glæde Hostrups »Mester og Lærling«, som var et af de første Stykker, jeg saae, med Kristian Mantzius som Redaktør Grønvold og Debutanten P. Jerndorff som Aage. — Nogle Aar senere opmuntrede Mantzius os til selv at spille Komædie, og jeg har som purung haft den Ære at spille »Professorens« Rolle i »Feriegæsterne« med C. Hostrup og Kr. Mantzius som Tilskuere.

*

I 1868 skete der en stor Forandring i mine hjemlige Forhold. Da blev nemlig Mantzius gift og begyndte en Kostskole for egen Regning udenfor Præstegaarden. — Hans Hustru, Elisabeth Møllerup, var i 1866 kommet paa Besøg sammen med sine to Søstre for at faa deres yngste Broder Niels sat i Pension hos os. Han var en trettenaars Dreng, der stod noget tilbage i Skolekundskaber og Læselyst, men var ellers et sjælfuldt Menneske med udpræget Kunstsans og med næsten kvindeligt Evne til at hygge sig i et Familieliv. Vi holdt alle meget af ham og ynkede ham, fordi Mantzius var lovlig streng imod ham, naar han dummede sig i Timerne. Han og hans Søsken var forældreløse, men havde saa mange Penge i Arv, at de kunde leve pænt af Renterne. Maa-ske bidrog dette til, at Niels Møllerup, som ikke havde nogen stærk Vilje, aldrig siden fik skabt sig nogen fast Levevej. Han blev heller aldrig gift. Men han skal have det Lov, at faa har gjort saa meget som han for Hygge og kunstnerisk Smag

i de Hjem, han knyttede sig til. Hvor det gjaldt om at opspørge smukke gamle Møbler og Billeder til sine Venner, viste han mærkelige Glimt af den Energi, han ellers savnede, og vi er ikke saa faa yngre Familier, der maa tænke med Tak paa, hvad han derigennem udrettede til vore Hjems Udsmykning.

Niels Mollerup blev straks gode Venner med mine Søskende, men han sværmede ikke for Mantzius. Derimod maa hans ældre Søster have haft en anden Mening om denne Mand, siden hun Aaret efter forlovede sig med ham. Det var paa samme Tid, som min ældste Søster blev forlovet med Landinspektør Janus Lind, der var en Præstesøn fra Hvidbjerg paa Tyholm. Ham kendte jeg ikke, og jeg kan huske, at jeg i første Øjeblik troede, at det var Mantzius og Christine, der var blevet forlovede med hinanden.

I Foraaret 1868 holdt Mantzius Bryllup og fik ved sin Hustrus Medgift Midler til at oprette en lille Kostskole med 6 Pensionærer og 12 skolesøgende Disciple i en Villa, der laa ved Jernbanelinjen sydøst for Præstegaarden. Til Medlærer antog han en frisk ung Jellingseminarist ved Navn Anders Thyssen fra Fanø. — Denne Kostskole trivedes saa godt, at Mantzius to Aar derefter kunde købe sig et Hus med en god Frugthave i den vestlige Side af Birkerød By. Og her voksede hans Skole, som han kaldte »Godthaab«, med ny Tilbygninger, som i et Dominospil, indtil den naaede sit Ry som en af Landets største og mest ansete private Opdragelsesanstalter.

Selvfølgelig blev jeg en af denne Skoles første Elever. — Undervisningen fortsattes paa samme Maade, som den havde været hjemme. Men det var en vigtig og glædelig Forandring for mig, at jeg nu blev skilt ved Bord og Seng fra den Drengflok, som tit havde øvet Tryk paa min hjemlige Tilværelse.

Kun et Par Aar beholdt vi to Drenge i Kost. Men samtidig

begyndte mine Forældre at tage voksne unge Piger i Huset, og det gav Hjemlivet et meget elskværdigere og mere livligt Præg end i den barbariske Dreng-Old. Min Søster Christine, der ikke kunde vente at blive saa hurtig gift som Mantzius, flyttede nu op paa Kvisten og holdt en Skole for Pigebørn. Blandt hendes Elever var Marie og Eline. Vi havde ogsaa faaet en lille Pige ved Navn Kamilla Frandsen i Huset. Hun blev vor Plejesøster og blev mange Aar efter gift med min Broder Julius, som hun fulgte til Amerika.

Der følte derfor ingen Tomhed i Præstegaarden efter Mantzius' Fraflytning, og jeg følte mig unægtelig friere i de hjemlige Omgivelser, end jeg før havde gjort. Med Pigebørnene og de voksne unge Damer lærte jeg snart at holde munter Kommers. Det kunde udarte til noget Pjatteri. Men der var aldrig mere Anledning til at blive saaret over fremmede Husfællers grimme Ord om mine egne nærmeste.

Mens det saaledes lysnede for mig i Hjemmet, kom jeg ogsaa bedre ud af det med de andre Dreng, som jeg mødtes med paa Skolens neutrale Grund. — Og snart fik jeg et Par virkelige Barndomsvenner iblandt dem. — Da Mantzius i 1870 byggede »Godthaab«, flyttede der nemlig en Familie ind i hans tidligere Hus, som blev en sjælden god Forøgelse af vor daglige Omgangskreds. Det var Fru *Henriette Scheller* og hendes Børn.

Hendes afdøde Mand havde i tyve Aar været Præst i Blovstrød, som kun ligger en halv Mil fra Birkerød, og der havde altid været et venligt Forhold imellem de to Præstefamilier og deres Børn. — Da Fru Scheller blev Enke i 1868, flyttede hun til København, men to Aar efter kom hun til Birkerød, hvor hun levede Resten af sit Liv. Det var vist især for at faa sine to yngste Sønner i Skole hos Mantzius, at hun gjorde denne Flytning.

Fru Scheller var en dannet og alvorlig Kvinde af en noget tungsindig Natur. Hun hørte til Hostrups Venner og søgte tit

til Kirke hos ham i Frederiksborg. Men hun stillede sig ogsaa fra første Færd i det venligste Forhold til Far og til hele Familien i Præstegaarden. — Skønt hun selv var temmelig stille og tilbageholden, gav hun sine livlige Børn den størst mulige Frihed og tog paa den elskværdigste Maade imod deres jævnaldrende Venner. — Det Schellerske Hus blev næsten som mit andet Hjem. Der gik sjælden en Dag, uden at jeg kom derover. Hendes ældste Søn, den senere Admiral Christian Scheller, var Søløjtnant i København, og ham saae vi ikke ofte. Hendes to Døtre, Elisabeth og Polly, var vel en Del ældre end mig, men med dem levede jeg paa en aldeles kammeratlig Fod. Og de to yngste Sønner, *Johannes* og *Poul*, som henholdsvis var et Aar ældre og halvandet Aar yngre end mig, blev snart mine bedste Venner.

Johannes og jeg sad Side om Side ved Skolebordet hos Mantzius. Han stolede paa os, og vi var vel nok de to i Klassen, som i Reglen kunde svare bedst paa hans Spørgsmaal. Poul var i det yngre Hold, hvor han bl. a. blev god Kammerat med min Broder Erik. Han var barnlig efter sin Alder og kunde lege som en Hundehvalp. Men han havde et ejendommeligt Vid og røbede allerede den Gang den fine Sans for Naturen og for Menneskers Sjælepræg, der udmærkede ham i den voksne Alder, da han selv blev en meget yndet Lærer ved Kostskolen i Birkerød. — Johannes var mere praktisk anlagt. Vi kaldte ham »Bedstefar«, fordi han trods sin unge Alder var saa god til at hjælpe sin Mor og tog sig fornuftigt af Pouls Opdragelse uden paa nogen Maade at være herskesyg imod ham.

I Fritiden gik vi tre utallige Ture sammen, især i Bidstrup Hegn, hvor vi samlede Insekter og kendte en Mængde Fuglereder. Altid havde vi nok at tale sammen om, men aldrig førte vi grim Snak. Hvor var det trygt og hyggeligt at færdes med dem, der ligesom jeg syntes ilde om de andre Drenges Raaheder! — Elisabeth og Polly forsmaaede heller

ikke vort Selskab. Næsten hver Søndag var »alle Schellers«, vi Unge fra Præstegaarden og enkelte af Mantzius' Dreng, især hans Svoger Niels Møllerup, paa Udflugt i Omegnen, og da gik det muntert til. Jeg tror næsten, dette unge Birkerød-Kompagni kom for Orde i Nabobyerne for vore kaade Løjer. Men der var intet ondt i Lystigheden, kun lidt skruet i Stilen, som jeg vist desværre var Hovedmanden for.

Bag al denne Kommers laa der en dybere Stemning, som vi især kunde takke Fru Scheller for. Det var det grundtvigske Aandsliv, som her mødte mig i ny Form, og som smeltede sammen med vor glade frie Færd. Alvor og Gammen i god Samklang. — Vi dannede nu en hel lille Kreds af Grundtvigianere i Birkerød, der havde vore Festdage, naar vi drog sammen til Hillerød for at høre Hostrup præke i Slotskirken.

*

Det var meget tidlig en given Sag for mig og mine Forældre, at jeg skulde gaa den studerende Vej med det Maal engang at blive Præst. Mantzius' Skole var i de Aar en virkelig Friskole, der ikke stiledede paa nogen Eksamen. Men han havde dog for mit Vedkommende Øje for, hvorledes jeg kunde forberedes i de forskellige Fag til senere at komme i en lærd Skole. — Hovedsagen var, at jeg fik lært noget Latin, og herpaa begyndte jeg allerede i mit tiende Aar. — Jeg kan nævne den Dato, da jeg tog fat dermed. — I Listovs Elementarbog, som Mantzius forærede mig, staar der nemlig med hans Haand: »Til Holger Begtrup. Begyndt den 4de Marts 1869.«

Min første Lærer i Latin var en Student Bortig, som paa den Tid opholdt sig i Mantzius' Hus. Men det varede ikke længe, inden Far selv overtog denne Del af min Undervisning. Han var en stiv Latiner, der »for Morskab« sad og læste Cicero, Horats, Tacitus og Juvenal i sine ensomme

Timer. I hans Hylde stod Schellers store Leksikon, som han i sit Rusaar havde faaet af sin Broder Julius. — Vi læste sammen Stykker af Cornelius Nepos og første Bog af Cæsars »Gallerkrig«. Det morede mig, da jeg temmelig hurtig lærte at forstaa og oversætte Teksterne saa nogenlunde. Men Far klagede over, at jeg i min hastige Tilegnelse af Indholdet ikke tog tilbørligt Hensyn til Sætningernes grammatikalske Bygning. Jeg kunde nok lære Ramserne i Madvigs Grammatik, men det kneb med at anvende dem nøjagtig i Analyse og Stilskrivning. Det hang vel sammen med, at jeg hos Mantzius havde lært at lægge mere Vægt paa det historisk-poetiske end paa det logiske. Jeg higede efter, hvad der var Liv i, men kunde vanskelig tvinge mig til den Orden, som altid kræves ved et solidt Sprogstudium. Her kom jeg i en god Skole hos Far, og trods hans Bekymring over min Flygtighed, tror jeg nok, at vi begge havde Fornøjelse deraf.

Endnu mere betød det dog for mig, at jeg ved denne Undervisning kom min kære Far nærmere, end jeg havde været før, og kom til at dele meget af hans Liv i Studerekamret. Jeg fik mit Kammer ved Siden af hans Stue og sad adskillige Timer inde hos ham næsten hver Dag. Jeg antager, at det var velgørende for ham at faa Ensomheden brudt paa denne Maade. I ethvert Tilfælde generede min Nærværelse ham aldrig. Jeg sad tit i et Hjørne af hans store Sofa, naar han havde Besøg af Folk fra Sognet. Da han havde svært ved at skrive, brugte han mig ved saadanne Lejligheder som Sekretær. Til andre Tider samtalte vi om religiøse og moralske Spørgsmaal. Da kunde Far blive helt veltalende og udvikle sine Ideer for mig, mens han gik op og ned ad Gulvet. — Jeg maa desværre tilstaa, at jeg tit kun fulgte hans Tankegang med halv Opmærksomhed. Den laa vel ogsaa ud over min daværende Fatteevne, og jeg følte mig med mit spirende grundtvigske Syn paa Kristen-

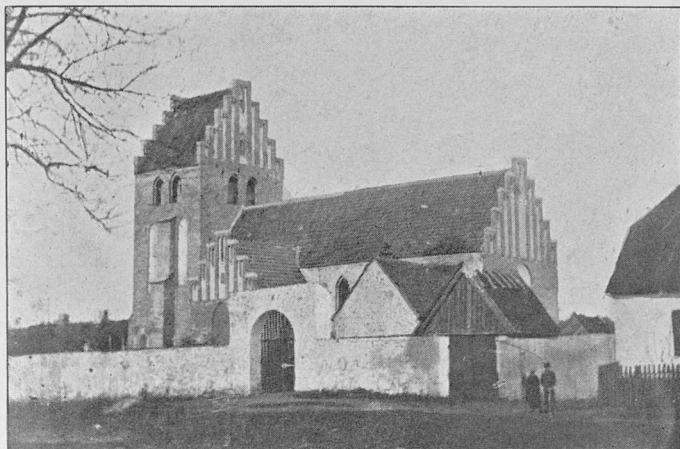
dommen i en vis Modsætning til hans mere gammeldags Anskuelser. — Men jeg har senere erfaret, at mange af de Betragtninger, han fremsatte, sank dybere i mit Sind, end jeg i Øjeblikket anede. Ja, jeg har ofte følt med Taknemlighed, at hans fortrolige Ord har grundlagt noget af det allervæsentligste i min religiøse Tænkning.

Det var ellers ejendommeligt for disse Samtaler, at Far aldrig talte direkte formanende til mig. Han behandlede alle Spørgsmaal med en vis kølig Objektivitet. Han lignede J. P. Mynster og flere af den gamle rettroende Skole deri, at han næsten ikke turde tale rent ud om det, som var ham helligt. Han skjulte dog aldrig sin Tro paa Kristus. Men han sagde tit, at al »Propaganda« for Kristendommen var ham imod. Ethvert Menneske maatte helst opleve den ad sine egne Veje. Et udpræget Frisind i aandelig Retning var en af Fars allersmukkeste Egenskaber. — Dette Samliv med Far hører til de bedste Minder, jeg har, fra Slutningen af min Barndomstid i Hjemmet.

Fra jeg var ti Aar gammel, blev det drøftet, hvor jeg skulde sættes i Latinskole. Far foretrak Frederiksborg, hvor han selv havde gaaet, og hvorfra der var bedst Udsigt til at komme paa Regensen. Men Mor holdt paa København, hvor jeg kunde komme i Huset hos hendes ugifte Søster, Tante Asta. Og hendes Mening sejrede. — Dernæst blev det overvejet, hvilken af de københavnske Skoler jeg skulde indmeldes i. Far tænkte især paa »Haderslev Læreres Skole«, hvis Rektor, S. B. Thrige, var Svigersøn af Fars Kusine, Jakobine Tauber. Men en Dag fik vi Besøg af Fars gamle Ven Præsten P. C. Garde fra Søborg. Han fortalte, at han havde faaet sin Søn Georg optaget i Metropolitanskolen og forsikrede, at det var den bedste Latinskole i København. Dette afgjorde Sagen. Mantzius skaffede sig Metropolitanskolens Program, og min Undervisning i Aaret 1871-72 blev anlagt derefter, saa jeg kunde følge med

det næste Aar i Skolens daværende Femte Klasse og blive Student efter fire Aars Skolegang derinde.

En Dag i Juli 1872 rejste Mantzius med mig ind til Optagelsesprøven i Metropolitanskolen. I flere Fag, som Dansk Stil, Geografi, Historie og Mathematik klarede jeg mig pænt. Men i Fransk og Latin gik det mindre godt. Skolens

Birkerød Kirke omtr. 1870.

Rektor, Professor F. C. Birch, lovede dog, at jeg skulde komme i den ønskede Klasse, naar jeg vilde bruge Sommerferien til at bøde paa Hullerne i Latinen, og anviste os den filologiske Student Kr. Mikkelsen, senere Overlærer ved Katredralskolen i Roskilde, som en passende Manuduktør. — Jeg ofrede gladelig Ferielivet for hver Dag at tage med Toget til København og blive undervist af denne elskværdige Mand i hans Værelse paa Vesterbro Nr. 23. — Saaledes kunde jeg møde nogenlunde vel rustet ved Metropolitanskolens Port, da det ny Skoleaar begyndte midt i August Maaned 1872, og hermed oprandt et nyt Afsnit i mit Liv, der staar skarpt adskilt fra Barndomstiden i Birkerød.

IV

MINE SKOLEAAR I KØBENHAVN

I de to første Aar af min Skoletid i København var jeg i Huset hos Mors Søster Tante Asta, som holdt et lille Pensionat for Studerende af hendes Bekendtskabskreds. — Hun boede i Viktoriagade Nr. 30, et Hjørnehus, som dengang havde Vinduer ud mod »den gamle Jernbanevold«. De store Opfyldninger af Kallebodstrand var endnu ikke begyndt. Udenfor Jernbanedæmningen laa der en aaben Mark ud til Stranden, og fra vore Værelser paa 3. Sal havde vi en storslaaet Udsigt mod Øst og Syd. Til Venstre laa Amager med Taarnby Kirke og Kongelunden. Lige for Kallebodstrand med Køgebugt bag sig. I klart Vejr kunde vi se helt over til Stevns og i Kikkert øjne Gjorslev med dens Bøgeskove omkring sig. — Havets Nærhed fik vi ved Lejlighed at mærke. Da jeg den 13. November 1872 kom hjem fra Skolen i haard Blæst fra Østen, opdagede jeg til min Overraskelse, at Gaden udenfor vort Hus stod under Vand. Det var »den store Stormflod«, som gennem Voldens Viadukt ved Gasværket drev Bølgerne ind i det nærliggende Kvarter af Vesterbro. — Til Daglig var Omgivelserne fredelige, ja næsten landlige. Paa Grønningen laa der et enkelt toetaages Hus, »Enighedsværn«, der i Sommeren 1873 blev brugt til Lasaret for Koppepatienter. Det var morsomt at kikke ned fra mit Vindue paa Rekonvalescenterne, som spaserede indenfor Hegningen omkring Huset og fik forbudne Madpakker stukket ind til sig gennem Tremmerne af kærlige

Slægtninge. Til den anden Side kunde man følge Storbyens Vækst. Der blev lige overfor os opført et nyt femetages Hus i Viktoriagade, og jeg fulgte spændt med Haandlangernes haarde Slid, naar de kravlede op ad de lange Stiger med en vældig Bunke Mursten paa Ryggen. Paa den aabne Fællede ud til Stranden var der gerne et Mylr af Nabolagets Børn. Jeg var flere Gange om Vinteren ude at løbe paa Skøjter paa nogle smaa Damme, omgivet af en Flok skrigende og nærgaaende Gadedrenge.

Paa min daglige Vej til Skolen kunde jeg følge Arbejdet med Nedrivningen af Voldene om den gamle By. Arbejds-mændene krøb som Myrer i lange Rader med deres læssede Trillebøre op og ned ad de gennembrudte Voldsider. Ved »Halmtorvet« (Raadhuspladsen) laa de ærværdige Volde dog endnu urørte med deres Træer og Møller. — Et andet oplivende Syn var »Trommesalen« paa Hjørnet af Vesterbrogade og Gamle Kongevej, med aabne Folde, fyldte af brægende Lam og Kalve, som Prangerne tingede om. — Derefter fulgte Banegaarden med den smukke store Buehvælving. Jeg standsede tit et Øjeblik ved Jerngitteret for at se et Lokomotiv blive vendt paa Drejeskiven. Og saa gik Vejen videre ad Vesterbros Passage med Frihedsstøtten og de brede grønne Alleer. Paa højre Haand laa den ny Industriustillingsbygning. Udstillingen i 1872 besøgte jeg nogle Gange og mindes derfra især den stærke Lugt af Chokolade, som fyldte Hovedhallen. Lige over for laa der en Kafee med Træer om, hvor »National« nu findes. — Over »Halmtorvet« kom jeg ind i Vestergade, hvor de dybe Gaardspladser med Bøndervognene tildrog sig min Opmærksomhed. Jeg vidste ogsaa, at Oehlenschläger havde boet i en af disse Gæstgivergaarde i sin fejre Ungdom.

Selve Hovedstadens Larm og Glans overvældede mig ikke. Vi Birkerødder var jo vant til at gæste den. — Mantzius tog mig en Gang, da jeg var lille, derind i Ugen før Jul. Vi

kørte i Droske gennem Strøget og var inde i flere stærkt oplyste Butiker, for at jeg skulde se alt det mekaniske Legetøj, der var udstillet. Men det var kun en tom Herlighed for mig, som min barnlige Fantasi ikke kunde faa Liv i. Voksne Folk glemmer tit at regne med Smaabørns begrænsede Forestillingskreds. Jeg mindes, hvorledes jeg selv mange Aar efter gik om i Københavns Gader med min ældste, fireaars Datter for at vise hende Byens Mærkværdigheder. Jeg pegede paa de høje Huse, de store Sporvogne osv. Men hun gik kun tavs og klemte min Haand. Da kom vi forbi en lille, fattig Legetøjsbutik i Nansensgade. Og nu kom der paa een Gang Liv i hende. Hun trak mig ivrigt hen til Kældervinduet og raabte: »Far, se, dær er en Dukke ligesom den, jeg har derhjemme!« — Jeg blev godt belært deraf.

Den Del af den gamle By, som jeg først blev fortrolig med, var Frueplads, hvor Metropolitanskolen ligger. I fire Aar gik jeg daglig ind ad dens Port, og siden vandrede jeg i andre fire Aar op ad Universitetets høje Trappe. Ørnen over Indgangsdøren med Indskriften: *Coelestem adspicit lucem* (»Den ser op mod det himmelske Lys«) har jeg tit som Skoledreng betragtet med Ærefrygt. Sandt at sige skottede jeg ogsaa over til Bispegaarden med en lønlig Tanke om, at dær vilde det være stolt engang at flytte ind. Frue Kirke paa Pladsens fjerde Side kom jeg kun sjælden i. Men jeg saae altid paa den med stor Ærbødighed. — Den Dag i Dag elsker jeg dette Sted fremfor noget andet i København, og der gaar et Glimt af hjemlig Glæde gennem mit Sind, hver Gang jeg paa en Rejse til Byen ser Kirkens Taarn med Guldkorset tone frem ved Siden af Petri Kirkes høje Spir.

I det hele var København indenfor Voldene, saaledes som det ses fra Gader og Torve, saare tiltrækkende for mig. Jeg vandrede tit rundt og saae udenfra paa de gamle Huse, de offentlige Bygninger og Butikkerne. Men jeg var ikke fri-

stet til at gaa indenfor. Det skulde da være for at købe nogle »Kongen af Danmarks Brystsukker« i en beskeden Urtekramhandel. Paa Kafeer og Forlystelsessteder kom jeg aldrig uden i Følge med Voksne. Byens »Fristelser« har hverken den Gang eller senere haft nogen Magt over mig.

I Selskaber kom jeg kun, naar jeg blev nødnet dertil. Jeg kunde være livlig nok i den hjemlige Kreds eller blandt mine Skolekammerater. Men den konventionelle Omgangstone ved Visitter, Bordselskaber og Baller var mig imod, og jeg opførte mig meget sært ved saadanne Lejligheder. — Jeg har kun een Gang været til »Børnebal« i København. Det var hos min Klassekammerat Rudolph Bergh, eneste Søn af den ansete Overlæge af samme Navn, som boede i Snaregade. Men jeg opførte mig i den Grad som »den pantsatte Bondedreng«, at ingen senere fandt paa at indbyde mig til sligt. Jeg kom i det hele meget sjælden indenfor Dørene hos nogen af mine Kammerater, skønt vi paa Skolen stod paa en venlig Fod med hinanden.

Derimod var jeg tit med Tante Asta i Besøg hos mine tre Mostre, som var gifte og bosatte i København. — Hveranden Søndag spiste vi til Middag hos den smukke Tante Frederikke og hendes statelige Mand, Tømmerhandler, Kaptejn *Jørgen Bech*, der boede paa Vesterbrogade Nr. 46, lige for Torvet. Familiens to nydelige voksne Døtre, Agnes og Henriette, var Veninder af mine ældre Søstre, men jeg tror ikke, de fik noget godt Indtryk af deres kejtede Fætter fra Landet. De blev siden lykkelig gift med to danske Hædersmænd, Admiral C. A. Garde og Stiftamtmand Frederik Simony. Min bedste Underholdning var at sidde som tavs Tilskuere ved Herrernes L'hombrebord efter Middagen, hvor tre Generationer var repræsenterede, med Kaptejn Faber som Fjerdemand. — Onkel Jørgens Far, den fem og fir-sindstyveaarige Grosserer M. C. Bech, var en lille skaldet Mand med rødkantede Øjne. Han havde sin skarpe Forstand

i Behold og spillede udmærket L'hombre; men han skændte stadig med en Oldings Arrigskab paa sin Sønesøn, den elskværdige Fætter Marcus, hver Gang han dummede sig i Spillet. — Ellers var Tonen i Hjemmet munter og utvungen som saa tit hos det højere Bourgeoisi.

Et helt andet Præg bar det andet Hjem, hvor Tante Asta og jeg kom lige saa ofte, nemlig hos Kontorchef, Kancelliraad *C. E. F. Reinhardt* paa St. Knuds Vej. Han var gift med Mors yngste Søster, den blide Tante Emilie med de smukke Øjne. Her maatte alting rette sig efter Husherrens Vilje, og det forundrede mig, at denne begavede Mand, der i Birkerød viste sig som den livligste og elskværdigste Selskabsherre, hjemme hos sig selv var saa bitter og vanskelig, at det øjensynlig øvede et stærkt Tryk paa hans Kone og Børn. — Ingen vidste dengang, at det var en snigende Hjernesygdom, der gjorde ham saa pirrelig. Nogle Aar senere blev han blind og lam, og da han dog bevarede sin Forstand, blev hans sidste Leveaar en meget svær Tid for ham og hans Omgivelser. Men det var opbyggeligt at se, hvorledes han under dette tunge Kors lærte at bøje sin Vilje og tage sin Skæbne af Guds Haand. — Naar Onkel Reinhardt skændte paa sine Sønner, følte jeg det, som om det gjaldt mig selv, da jeg ingenlunde opførte mig bedre end de. Jeg sad med stive Øren ved Bordet og blev først fri igen, naar vi slap op paa Drengenes Kvistkammer, hvor vi havde det dobbelt muntert bagefter. Husets ældste Søn, Erik, var opkaldt efter Far og født paa Mors Fødselsdag den 18. Maj 1859, en god Maaned før mig. Han var en prægtig Fyr, og vi kom brillant ud af det med hinanden. Men jeg kunde nok mærke, at en altfor streng Opdragelse virker til, at en livskraftig Dreng tager sig Friheder paa egen Haand, naar han er udenfor Opsigt.

Ganske anderledes fri og gemytlig var Tonen i Tante Sophies Hjem. Hun var gift med sin Fætter, Skibsfører

M. J. Faber, og de havde en stor Børneflokk, der tumlede som en Stime muntre Fisk i Vandet, ikke mindst, naar deres Far var hjemme. — Han var Fører af Passagerdamperen »Dania«, som sejlede mellem København og Aalborg. De Rejsende syntes godt om den muntre og hjælpsomme Kaptejn. Jeg tror ogsaa, han var en dygtig Sømand, der stod vel anskrevet hos »Det forenede Dampskibsselskab«s Direktion. Men han havde det sørgelige Uheld to Gange at forlise paa sin Rute. Første Gang det skete, lod Selskabet bygge et nyt »Dania« med Faber som Kaptejn. Men da dette nogle Aar derefter ogsaa led Skibbrud, turde Direktørerne ikke mere give ham et Skib at føre. De gav ham derimod Stillingen som Dampskibsekspeditor i Løgstør, hvor han døde i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede, jovial og hjælpsom lige til det sidste. Morsomt nok havde han efter sine to Forlis det Held at vinde en stor Sum i Lotteriet!

Onkel Mathies Faber var en god Type paa en dansk Sømand med en praktisk Forstand, en djærv Mund og et straalende Humør. Tante Sophie havde vist i Grunden ogsaa et lyst Sind. Men hun var mærkelig følsom og kunde let græde over Livets Genvordigheder. De to elskede hinanden, og det var rørende at se, hvor godt han forstod at muntre hende, naar hun gav sig til at klynke.

En af deres to Døtre, Elisabeth, der var et Aar ældre end mig, kom som halv voksen i Huset hos os, og vi regnede hende næsten som vor Søster. Hun blev senere gift med Driftsbestyrer Carl Pfeil paa Kroneølbryggeriet, som hun lærte at kende i Birkerød. De to har altid hørt til vore nærmeste Venner. — De fem yngste af Fabers Børn var Drengene. Dem baksede deres Far tit med paa den lystigste Maade. Jeg blev helt forskrækket for ham, naar han endevendte og klapsede dem. Men jeg opdagede snart, at Drengene selv morede sig godt derover. Naar jeg alligevel blev ved at være en lille Smule bange for ham, saa kom det af, at han drillede

mig for mit sære Væsens Skyld. Men det trængte jeg unægtelig til. I det hele har jeg tilbragt mange fornøjelige Timer i dette Hjem, hvor der ikke taltes aandrigt, men hvor der raadede en hjertensgod, bestandig borgerlig Tone.

Fabers boede i Blancogade (nu Fredericiagade) mellem Bredgade og Amaliegade nær ved Amalienborg. Denne Omstændighed havde voldt, at jeg paa Besøg hos mine borgerlige Frænder fik et Glimt at se af det fornemme Liv i Kongens Omgivelser, ligesom naar jeg besøgte Tanterne paa Fredensborg. — I August Maaned 1869 var jeg med Mor nogle Dage derinde i Anledning af, at Tante Sophie havde faaet en lille Søn, den 5. August. Det var netop i de samme Dage, da Kronprins Frederik holdt Indtog i Staden med sin svenske Brud, og den Stads fik jeg derfor at se. Min ældre Fætter Frederik Faber tog mig med ud paa Langelinje, da Kongeskibet kom sejlene ind under øredøvende Kanonsalut fra Kastellet, og bagefter stod vi i den store Trængsel i en af de Gader, hvor de kongelige Kareter rullede forbi. Det var første Gang, jeg fik et levende Indtryk af gala-kledte Rangspersoner.

Aaret efter kom Geheimeraad J. P. Traps yngste Søn Cordt Einar i Huset hos os for at gaa i Skole hos Mantzius. Trap, som udgav Hof- og Statskalenderen, forærede Far et Eksempel af denne fornemme Bog for 1870, og den blev en kær Læsning for mig. Jeg fordybede mig især i Rangforordningen, som jeg snart kunde udenad paa mine Fingre, og som jeg siden aldrig har glemt. Dog har jeg ikke opnaaet, hvad jeg dengang drømte om, at se mit eget Navn i Bogen. — Cordt Trap var en velbegavet og elskværdig Dreng. Vi stod paa en god Fod med hinanden, og da jeg kom til at bo i København, indbød han mig til Besøg i sit Hjem i Christiansborgs østre Buegang ud imod Marmorbroen. Jeg kom der ogsaa nogle faa Gange, men kun med Frygt og Bæven, skønt hans Forældre og Søkende tog særdeles venligt imod

mig. Jeg var især bange for Tjeneren, som vartede op ved Bordet. Geheimeraadten lod mig se sine ni pragtfulde Ordner, der havde »faglig« Interesse for mig. — Kort i Forvejen havde jeg første Gang set en Kammerherrenøgle paa nært Hold. Den blev baaret af gamle Stiftamtmand Simony, da han var med til min Søster Christines Bryllup, den 12. Juni 1872. — Ved samme Lejlighed blev mine ærgerrige Drømme næret ved, at Onkel Reinhardt ved Bryllupsbordet holdt en Tale for Brudens Søsken, hvori han spaaede, at jeg en Gang skulde blive Minister — ligesom Bødkersønnen C. C. Hall fra Christianshavn. — Dette stolte Haab gik aldrig i Opfyldelse, og i det hele maa jeg sige, at det kun har været en forbigaaende ulykkelig Kærlighed, jeg har baaret til Livet i den fornemme Verden.

Hjemme hos Tante Asta skulde man have troet, at jeg maatte befinde mig inderlig vel. — Hun var elsket af alle sine Søster- og Broderbørn, som hun omfattede med opofrende Kærlighed. Hendes Stuer var Familiens Centralstation i København, hvor Slægtninge fra By og Land stadig tyede hen for at faa gode Raad og virksom Hjælp, hvad enten det gjaldt Indkøb og lignende praktiske Anliggender, eller det drejede sig om vanskelige personlige Spørgsmaal, Hjertesorger eller unge Forhaabninger, der trængte til at faa Luft. — Tante Asta var klog og raadsnar, elskværdig og vittig med en lille Tilsætning af den Spydighed, som desværre hører til vor Families Særpræg. Inderst inde ejede hun et varmt Hjertelag. Men det fik sjælden Udtryk i ligefremme, hjertelige Ord. Derimod ytrede det sig som Solglimt i hendes livlige Væsen og let konverserende Tale. — Hun havde i sin ensomme Stand vænnet sig til at være paa Vagt mod Blottelser og havde med Snilde formet sin Omgængelse med andre Mennesker saa sikkert, at den var som den fikse Dragt, der skjulte hver Mangel ved hendes lille,

lidt vanføre Legeme. Kun hendes friske, rødmussede Ansigt med de straalende Øjne bragte Bud fra Sjælen, som sad i Skjul derinde.

Hun var en Mester i at omgaas de unge Studerende, som var hendes Pensionærer, og lede den muntre Samtale ved Bordet, mens hun med smaa, tilsyneladende uskyldige Bemærkninger forstod at rette deres Fejl. — Min Fætter Carl Bech fra Slagelse, der læste til Ingeniøreksamen, var med sit elskværdige, milde Væsen en god Støtte for hende overfor det øvrige Selskab. — Den syttenaarige Henrik Crone, der studerede paa Landbohøjskolen og siden blev gift med min muntre Kusine Christine Bech, var mærkelig tavs og blev drillet lidt derfor af Tante Asta. Men han var, trods sin Ungdom, en mandig Karakter, som vi alle havde Respekt for. — Hertil kom i 1873 to nybagte Studenter fra Vejle: den alvorlige Filolog H. P. Hansen (Hoff), der endte som Rektor i Nykøbing paa Falster, og den pudsige lille Theolog med kridhvidt Haar, Peter Wittrup, der var naivt optaget af sin egen Person og af det muntre Liv i Studenterforeningen.

Blandt disse voksne Mennesker gik altsaa jeg som en opløben trettenaars Dreng. Henrik Crone, der kun var fire Aar ældre, sagde »du« til mig, mens jeg sagde »De« til ham. De andre fandt det naturligt, eftersom de regnede mig for at være Barn endnu. Men jeg ærgrede mig derover, da jeg i mit stille Sind ansaa mig for jævnbyrdig med de voksne Pensionærer i personlig Udvikling. Jeg har med dette i Minde altid vogtet mig for at behandle Drengene i Overgangsalderen fra oven ned. — Af Krop var jeg ogsaa allerede dengang nogenlunde voksen. Men jeg manglede Evne til, trods min udprægede Selvstændighed, at gøre mit Indre gældende i min ydre Optræden, og fik derfor et kejtet og indesluttet Væsen, der sikkert voldte min gode Tante megen Bekymring og Ubehag.

Mit Tankeliv kendte hun ikke meget til og følte ingen Sympati for de grundtvigianske Meninger, jeg nu og da røbede. Hun betragtede vel nærmest min mutte Opførsel som Tegn paa, at jeg manglede ydre Dannelse, og satte sig derfor den Opgave at meddele mig den Politur, som krævedes af et ungt Menneske, der skulde færdes i det københavnske Selskab. Dette praktiserede hun ved smaa skarpe Rettelser af min Adfærd ved Bordet, under Samtaler i Dagligstuen og paa vore Spasereture i Gaderne. — Men herimod reagerede jeg trodsigt ved med Vilje at gøre mine Manerer mere ubehøvlende, end de var af Naturen, og ved at stemple de vedtagne Regler for dannet Omgang som uægte Fagter. — Jeg mindes med Skamfuldhed de Sammenstød, med ubeherskede Ord fra begge Sider, som denne staaende Strid fremkaldte, og jeg erkender, desværre for sent, at det ikke var med Urette, at hun i et hidsigt Øjeblik kaldte mig for »en Okse«.

Højdemaalet naaede disse Skærmysler paa min Fødselsdag, Aaret efter at jeg var kommet til København. — Det var aftalt mellem Mor og Tante Asta, at de i Dagens Anledning skulde mødes med Ungdommen fra begge Hjem til en lille Fest i Dyrehaven. Men da alt var i Orden til Afrejsen fra Viktoriagade, erklærede jeg bestemt, at jeg ikke vilde med, jeg maatte blive hjemme for at repetere til Eksamen. Efter forgæves Forsøg paa at tale mig til Rette, kørte alle de andre til Skoven, mens jeg blev siddende ene i mit lille Kammer. — Jeg tror, at det er den eneste virkelig triste Fødselsdag, jeg har oplevet i mit lange Liv. Jeg husker grant, hvorledes jeg sad mutters ene og gumlede paa »en rar, sparsommelig Kage«, som Mor havde sendt mig, mens Taarer af den værste Slags, fremkaldt af Medlidenhed med mig selv, trillede ned paa Kagen, der var noget tør. — Enten jeg tænker paa min egen Taabelighed eller paa mine kære Slægtninges Fest uden Fødselsdagsbarnet, maa jeg erkende,

at denne Tildragelse var et sørgeligt Tegn paa, hvor dybt jeg var sunket i sygelig Selviskhed i disse vanskelige Overgangsaaar.

Med alt dette maa man dog ikke tro, at jeg stod Fare for at drukne i Surmuleri. Det lyse Syn paa Livet, som jeg har faaet i Vuggegave, bar mig over enkelte Øjeblikkes Mismod. Jeg havde naturligtvis ogsaa mange fornøjelige Timer i Tante Astas Pensionat, og der var meget andet i de Aar, som jeg nød med Glæde. — Men den dybeste og bedste Modvægt mod Fortabelse i egenkærligt Grubleri fandt jeg ved det kristelige Fællesliv, der mødte mig i *Vartov*.

Jeg havde jo allerede i flere Aar sværmet for gamle Grundtvig. Jeg havde endog skrevet et Digt til hans Ære, da han i 1871 holdt sit 60-Aars Præstejubilæum. Det var i en barnlig Efterligning af hans egen Stil, men vidner dog om, hvor meget jeg havde tilegnet mig af hans aandelige Tankegang. — Da jeg kom til København i August 1872, levede »den Gamle« endnu, og det var en given Sag for mig, at jeg vilde være hans Tilhører. Men jeg gav mig for gode Stunder dermed, da jeg var overbevist om, at han vilde blive hundrede Aar. Alt hos ham var i mine Øjne helt og storladent, ud over de almindelige Maal for Menneskelivet. — Jeg kom derfor ikke i Vartov de to første Søndage, jeg var i Byen. Og saa døde Oldingen, den 2. September, uden at jeg nogen- sinde fik ham at se. Jeg vilde maaske heller ikke have faaet et Indtryk af ham, der svarede til det herlige Billede, jeg i min Fantasi havde dannet mig af den store aandelige Hovding.

En Dag, da jeg gik hjem fra Skolen, saae jeg udenfor Hovedbanegaarden en stor Skare af alvorlige Mænd og Kvinder. Det var dem, der agtede sig ud til Køge for at følge deres gamle Præst til hans sidste Hvilested derude paa »Aasen«. — Jeg har altsaa bogstavelig talt kun set Snippen af Grundtvigs Ligtog. Og jeg har siden tit tænkt paa, at

dette Tilfælde godt betegner, at jeg hører til det Slægtled af Grundtvigianere, hvis modne aandelige Liv falder *efter* Mesterens Bortgang, ihvorvel jeg aldrig har følt mig som en af hans fattige »Epigoner«.

Selv om jeg saaledes gik Glip af at høre Grundtvigs egen Røst, vilde jeg alligevel holde mig til Menigheden i hans gamle Kirke. Og da *C. J. Brandt* var blevet valgt til hans Efterfølger, kom jeg temmelig ofte i Vartov. — Brandt var en smuk og veltalende Mand, som jeg havde let ved at forstaa. Men det var dog mere aandelig Klaring end hjertelig Opbyggelse, jeg fik af hans Prækener. — Jeg mindes især den, han holdt paa Kristi Himmelfartsdag 1873, og som jeg siden omhyggelig gengav for Todle under mit næste Besøg i Birkerød. Han begyndte med at nævne de Tvivl, som Bibelkritikerne havde fremført mod de evangeliske Beretninger i det ny Testamente om Herrens Himmelfart. Men derefter sagde han, at enten vi af Skrifterne kunde faa Bekræftelse eller ej paa den Kendsgerning, at Jesus Kristus var faret op til Faderens højre Haand i det Høje, saa stod det dog lige fast for Menigheden, da vi har Guds eget Ord derfor i vor Trosbekendelse ved Daaben. — Dette Vidnesbyrd om, at Menigheden er vor eneste virkelige Hjemmel for Kristentroens Sandhed, kunde jeg helt ud samstemme i.

Brandt talte mere til mine Tanker end til mine Følelser, og undertiden fandt jeg hans Præken lovlig tør. Men til Gengæld fik jeg Livet at fornemme som en stærk Strøm i den herlige Salmesang, hvori jeg begejstret tog min Del. — Jeg stod gerne op i den tæt fyldte Midtergang og var flere Gange ved at besvime i Trængslen. Jeg kastede misundelige Blikke til de lukkede Stole, hvor de gamle Vartovgængere sad og vaagede strengt over deres betalte Pladser. Men under Salmesangen glemte jeg disse private Anfægtelser

— naar under Sang med dit vingede Ord
Sjælen af By over Stjernerne foer.

Hjemme i min Stue sang jeg Salmerne igen, til jeg lærte en Mængde af dem udenad. Og under denne Salmesang i Kirken og Lønkammeret voksede mit Kristenliv jævnt i Fylde og Klarhed.

*

Forøvrigt var min Tid i de Aar stærkt optaget af min daglige Skolegang og Lektielesningen hjemme. — Jeg har i Anledning af mit 50-Aars Studenterjubilæum skrevet en vidtløftig Afhandling, »*Minder fra Metropolitanskolen 1872—76*«, som er trykt i »Gads Danske Magasin« for Juli-August 1926. Deri har jeg fortalt saa meget om mine Lærere, mine Kammerater og det daglige Skoleliv, at jeg ikke har Lyst til at brede mig om disse Emner i min Levnedsbog, men vil nøjes med nogle almindelige Bemærkninger om den Gavn og Skade, jeg personlig fik af »den sorte Skole«.

Det var en stor Overgang at komme fra Mantzius' Skole med dens fri Former til Metropolitanskolen, som var et Mønster paa en Statsskole efter Lovens Forskrifter. Hos Mantzius sad vi hjemligt omkring et stort Bord, her sad vi nummererede paa en Række Skolebænke. Det daglige Karaktersystem var noget aldeles nyt for mig. Men jeg lærte desværre snart at faa Interesse for denne fordærvelige Mekanik, der sætter forfængelig Kappelstrid i Steden for indre Drift til at lære noget. Den maanedlige Omflytning efter Karakterbogen var en god Forskole for Deltagelsen i det offentlige Liv, men en Giftgas for Sjælelivets sunde Vækst. Men dette kan vel aldrig blive anderledes, hvor Børneskolen er i Statens Haand, og Maalet er at opdrage Børnene til tjenlige Statsborgere i Steden for at give dem Lys over det Liv, de selv har Del i paa Hjemmets Grund.

Undervisningen i Skolens Mellemlklasser var gammeldags med stadigt Sigte paa boglig Kundskab. Der krævedes kun Flid af Disciplene i Tilegnelsen af de foresatte Lektier.

Lærerne var dygtige »Hørere«, men de havde ingen Anfægtelser i Retning af de nu moderne Skoletanker, som kræver Vekselvirkning mellem Lærere og Elever. — Det fik jeg snart at mærke, da jeg i en Religionstime prøvede at give mit Besyv med under en anden Drengs Overhøring. Vor samvittighedsfulde, men pedantiske Lærer standsede mig straks med den affejende Bemærkning: »Her snakker man ikke med, naar man ikke bliver spurgt!« — Jeg blev »skaaret ned,« som det nu hedder, og holdt mig siden godt i Skindet.

Jeg skylder imidlertid Latinskolen Tak for den Opøvelse i formel Nøjagtighed, som jeg før havde savnet. Matematiktimerne hos den udmærkede Lærer A. F. Pullich mindes jeg med ublandet Glæde. Og selv Grammatikterperiet i Latin og Græsk hos de to gamle Overlærere Kernn og Krebs var mig til Nytte. — Derimod kunde jeg daarlig forlige mig med den aandløse Lektielæsning og pedantiske Overhøring i de Fag, som jeg havde yndet mest i Mantzius' Skole: Dansk og Historie, for ikke at tale om den mig ukendte Katekismusundervisning i Religion, der sikkert kun gjorde Drengene Skade.

De danske Stile voldte mig ogsaa Kvaler. Jeg var vant til at skrive fri Afhandlinger, der strakte sig over ti Sider eller mere. Men nu fik jeg den Besked, at en Stil skulde være paa tre og en halv Side, hverken mer eller mindre, og den skulde være behørig inddelt med en Indledning paa en halv Side, der gav Dispositionen, og en Slutning paa en kvart Side. Karakteren rettede sig efter Antallet af Stavefejl. Men selv dette var ikke uden Frugt for mig, som i min Optagethed af Indholdet var slem til at synde mod Retskrivningen.

Saasart jeg var kommet i det rette Trit, fandt jeg mig ret godt tilpas ved det daglige Slid i den støvede Trædemølle, og det saa meget mere, som jeg hurtig kom i et kammeratligt Forhold til Klassens sytten andre Drengene. — I Henseende til Tonen iblandt os svarede Metropolitan-

skolen dengang ganske godt til sit Ry som Landets Mønsterskole. De fleste af Drengene i min Klasse kom fra velhavende og ansete københavnske Hjem og bar Præg af den Dannelse, de dær havde faaet. Mange af dem er senere selv blevet ansete Mænd i vort offentlige Samfund. Der var ingen Raahed og umoralsk Snak iblandt dem. I det mindste kom det aldrig mig for Øre. Og selv de Abekattestreger, hvormed vi krydrede det daglige Livs Trivialitet, gik sjælden videre, end at Lærerne kunde bære over dermed. — Slagsmaal, som jeg var vant til fra Birkerød, var her en stor Sjældenhed. Men Drilleriet var til Gengæld meget udbredt iblandt os.

Skønt jeg kom ind i Flokken som en Ugle mellem Krager, lærte jeg snart at skræppe med de Fugle, jeg var iblandt, og jeg er bange for, at jeg i Virkeligheden blev en af de værste til at tirre sindige Kammerater med smaa Spydigheder og idelig gentagne Øgenavne. — For en finere moralsk Opfattelse var dette en slem Forsyndelse, som længe blev hængende ved mig, og som jeg tit har haft Ulempe af i mit senere Liv. Men det maa undskyldes med, at det var en Slags Krigsmaling, hvormed jeg dækkede mig for ikke at saares i mine dybere Følelser.

Samlivet i Skolen fik derved Præg af et vel gennemført Skuespil, hvori hver gav sin Rolle. For mit Vedkommende skete dette temmelig bevidst, da jeg i Grunden stadig følte mig som paa en fremmed Scene. — Men jeg fik dog et Par gode Venner i mine Klassekammerater Johannes Lunddahl, der var en Præstesøn fra Landet ligesom mig, og Laurits Kolderup-Rosenvinge fra København. De to var fri for alt paataget Væsen, og med dem stod jeg paa en mere naturlig Fod, især naar de besøgte mig hjemme i Birkerød.

Et Aarstid efter, at jeg var kommet til København, skulde jeg konfirmeres, og Far bestemte, at jeg skulde forberedes

dertil hos Holmens Provst, den senere Biskop *B. J. Fog*. Han boede paa »Gammelstrand« ovenover et af »Fiskehusene«, og vi blev underviste i hans rummelige Spisestue, hvor der stod et stort Bord i Midten, mens vi Drengene sad paa Stole langs Væggene. — Fog var en høj smuk Mand med rødligt Ansigt og dybsindige Øjne, der dog ofte røbede Aandsfraværelse. Han var lemfældig i Overhøringen. Men hans Forklaringer af Katekismen gik vist de fleste af Tilhørerne over Hovedet. Jeg, som var skolet gennem Samtaler med Far, kunde dog nok følge ham i Tankegangen, og det samme gjaldt de to andre Latinskoleelever i Flokken. Den ene var Alexander Foss, hvis gode Evner jeg snart opdagede. Han var et Aar ældre end mig og den højeste af Konfirmanterne med et dannet og sikkert Væsen. Den anden var Reginald Fog, der senere blev Oberst og Chef for Sekundløjtnantsskolen paa Kronborg. Han forekom mig dengang noget vigtig.

Holger Begtrup, 14 Aar gl.

Naar Provst Fog skulde udrede en Læresætning for os, kom han tit i sin Distraktion ind paa en lang Udvikling, som endte med, at han hen i Vejret sagde: »Hva? Hva? Hva?« indtil han sluttede med et kraftigt »Ja« paa sit eget Spørgsmaal. — Under saadanne smaa Foredrag gik han op og ned ad Gulvet uden at ænse den voksende Uro omkring ham.

Drengene fniste og hviskede til hinanden. Ja, der foregik endog et Bombardement med Smaasager tværs over Gulvet bag Provstens Ryg, uden at han opdagede det. Kun en enkelt Gang, da en vildfarende Katekismus faldt ned med et Klask midt paa Spisebordet, standsede han brat og sagde uden kendelig Vrede: »I skal være skikkelige, Børn!«

Jeg tror, han satte særlig Pris paa de faa, hos hvem han fandt nogen forstaaende Opmærksomhed. — Da jeg sidste Gang var hos ham, medbragte jeg et Brev fra Far med 20 Daler i Honorar. Men han slog afværgende ud med Haanden og sagde med et venligt Smil: *Clericus clericum non decimat.* (d. v. s. »Præster tager ikke Tiende af hinanden«). Jeg maatte beholde Pengene, og da jeg sagde Farvel og Tak, sagde han til mig: »Kan du sige til din Far, at du har været en god Dreng!« — Den Hilsen turde jeg af Beskedenhed ikke overbringe. Men jeg tror nok, Far blev glad ved at faa Pengene tilbage. Han forklarede mig fornøjet de latinske Ord, som jeg nok kunde huske, men ikke rigtig havde forstaaet Meningen af. — Hvad jeg bedst mindes af Fogs Undervisning, er de etiske og filosofiske Strøtanker, han fremsatte. Men jeg husker dog ogsaa, at han fortalte Træk fra sin Sjælesørgergerning, som vidnede om alvorlig Kristendom.

Min Konfirmation foregik i Begyndelsen af Oktober 1873 hjemme i Birkerød Kirke, hvor jeg blev stillet op mellem Fars andre, temmelig lavstammede Konfirmanter. — Jeg kan ikke sige, at denne Ceremoni fra Christian den Sjettes Tid fik noget dybere kristeligt Værd for mig, undtagen derved, at jeg fra nu af kunde være med til Altergangen. — Heller ikke i borgerlig Henseende blev Konfirmationen skelsættende i mit Liv. Jeg havde i Forvejen regnet mig selv for voksen. Men andre gjorde det vist først en god Tid senere. Dertil kom, at min Skolegang naturligvis fortsattes uden Forandring. — Helt anderledes maa det være for de mange, der holder op at gaa i Skole efter deres Konfirmation og

maaske samtidig forlader deres Hjem for »at komme ud i Verden«.

*

En meget større Forandring gjorde det i min Tilværelse, da jeg efter vel overstaaet »Fjerde Klasses Eksamen« i Sommeren 1874 flyttede hjem til Birkerød igen, mens jeg i mine sidste to Skoleaar daglig kørte til København med Toget. Vi havde nemlig opdaget, at dette godt lod sig gøre og vilde spare Udgifter, skønt Far var saa flot at give mig et Abonnementskort til 2. Klasse.

Tante Asta var vist ikke ked af at miste mig som Pensionær, og selv var jeg meget glad ved den ny Ordning. — Jeg havde ganske vist kun sjælden lidt af Hjemvee. Men Hjemmet var dog blevet mig dobbelt kært ved min Fraværelse derfra. — Aa, hvor jeg husker den første Gang, jeg kom til Birkerød efter min Indflytning i Viktoriagade! — Jeg gik de tre Mil tilfods. Det var en dejlig klar Septembertag i 1872. Turen gik rask. Jeg kunde gaa en Mil i Timen og holdt nøje Regnskab med Vejstenene for ikke at sakke ud af det hurtige Tempo. Men da jeg kom forbi Rudergaard, hvor Kongevejen til Frederiksborg begynder, og første Gang saae Birkerød By med Kirken og Nobis Mølle i det fjerne, gik jeg et Øjeblik i Staa over Gensynet. Til Venstre havde jeg Furesøen, Vasevejen og Bidstruphegn bag Præstegaardens Eng. Til højre laa Ruderskov med Lollikehusene ud til Kongevejen. Mit Hjerte bankede, og det kan nok være, at jeg satte en god Slutningsspurt ned og op ad Dumpedals Bakke for at naa mit kære Hjem. — Paa Vejen op gennem Havegangen standsede jeg dog ved det lille gamle Æbletræ med »Præsteslæg«, som netop var modne paa den Tid af Aaret. Jeg plukkede mig et Par, som læskede godt efter den lange Fodtur og gav mig en sød Forsmag paa Hjemmets Glæder.

Dagen efter var det meget sværere at rejse tilbage til København, end det havde været en Maaned før, og i den næste Uge længtes jeg ikke saa lidt. Men senere kom jeg saa tit hjem, at det ikke oprev Sindet, naar jeg skulde tilbage til København om Aftenen.

Dog var det dejligt, da jeg i 1874 kom til at bo i Kammeret ved Siden af Fars Stue, hvor der ikke længer var fremmede Drengene at trækkes med. Jeg havde kun min lille Broder Erik til Sovekammerat. Vi var gode Venner. Han rettede sig gerne efter mig og underholdt mig om Aftenen med kostelige smaa Historier, som han kunde digte paa staaende Fod. Til andre Tider gik hans livlige Fantasi paa Afveje, saa han indbildte sig at have nu en, nu anden dødelig Sygdom. Men det lykkedes mig dog som Regel at berolige ham. I yderste Nød løb han sommetider midt om Natten ned til Mor og vendte kort efter tilbage, noget slukøret, men godt trøstet for sin nervøse Angst. — Mit daglige Samliv med Far blev nu optaget igen. Jeg skrev Breve for ham og hjalp ham ved Nytaar med at affatte de vanskelige Indberetninger om Sognets Skolevæsen osv. Til Gengæld var han min Raadgiver i Latin, og i Ferierne læste vi »for vor Fornøjelses Skyld« Cicero sammen.

Mor havde, som tidligere berørt, i sin Virketrang og Lyst til at føre stort Hus, sat igennem, at der blev holdt et lille Pensionat i Præstegaarden for unge Piger, som vist havde Gavn af hendes kloge og elskværdige Opsyn. Dette var rigtignok et anderledes behageligt Selskab for mig end de kedelige Drengene, vi før havde haft i Huset. — Jeg kom paa en snurrig Fod med disse ny Husfæller. Jeg titulerede dem altid meget formelt, men havde for Resten mange Løjer med dem. Sammen med Schellers Døtre og Sønner, Mantzius' ugifte Lærere og nogle af hans ældste Elever dannede vi et muntert Kompagni, der aldrig var i Forlegenhed med Anvendelsen af vor Fritid. Vi turede i Omegnen, legede og

dansede sammen, løb paa Skøjter, spillede Dilettantkomedier og morede os herligt. — Det kneb for mig, naar jeg sad paa mit Kammer over en dansk Stil, at høre de andres muntre Kommers uden at kunne løbe ud til dem.

Jeg var nu i den Alder, hvor en ung Mand ikke kan blive uberørt af kvindelig Ynde, og jeg maatte da ogsaa opleve at blive alvorlig forelsket i en halvvoksen Pige, som var i vort Hjem. Hun var slank og smidig med dejlige blaa Øjne og kruset blond Haar, der laa ned over hendes Skuldre. Af Væsen var hun meget yndefuld, men tillige skælmsk og satirisk. Hun foretrak Drengeselskab og fulgte os med Beundring paa vor raske Færd i det fri. Især sværmede hun for mig, og jeg troede for vist, at vi engang skulde faa hinanden. Men da hun blev voksen, kom hun bort fra vor Kreds og blev siden gift med en begavet Mand fra en anden Lejr inde i København. — Hendes Minde er mig endnu dyrebart.

Med de andre unge Piger pjattede jeg vel en Del. Den skabagtige Tone, jeg havde tilegnet mig i Latinskolen, kunde jeg heller ikke aflægge overfor dem. Derimod var der ingen letsindig Flirt mellem os, alene af den Grund, at jeg var altfor genert til nogen Slags ydre Tilnærmelser. Det gaar vel an at sige, hvad der er sandt, at jeg aldrig har kysset nogen ung Kvinde eller vidst, hvordan man skulde bære sig ad dermed, før jeg blev forlovet med hende, som nu er min Hustru. Men jeg maa tilstaa, at jeg i min Fantasi legede en Del med de Følelser, jeg ikke kunde eller vilde vise i det virkelige Liv.

Min gamle Veninde Todle var ikke længer i Præstegaarden. Hun havde, med god Støtte fra Mantzius, begyndt et Børneasyl i Birkerød, som den voksende Arbejderbefolkning gjorde Brug af. Og denne Gerning var hun udmærket egnet til. Hun vilde selv mene, at det havde forberedt hende dertil, at hun havde været min Fostermor, da jeg var lille. — I Asylet havde jeg et kært Tilholdssted. Dær samledes tit en

lille Flok af Todles Venner til Sang og opbyggelig Samtale under fri Former. Troens Lys var tændt i Stagen og skinnede for alle dem, der kom i hendes hyggelige Stue. Hun havde en sjælden Evne til altid at faa Samtalen ind i et alvorligt Spor, tit mere ved at spørge end ved selv at fortælle. Hun kaldte altid det bedste frem hos mig ved sin lyttende Opmærksomhed, paa samme Tid som hun med det største Frisind kunde følge os unge i vore spirende Forhaabninger og muntre Skæmt. Hvor tit er jeg ikke gaaet fra Asylet med Sjælen fyldt af glade Tanker om vort aandelige Fællesskab.

Meget af det samme fandt jeg i Fru Schellers Hus, hvor Alvor og Gammen ogsaa kønt forenede Gamle og Unge. — Johannes Scheller blev konfirmeret af Hostrup, og det bidrog til, at vi andre kom tiere for at høre ham i Slotskirken. Jeg fandt, at Hostrup mindede om Apostelen Johannes, og blev meget grebet af hans evangeliske Tale. — Far satte ogsaa megen Pris paa Hostrups Prækener og elskværdige Personlighed, skønt de var uenige om det rette Forhold mellem Sogn og Menighed. Hostrups Venner i Birkerød hørte til de faa trofaste Tilhørere, Far havde om Søndagen. Kun paa store Festdage mødte de andre Sognebørn troligt, dels for at være med til Andagten og dels for redeligt at betale Højtidsoffer til Præst og Degn. Det sidste forhøjede unægtelig ogsaa Festen for os Børn. Jeg har som lille Dreng set med Spænding paa den lange Række af Mænd, som vandrede op til Alteret med deres Offersedler, mens Skolelærerne stod i den øverste Stol og istemte:

»Med høj og festlig Jubelklang —«

Bagefter havde vi Børn den store Fornøjelse at tælle Offerpengene hjemme i Præstegaarden. Vi fik hver som Løn derfor en Firskilling, som var den hyppigst forekommende Mønt i Bunken.

De søgne Dage kørte jeg nu daglig med Toget til København. Jeg sad gerne i en Krog af 2. Klasses Røgkupee, som

ellers var optaget af en lille fast Klike af ældre Herrer, der boede i Holte, Lyngby eller Gentoft: Dispacheur Svendsen, Grosserer Julius Schmedes, Skolebestyrer Frische, Politiasistent Kancelliraad Blom m. fl. Jeg sad saa stille som en Mus og hørte deres Samtaler om Dagens Spørgsmaal, krydrede med smaa, lidt vovede Anekdoter. — Disse daglige Jernbanerejser var ingenlunde ubehagelige. Men de trættede mig dog umærkelig, saa at jeg sjælden havde Appetit til den ensomme Middag, der ventede mig Kl. 4½ hjemme i Spisestuen. — For mindre Børn maa disse stadige Jernbanetur i urolige Kammeraters Selskab vist virke baade sløvende og verdsliggørende.

Mine to sidste Aar i Metropolitanskolen blev meget mere lærerige end de to første. I de øverste Klasser blev Undervisningen taget paa en hel anden Maade end i Mellemklasserne, og her fik vi to virkelig gode Lærere i Skolens Rektor, Professor F. C. Birch og Dr. phil. J. V. Pingel, der begge underviste os i Hovedfagene: Dansk, Latin og Græsk.

Om Professor Birchs gammeldags, men livlige Undervisning vil jeg henvise til, hvad jeg har fortalt i »Minder fra Metropolitanskolen«. Men om Dr. *Pingel* maa jeg skrive lidt her i »mit Levned«, da jeg skylder ham det bedste, som jeg fik ud af disse Aar i Latinskolen.

Han havde taget den store filologiske Eksamen med Udmærkelse og siden erhvervet Doktorgraden ved en Afhandling om de græske Giganter. Men han var saa langt som muligt fra at være en lærd Pedant. Alt hvad han underviste i, kom der levende Aand over, saa vi fulgte ham med Begejstring. — Hans Yndlingsfag var Græsk, som han gerne vilde have gjort til Grundlag for Ungdommens klassiske Dannelse i Latinens Sted. Han lærte os at beundre Homer, Æskylos, Herodot og Platon og gav os, trods vor fattige Sprogkundskab, et virkeligt Indtryk af den fri Menneskeand hos Hellenerne. — I Latintimerne talte han lidt spot-

tende om Romernes aandløse Efterligning af Grækerne, men fremhævede deres Grammatik, som han stillede i nyt Lys ved Hjælp af den sammenlignende Sproggranskning. — Men rigest blev hans Timer i dansk Literatur, hvori vi oplevede Poesiens Glæder sammen med vor Lærer.

Jeg husker, som det var igaar, hvorledes han en Foraarsdag, den 9. April 1875, kom trippende ind i Klassen med to smaa Bøger i Haanden og sagde, at han i Dag vilde lade den ældre Literatur hvile, for her var to ny Digtværker, som han var blevet saa opfyldt af, at han maatte tale til os derom. — Det ene var C. Rosenbergs »Sjælenes Ø«, som jeg ogsaa lige havde læst hjemme i Birkerød. Det er et klangfuldt Kvad med oldnordiske Stavrim, som gengiver et skønt indiansk Sagn, og han læste med Begejstring et Afsnit deraf højt for os. — Det andet var Holger Drachmanns »Dæmpede Melodier«, som nylig var udkommet. Jeg kan endnu høre Klangens i Pingels bevægede Røst, da han oplæste det herlige Digt »Landnamsfarten«, som skildrer de gamle Nordboers første Færd over Havet til Island. — Sjælden har et Stykke Poesi grebet mig saa stærkt. Jeg var jo fra min tidlige Barndom blevet godt kendt med de norrøne Sagaer og Kvad, som her gav mægtig Genlyd i den unge danske Digtets Ord. — Da Pingel havde læst dette Digt for os, sagde han med rystende Stemme: Jeg tror, at vi her staar overfor en ny Digtning, som maaske tør stilles ved Siden af Oehlenschlägers »Guldhorn« fra 1802. — Saaledes blev jeg indviet i det »Gennembrud« i vor Literatur, som fulgte efter Georg Brandes' berømte Forelæsninger et Par Aar i Forvejen, og som man med et mindre heldigt Navn kaldte »Realismen«, i Modsætning til den gamle »Romantik«.

Dr. Pingel stod dengang Brandesianerne nær og bragte os ved Lejlighed friske Bud derom. — Men han var ikke saa overfladisk, at han af den Grund kastede Vrag paa den ældre Tids Aandsliv. Nej, han talte med samme levende

Begejstring om vor Guldalders Digtning som om den ny, der nu var i Frembrud. Han gjorde selv ny Opdagelser i vor ældre Literatur, mens han gennemgik den med os. — Især var jeg med Glæde Vidne til, hvorledes Grundtvig, som han i Begyndelsen havde spottet lidt ad, bogstavelig fra Dag til Dag voksede i hans Øjne til en Kæmpeskikkelse, som han saae op til med dyb Ærbødighed. Paa dette Felt fandt Dr. Pingel og jeg hinanden, saa han mange Aar efter kunde sige til mig: »Vi to er jo paa en Maade begge Grundtvigianere!« — Det er let at forstaa, hvilket Sving det gav mit aandelige Liv, at jeg midt i den latinske Skole mødtes med noget af det Aandsliv, som jeg var hjemme i fra min første Barndom.

Det samme gjaldt paa et andet Omraade af Pingels Undervisning. — Ved den ny Skoleordning, der traadte i Kraft, netop som jeg blev Elev i Metropolitanskolen, var det foreskrevet, at der skulde undervises i »Oldnordisk« i de to øverste Klasser. — Dr. Pingel paatog sig dette Fag. Men han var selv en Begynder deri og maatte saa at sige lære Sproget sammen med sine Disciple. — Dette gjorde hans Undervisning dobbelt levende for os. Vel talte han i Førstningen lidt ringeagtende om de gamle Nordboers Kultur i Sammenligning med Grækernes. Men snart fik han Sans for Kraften i den islandske Sagastil og citerede med Begejstring mit Yndlingsvers af Grundtvigs Krønneke-Rim:

Som Romerspyd og Pile
 Mod Mjølner i sin Drift,
 Saa er latinske Stil
 Mod Islands Sagaskrift!

Intet Under, at min gamle Kærlighed til den oldnordiske Digtning fik ny Næring under en saadan Lærers Vejledning. — Jeg havde allerede hos Mantzius lært en Smule Oldnordisk. Men nu tog jeg grundig fat paa Studiet deraf. — I mit sidste Skoleaar blev jeg endog Lærer deri, da Mantzius lod mig

undervise et Par unge Mennesker paa hans Skole i dette Fag under deres Forberedelse til Artium.

Nogle Aar efter, at jeg var blevet Student, skete der den Skandale, at Dr. Pingel fik sin Afsked paa graat Papir fra sin Stilling som Lærer ved Metropolitanskolen. Den egentlige Grund var, at han som frisindet Politiker optraadte meget skarpt imod den daværende provisoriske Regering. Men som en smukkere Forklaring angav man, ligesom Sokrates' Fjender i Athen, at han gjorde Skolens Ungdom Skade ved sine fritænkernes Lærdomme.

Ja vist var Dr. Pingel Fritænkner, og da han var en levende Skolemand, kunde han naturligtvis ikke skjule det for sine voksne Disciple. Han maatte forkynde sit Livssyn for os, og det gik i Retning af en ædel Naturalisme, baaret af Tro paa Sandhedens Sejer og det Godes Fremgang under den stadige Udvikling af Menneskeslægten. — Han var dog mere Idealist end Naturalist, og der var i hans Fritænkeri en mystisk Stemning, som f. Eks. fandt Udtryk i disse Ord: »De Kristne tror paa en Fader i Himlene, men jeg tror paa Naturen som en Moder!« — Han spottede aldrig den kristne Tro og ønskede ikke at rive den ned. Hans Maal var at hjælpe os Unge til et Livssyn, der var baaret af Aand, og han nærede Afsky for en rent materialistisk Betragtning af Tilværelsen. Han stod begejstret paa Asernes Side i deres Kamp mod Jætterne, og det ildnede han os til ogsaa at gøre i al vor Færd. — Jeg er til denne Dag taknemlig for, at den ny Tids Tanker mødte mig i denne ægte menneskelige Aand. Ja, jeg vover den Paastand, at Pingels aandelige Paavirkning var en bedre Forberedelse for Troslivet i den voksne Alder end den forordnede Religionsundervisning i Latinskolen.

For Resten havde vi fuld Frihed til at modsige ham. Og naar man herimod indvender, at hans Alder og Udvikling dog maatte give ham for stort et Overtag i Talen om saadanne Spørgsmaal, saa vil jeg svare, at hans naive Ung-

dommelighed og vor tidlig udviklede Intelligens bragte mere Jævnbyrdighed imellem os, end en udenforstaaende vilde regne med. — For dem af Klassens Elever, der endnu var Børn i Tankegangen, var der heller ikke stor Fare for aandelig Voldførelse, da Dr. Pingels begejstrede Taler om Aandslivet sikkert gik langt over deres Hoveder. Der var vist desværre heller ikke nogen Barnetro at nedbryde hos de fleste af mine Kammerater.

For mig kom der ingen Trosanfægtelser deraf. Men jeg fik en Hjælp, der var langt bedre end det næste Aars filosofiske Forelæsninger, til at klare mig, hvorledes Kristendom lader sig forlige med Sans for Menneskeaaendens videnskabelige Fremskridt. Jeg har derfor altid været Dr. Pingel inderlig taknemlig for, hvad jeg lærte af ham. — Skønt jeg siden kun sjældent traf ham, glædede det mig altid at mærke, at han tænkte venligt paa mig og kunde billige de Udtalelser af mig, som kom ham for Øje.

Trods den Glans, som Dr. Pingels Timer kastede over det sidste Aar af min Skolegang, kan det ikke nægtes, at jeg efterhaanden blev træt af Lektielæsningen og løjede af i min Flid til stor Bekymring for min kære Far. Ja, jeg blev ligefrem doven, og da jeg samtidig gjorde det første Bekendtskab med bajersk Øl, kom der en Periode i mit Ungdomsliv, som jeg just ikke er stolt af. — Johannes Lunddahl beskrev den, lidt overdrevent, i en Vise, der begynder saaledes:

Begtrup i sin Ungdomsalder
 Vandred ej paa Dydens Sti,
 Han til Bajre stærkt forfalder,
 Helst fra Tuborg Bryggeri,
 Og han daglig drikker — uf! —
 Otte (?) Bajre i en Ruf!

Jeg var kommet i Lag med nogle unge Mennesker fra Birkerød By, og vi samledes hos en Købmand, der leverede

Drikkevarer til Selskabet. Den eneste »højere« Interesse, som forenede os, var Politiken, der nu begyndte at spille en Rolle i mit Liv. Vi var selvfølgelig Venstremænd, maaske mest, fordi alle ældre Folk i Sognet var Højremænd, og vi beundrede især Berg, som paa den Tid slog sig ned i Hillerød og vakte dygtigt Røre i »Andemaden«. — Min lidt øllede Demokratisme var et Forsøg paa »Folkelighed«, der lokkede som en krads Modsætning til Latineriets støvede Dannelse. — Far frygtede for, at jeg ikke engang skulde faa første Karakter til Artium. Men det lykkedes mig dog at komme nogle Points over Stregen, og saaledes blev der da i Sommeren 1876, just som jeg fyldte 17 Aar, en skikkelig Udgang paa mit Liv i den sorte Skole.

MIT STUDENTERLIV

1876—1880.

En Ugestid efter, at vi havde faaet vore Studenterhuer, gjorde jeg sammen med min nærmeste Kammerat i Skolen, Johannes Lunddahl, en Rejse til Jylland, hvor jeg ikke før havde været.

Efter et Par Dages Ophold i hans Hjem, Tølløse Præstegaard, tog vi med Jernbanen til Kalundborg og sejlede derfra med Damperen i raskt Blæsevejr til Aarhus. — Byen var fuld af Fremmede, da Kongen den foregaaende Dag havde aabnet en stor Industriudstilling i Staden. Vi kunde ikke faa noget Hotelværelse. Men heldigvis havde Lunddahl et Anbefalingsbrev til Stiftstidendes Ejer, Redaktør Elmqvist, og i hans store, gæstfri Hjem paa Mejlgade fik vi et dejligt Soveværelse med Edderdunsdyner i Sengene. — Den statelige Husfrue var meget elskværdig imod os, og om Aftenen deltog vi i et overdaadigt Maaltid, der var anrettet for Medlemmer af Bladets Redaktion. — Vi havde det som Jeppe i Baronens Seng, men jeg maa desværre sige, at jeg opførte mig aldeles taabeligt. Min Skabagtighed maa den Gang have naaet sit Højdemaal. Jeg stod med vidtspredte Fingre og optrukne Øjenbryn uden at svare andet end: »Det veed jeg ikke!« paa alle Familiens venlige Spørgsmaal. En af Husets Damer skal senere have udtalt, at Lunddahl var et sjælden opofrende Menneske, siden han vilde rejse omkring med saadan en umulig Fyr!

Jeg blev først mig selv igen, da vi den næste Formiddag i stegende Sol begyndte vor Fodtur ind i Landet. I de Præstegaarde, som vi gæstede, følte jeg mig bedre hjemme og opførte mig vist ogsaa nogenlunde anstændigt, skønt jeg stod langt tilbage for min Kammerat i naturlig Optræden. — Saa snart vi kom udenfor Aarhus By, aabnede mit Sind sig i Glæde over det frugtbare jyske Landskab med større Linjer, end jeg kendte hjemmefra. Vi travede med vore Tasker over Skuldrene rask fremad mod Syd i Middagsheden. Solen brændte mig ind paa Kindbenene. Men det var en hel Fornøjelse at blive gennembagt og gennemsvedt paa Landevejen. — Vi kom gennem Odder, som dengang kun var en Landsby, og saae et Glimt af Skoven ved Rathlousdal, som jeg saa tit havde hørt Far fortælle om. Efter fire Mils rask Marsj naaede vi Dagens Maal, den hyggelige Præstegaard i Ørting. Den rare gamle Pastor Thomsen var gift med Lunddahls Moster. Hun var en Datter af Stiftsprovst Tryde og var, som sine Søstre, meget livlig i Talen. Blandt andet fortalte hun os om, hvorledes hun var blevet opereret for en svær Underlivssygdom af den mærkelige Læge Boye paa Haughus ved Jelling, der bad sit Fadervor, inden han tog fat paa sin farlige Gerning. Husets Døtre havde været paa Højskole, og derved kom der lidt aandelig Forstaaelse imellem os.

Et Par Dage efter vandrede vi fra Ørting til Astrup, hvor min Farbror var Præst. — »Onkel Fritz« havde jeg lært godt at kende Aaret i Forvejen, da han i Anledning af Tante Christianes Død og Begravelse havde gjort et længere Besøg hos os. Jeg syntes aldrig, jeg havde truffet et saa livligt og elskværdigt Menneske som ham. Han havde turet med os i Fredensborgegnen og viist mig en Mængde smaa Minder fra hans og Fars Barndomstid, havde fisket med mig i Sælsø og Esromsø osv. Skønt han var op i Treserne, og rystede nervøst paa Hovedet, kunde han vinde over os alle i Krok-

spil og løb saa rask paa sine lange Ben, at vi havde svært ved at vinde med, naar han trak os om i Skovene. — Jeg havde glædet mig meget til at se ham igen og blev heller ikke skuffet derved.

Onkel Fritz var en ivrig og kyndig Gartner, og der hørte en dejlig Have paa 4 Tdr. Land til Præstegaarden i Astrup. Hans anden Hustru var en karakterfuld og retskaffen Dame af Fischernes Slægt. Hendes ældre Søster, Fru Lüth, var i Huset hos dem, og hende var jeg unægtelig lidt bange for. Hun havde i sine unge Dage været gift med Dronning Amalias Hofpræst i Athen og kunde fortælle interessant om Livet i Grækenland. Men nu brugte hun især sin kritiske Forstand til at tale spydigt om de grundtvigske Højskolefolk og Bjørnbakske Bønder i Astrupegnen. Saa var min kære Tante Frederikke fra Fredensborg, der holdt Sommerferie i Præstegaarden, anderledes mild og elskværdig. — Husets eneste Datter, af Onkel Fritz's første Ægteskab, Louise (eller »Gnister-Busse«) var jeg godt kendt med hjemme fra. Hun kom undertiden til Møder paa Testrup Højskole, der laa en lille Mil fra Astrup. Men hun syntes mig at være lidt tilsidesat af sin Stemoder og Fru Lüth, skønt hun havde en god Forstand og et spillende Humør, hvor hun ellers turde give det Luft. Endelig var der et Par unge Damer fra Aarhus, som man godt kunde sværme lidt for. — Det var et rigtig Sommerferieliv, vi førte dær, med Besøg hos Nabo-præster og paa Herregaarde. Vi to unge Studenter levede højt med Mad og Drikke. En Dag var vi først til Barselgilde med Suppe, Steg og Kage hos en Lærerfamilie og umiddelbart efter til fin Middag med fire Retter Mad paa Rantzausgave.

Fra Astrup gik Rejsen videre, stadig til Fods, over til Provst Bülow's i Sneptrup. Hans Søn Carl B. boede hos Mantzius og var min Elev i Oldnordisk. Det var nær ved Danmarks højeste Punkt, Ejers Bavnehøj, som vi naturligvis

besteg. En anden Dag var vi kørende med Provstens Vogn til Horsens. — Fra Sneptrup gik Lunddahl og jeg gennem en storslaaet Egn, hvor vi første Gang saae den jydsk Lyng, til Ry. Vi overnattede i den gamle Kro, som var kendt for sin Mjød og sine stegte Aal. Næste Morgen var vi paa Himmelbjerget i dejligt Solskinsvejr og spaserede derfra syd om Søerne til Silkeborg. — Fra denne By vandrede vi Dagen efter nord paa for at komme ud til Finderup i Hedeegnen sydvest for Viborg. Det blev en lang Dagsmarsj, da vi forvildede os i Heden ved Fallesgaard, og først henad Aften naaede vi sultne og udasede til Vejs Ende. — Vi skulde besøge min Svoger Peter Lind, der nylig var kaldet til Sognepræst for Finderup, Dollerup og Ravnstrup. Han holdt en Maaned senere Bryllup i Birkerød med Søster Frederikke, men opholdt sig foreløbig som Ungkarl i Finderup Præstegaard. Da vi kom, var han ikke tilstede. Men vi brød ind i hans Spisekammer og fandt et Fad kolde Pandekager, som kom os godt tilpas i vor forkomne Tilstand. — Snart efter kom Peter Lind hjem og oplivede os to trætte Vandringsmænd med sit muntre Humør og sin hurtige Tale, indtil vi slap i Seng og sov som Sten efter Dagens Anstregelser. Med fornyede Kræfter besøgte vi Dagen efter Hald med Peter Lind som Vejviser. Den Del af sine udstrakte Sogne kendte han godt nok paa Forhaand, da han i sin Tid havde gaaet i Skole i Viborg og nylig som Soldat havde ligget i Lejren ved Hald.

Efter et Par Dages Ophold i Finderup gik Lunddahl og jeg gennem Halds Skove og de ny Plantager nord for dem til Viborg, og først her gjorde vi Bekendtskab med de jydsk Jernbaner. — Vi kørte med den ny Vestbane til Ringkøbing og fik et uforglemmeligt Indtryk af Vesterhavet ved Søndervig. Fra Esbjerg Havn, som dengang var i sin første Opkomst, gjorde vi et muntert Besøg hos gamle Møller Thyssen i Nordby paa Fanø. Husets yngste Søn, Emil Kristian, der

var blevet Student samtidig med os, viiste os med Stolthed sin Fødeøs Herligheder. — Fra Esbjerg tog vi med Toget til Kolding, især for at se Slotsruinen, og videre til Vejle, hvorfra vi spaserede gennem den skønne Grejsdal til Jelling paa et kort Besøg hos Kapellanen, den lærde A. Andersen, som var gift med en Kusine til Lunddahl. — Saa atter til Astrup Præstegaard ved Aarhus og hjem den samme Vej, vi var komne, over Kalundborg.

Jeg har siden været utallige Gange rundt i Jylland. Men intet senere Indtryk har udvisket Mindet om denne første Rejse i Rusaaret sammen med Johannes Lunddahl. — Fra nu af var mit Hjerte knyttet til Danmarks Hovedland, hvorfra min Fædreneslægt var udgaaet, og hvor jeg siden selv kom til at leve i mange Aar.

Jeg var vel ikke paa denne første Jyllandsrejse kommet i Forbindelse med det folkelige Liv hos Jyderne, men jeg havde set, »hvorledes Landet ligger«, og havde fra den Tid min Hu vendt i Vest.

*

I mit Rusaar blev jeg boende hjemme i Birkerød, men kørte de fleste Søgnedage med Toget til København for at høre filosofiske og theologiske Forelæsninger. Jeg var gerne tre Timer daglig paa Universitetet, og de ledige Mellemtimer tilbragte jeg som oftest i Studenterforeningen ved Holmens Canal. Jeg læste Bøger og Aviser, drak en Kop Kaffe og skede hen til den Gruppe af halvgamle Fyre, som plejede at samles om det runde Hjørnebord, hvor de udvekslede Brandere eller satte et Par beundrende Russer ind i det akademiske Livs æstetiske Sider. Denne Klike syntes at være Arvetagere efter de anløbne Herrer fra Adam Homos Tid, der sad paa samme Maade i Boldhusgade og

Som dær man altid træffer, og som flittige
Vel ej kan kaldes, men i høj Grad vittige.

Skønt jeg saaledes var Stamgæst i Studenterforeningen, tog jeg ikke Del i nogen af Foreningens Festligheder. Jeg har bogstavelig talt aldrig været til noget Studentersold og kun een Gang overværet en Generalforsamling i Foreningen. Det var i Efteraaret 1877, da Ludvig Trier foreslog Optagelsen af Danmarks to første kvindelige Studenter, Frøknerne Nielsen og Glerup, som han havde forberedt til Artium, og som siden blev de første kvindelige Læger i Landet. Optagelsen, som jeg naturligvis stemte for, blev, efter en meget stormende Forhandling, nægtet med knebent Flertal. Dette Udfald skyldtes især Overretssagfører Vilh. Rode, der paa et sent Tidspunkt rejste sig midt i Forsamlingen og holdt en Tale, som mærkelig nok havde til Tekst: »Où est la femme?«

Naar jeg slet ikke kom til at tage Del i den selskabelige Side af Studenterlivet, skyldtes det ikke alene min Særindethed. Det havde ogsaa en gyldig Grund i de ydre Omstændigheder. Jeg var nemlig meget sjælden i København om Aftnerne. Og hjemme i Birkerød havde vi al den Morskab, som et ungt Menneske kan trænge til. Jeg tør tilføje, at vi dær ogsaa havde lige saa god Adgang til »aandelig« Underholdning som i Studenterforeningen.

Der blomstrede nemlig i de Aar et æstetisk Liv i min Fødeby, som godt kunde fortjene en historisk Skildring — bedre end den, Jakob Knudsen har givet i Romanen »Dengang —«. Dette Aandsliv havde sit Centrum paa Mantzius' Skole, der nu var vokset betydelig i Elev- og Lærertal. Men det var egentlig ikke Mantzius selv, som personlig gav det største Indskud deri. Han var ganske vist en saare myndig Husfader og Skolestyrer. Men han satte ikke noget fast aandeligt Præg paa sine Omgivelser. Trods sin udmærkede æstetiske Dannelse virkede han mere som Regulator end som aandelig Fører paa sin Lærerkreds. Han holdt sig forsigtigt fra at fremsætte sammenhængende Betragtninger over Livet og nøjedes helst med smaa satiriske Bemærk-

ninger, naar vigtige Spørgsmaal kom til Drøftelse. — Der var dog ingen Tvivl om, at han gerne saae Aandslivet blomstre omkring sig, og i Slutningen af Halvfjerdserne havde han Held til at faa flere Lærere, som kunde føre an til dette.

Dengang var det endnu den grundtvigske Fane, som vaje-
de over Kostskolen i Birkerød, — saa vidt det kunde forenes
med Skolens gradvise Omdannelse til en almindelig Latin-
og Realskole. — Den grundtvigske Farve var særlig stærk i
Flaget ved den Tid, da jeg blev Student. Der var nemlig i
1874 kommet en livlig Lærer til Skolen ved Navn *August
Skrøder*, som i et Par Aar blev Potte og Pande i Mantzius'
Hjem. Han tog theologisk Eksamen Aaret efter, at han
var kommet til Birkerød. Men han var saa langt fra at være
nogen vissen Theolog, at han snarere gik til den modsatte
Yderlighed. Som C. J. Brandts Lærling og Harald Holms
nære Ven havde han i København levet sig ind i Grundtvigs
Vennelag, og da han var en fantasifuld, fremfarende Sjæl
med gode Talegaver, kom han til Birkerød med et stærkt
aandeligt Vejr og tog i Begyndelsen alle sine Omgivelser
med Storm. Skønt han var svagelig af Helbred og led af en
generende Astma, var han ivrigt paa Færde for at udbrede
frisindede Anskuelser omkring sig. — Han samlede en Kreds
af Voksne i Mantzius' Stuer og fortalte løs. Jeg var med til
at høre ham læse Grundtvigs »Kirke-Spejl« højt og fortolke
dets Indhold. Det var værdifulde Timer for mig.

Jeg var ogsaa med til hans Bryllup med den aldrende Frk.
Nissen, som Mantzius fejrede i stor Stil den 16. Juli 1875. —
Blandt Gæsterne var Præsterne C. J. Brandt, Will. Hoff,
Thomas Rørdam og Wad fra Korsør, Bispinde Grundtvig,
Kammerherreinde Stemann, cand. theol. William Jacobsen,
Cand. theol. Harald Holm, Skuespiller Kristian Mantzius,
Nordmanden Nordal Rolfsen, som ofte besøgte Mantzius i
Birkerød, den unge Grev Moltke fra Nørager, som Skrøder
havde været Huslærer for, o fl. — Det hele artede sig som et

lille grundtvigsk Vennemøde med en Mængde Taler og Sange. Brudgommen selv talte Gang paa Gang og var højt begejstret.

Glansen af dette Gilde laa længe som en Glorie om Skrøders Hoved. Jeg tror endog, at Mantzius tænkte paa at tage ham til Medbestyrer. Men det varme Venskab køledes efter et Par Aars Forløb, da det viste sig, at den livlige Mand var en forsømmelig Lærer og i det hele knapt havde aandelig Valuta for de mange Veksler, han udstedte. Det endte med et skarpt Brud imellem ham og Mantzius. Skrøder søgte Præstekald, og da han var ude af Sagaen, sank Bevægelsen, han havde vakt, lige saa hurtig sammen, som den var blusset op. — Mantzius søgte nu sine Lærere fra andre Kredse end den grundtvigske, og da der var begavede Folk iblandt dem, fik Skolen i de følgende Aar et helt andet Præg end før. Den fik Dimissionsret til Artium, og Undervisningen blev helt anlagt derefter. Men der førtes fremdeles et interessant aandeligt Liv udenfor de fastlagte Skolerammer.

Dette skyldtes i Særdeleshed den unge Lærer P. A. Rosenberg, der kom til Birkerød i Fyr og Flamme for Rasmus Niensens Ideer. Rosenberg beundrede især Rudolf Schmidt, som netop dengang havde vakt Opsigt med sit Skuespil »Den forvandlede Konge«. Han fremhævede ham som Danmarks største dalevende Digter og talte forbitret om den Ringeagt, Brandesianerne viste ham. Nu blev Søren Kierkegaard, Rasmus Nielsen og Rudolf Schmidt de Navne, der hyppigst nævntes i Birkerødkredsen, og som de Unge drøftede med mer eller mindre Forstaaelse. Da Rosenberg var et meget livligt og elskværdigt Menneske, en udmærket Oplæser og en glimrende Idrætsmand, blev han snart Sjælen i Skolens Liv og fortjente at være det.

Men nogle Aar senere fik han en farlig Konkurrent i den klarttænkende theologiske Kandidat N. H. Bang, der var lige saa kritisk, som Rosenberg var begejstret. — Bang

sluttede sig nærmest til den moderne Realisme. Hans Yndlingsdigter var Henrik Ibsen, hvis Dunkelheder han forstod at oprede. — I det hele blev Birkerødkredsen nu mere æstetisk end religiøs. Mantzius nød de stærke Disputer mellem Rosenberg og Bang. Nordal Rolfsen, der slog sig ned i Birkerød, digtede vittige Viser om de to Kamphaner. Han sparede heller ikke »den gamle Patriark«, som selv morede sig kostelig over Nordmandens godmodige Vid. Tonen paa Kostskolen kom højt op i de Aar. Men som indfødt Birkerødder var jeg ikke fri for at se lidt skævt til dette aandrige Væsen, der trængte vore egne, mere landlige Leveformer en Del i Baggrunden.

Det grundtvigske Liv, som jeg nu maatte savne i Mantzius' Hus, fandt jeg imidlertid ny Næring for i et andet Hjem, der aabnede sig for mig i mit Rusaar. Det var *Hostrups* i Hillerød.

Paa Mantzius' Anbefaling kom jeg til at undervise Hostrups ældste Søn Helge i Oldnordisk. Jeg tog til Hillerød en Eftermiddag om Ugen og havde flere Timers Ophold i Præstegaarden hver Gang. — Helge Hostrup var en meget smuk, halvvoxen Knøs paa fjorten Aar, rank og kraftig bygget med blaa Øjne og dejligt gult, kruset Haar, som han bar langt, da hans Mor ikke vilde have, at det blev klippet. Han lignede i mine Øjne de unge Kongesønner, som vi læste om i Sagaerne. Baade han og hans yngre Søskende var fri og venlige imod mig, og deres originale indbyrdes Lege var morsomme at se paa. — Helge og jeg læste Snorres Gylfaginning og Stykker af Heimskringla, som jeg tror til fælles Fornøjelse. Men det, som gjorde mine Besøg i det Hostrupske Hus mest værdifuldt for mig, var dog, at jeg lærte Forældrene nærmere at kende.

For Hostrup havde jeg fra Barnsben den største Beundring. Derfor var det med Ærefrygt, jeg nu kom ind i hans Hjem, og jeg turde ikke tale aldeles frit til ham, skønt han

var saa jævn som nogen i sit Væsen og viste mig stor Imødekommehed, trods min Ungdom. — Ved Aftensbordet, som jeg var med til, gik Talen let og frit, og vort personlige Bekendtskab styrkede det Lærlingeforhold, hvori jeg følte mig til ham. Hostrup blev mit Forbillede i alle Retninger. Selv i det ydre vilde jeg gerne ligne ham. Jeg lod derfor mit Haar vokse langt ligesom hans, og det var en Triumf for mig, da en af Mantzius' Lærere i Tusmørke tog fejl af os og troede, at jeg var Hostrup.

Der er ingen af Grundtvigs Præstevener, der har indvirket saa stærkt paa min Livsanskuelse som Hostrup. Han gav mine Tanker den frisindede Retning, som jeg haaber at have bevaret siden. Han gav mig Syn for Kristendommens Menneskelighed, og han viste mig Vej til Folkelivet som den Strøm, der aldrig maa forsumpe. Allermest kom jeg til at beundre det Frisind, han viste overfor den unge Slægt, og som synligt voksede med Aarene. Det har jeg altid ønsket at ligne ham i.

Men skønt Hostrup kom til at betyde saa meget for min aandelige Udvikling, virkede hans Hustru dog dengang endnu stærkere paa mig. — Hun var som bekendt en Datter af Digteren Hauch og havde Hauchernes varme Blod forenet med en djærv Sandhedskærlighed, der maaske var en Arv fra hendes mærkelige Mor. Hun elskede og beundrede sin Mand, med hvem hun delte Tro og Livssyn. Men hun var en stærkere Personlighed end ham. Det var vist ikke for meget sagt af Hostrup, hvad han skrev til hende i en af sine sidste Sange:

Du har gjort mit Halvliv helt!

Helt levede hun ud af sit brændende Hjertelag og fyldte Hjemmet med sin Varme, mens han kastede sit milde Lys ind deri. Hendes dristige Ord og afgørende Domme var ikke løs Tale. De kom fra Hjertet og Leveren og kunde virke fra-

stødende paa mange pæne Borgere. Men den, som var inde under hendes Væsens Magt, blev aldeles taget deraf.

Naar hun stillede sig overfor mig og fæstede sine Øjne paa mig under en Samtale paa Tomandshaand, faldt hele mit paatagne Væsen af mig. Jeg maatte, mod min Vane, se hende lige i Øjnene og følte hendes indre Kraft strømme til min Hjerterod. Der var næsten som et Trylleri deri, og derfor var det godt, at hendes Virkning paa min unge Sjæl var baaret af dyb Menneskekærlighed. Hun vristede mit lukkede Sind op og fyldte det med Livstanker, som jeg altid maa være hende taknemlig for.

Da hun aldrig lod andet gælde end det, som stemte med hendes Hjertes Følelser, kunde hun sige de dristigste Ord om vedtagne Dogmer. — Da Talen engang kom paa Læren om evig Fordømmelse, udbrød hun: »Saa sandt hvert Menneske har haft en Mor, kan han ikke gaa fortabt. Hvor kunde en Mor blive salig, naar hendes Barn var i Helvede!« — Da jeg under min theologiske Læsning blev pint af Paulus' realistiske Udtalelser om Ægteskabet, sagde hun: »Pyt, hvad vil De bryde Dem om, hvad den Pebersvend siger om Kærlighed mellem Mand og Kvinde. Det har han ikke den mindste Forstand paa!« — Men trods slige kætterske Udtalelser var hun en fuldt troende Kristen. Hun lærte mig at skelne skarpt imellem Theologi og levende Kristendom.

Hostrup var ikke særlig yndet af Sognets Flertal, og Fru Hostrup vakte adskillig »Forargelse« i den lille Købstad. Men der var dog nogle Hjem i Byen, som vidste at skønne paa deres Præstefolk og sluttede sig inderligt til dem. — Dette gjaldt især Familien *Mørch*, som jeg gennem Mantzius og Hostrup lærte at kende. I det Hjem har jeg i min Ungdom tilbragt herlige Timer, og Børnene derfra hører endnu til vore bedste Venner.

Et andet Hjem i Hillerød, som kom til at spille en stor Rolle for mig i mine Studenteraar, var Folkethingsmand

C. Bergs. — Som ivrig Venstremænd saae jeg op til Berg som »den store Bondehøvding« og traadte med ængstelig Ærbødighed første Gang ind i hans Stuer i det lille røde Hus i Helsingørgade. Men jeg blev modtaget med saa folkelig en Gæstfrihed af ham og hans udmærkede Hustru, at det siden blev en stor Fornøjelse for mig at komme dær.

C. Berg var en ægte folkelig Politiker. Hvor stærkt han end var optaget af Taktik paa Rigsdagen og af Valgagitation over hele Landet, glemte han dog aldrig over Dagens Spørgsmaal at se ud i Fremtiden for at opdrage den unge Slægt til folkeligt Selvstyre. Han havde i sin Tid været en fortræffelig Børnelærer, og han blev til sin Død ved at være en Lærer for det menige danske Folk. Hans brede Hjertelag for alle »de Smaa« omfattede ogsaa Ungdommen, og hvor han traf »en lovende ung Mand«, drog han ham med Varme til sig uden smaaligt at regne ud, hvor længe det kunde vare, inden han fik politisk Stemmeret.

Det smigrede naturligtvis en Grønskolling som mig at blive modtaget med aabne Arme i Bergs Hjem og at turde tale frit med ham og hans Kone om Politik og andre folkelige Spørgsmaal. — Jeg blev »Bergianer« med Hud og Haar, og naar jeg siden er blevet ved at være det, skønt den Retning ikke længer har Kurs i dansk Politik, saa tror jeg, det hænger sammen med mit personlige Forhold til gamle Berg. »Mennesker« har, ogsaa i Politik, betydet mere for mig end »Sager«, og Berg var et Menneske, som tiltalte mig, gennem vor Modsætning, ved den brede Folkelighed, som var saa smukt personliggjort i ham. — Derimod saae jeg ikke nogen aandelig Stormand i ham og havde godt Øje for, hvad han manglede i dybere Dannelse. — Han vilde dog gerne leve med i det grundtvigske Aandsliv, hvor det ikke kom paa tværs af hans demokratiske Arbejde. Han var glad ved Ho-

strup, og det var morsomt at se disse to højst forskellige Mænd færdes sammen i Selskabslivet. Jeg husker, hvorledes de engang var med til et muntert Lag hos Mørchs og begge tog Del i de Unges Dans. Hostrup svang sig som en »Springer«, behændigt og gratiøst. Berg drejede sig som et »Taarn« pompøst og taktfast »avet om« med sin Dame. Det var et frigørende Syn overfor al Pietisme!

Mit personlige Bekendtskab med Berg førte mig længere ind i det politiske Liv. Den første af mine Penneprøver; som kom paa Tryk, var et Referat af Grundlovsfesten i Birkerød den 5. Juni 1877, som jeg skrev sammen med en ældre Partifælle. Det er vist den eneste Bladartikel, som jeg har offentliggjort uden Navns Underskrift. — Jeg var ogsaa i det samme Foraar med til et stort politisk Kampmøde i Helsing, hvor Berg og Lars Larsen stredes med Højremændene Johannes Hage, Lars Dinesen og Lucianus Kofod.

Men min egentlige politiske Vækkelse fik jeg, da Estrup i Begyndelsen af April 1877 udstedte en provisorisk Finanslov. — Jeg var Tilhører i Folkethinget ved det bevægede Slutningsmøde, som gik forud derfor. Og jeg læste med største Begejstring det Digt, som Hostrup skrev i »Dansk Folketidende« til sin gamle Ven Ploug, da denne i »Fædrelandet« tog Provisoriet i Forsvar. Da det blev Fanesangen for hele min senere Deltagelse i den politiske Kamp, indfører jeg det her som et vigtigt Aktstykke i mit Ungdomsliv.

Folkesanger, vort Hjerter kær,
 I Slægt med Hedens stigende Lærke,
 Som højt i det gyldne Morgenskær
 Vort Fribrev løfted paa Toner stærke!
 Det var dit Haab, der stort og klart
 Meldte, at Afmagts Tid var omme,
 Tykkes det nu dig bedst forvart,
 Puttet i Herremænds Lomme?

Tænk dog lidt paa den »Tolvaars-Knægt
 I Lærredsbukser og Vadmestroe,
 Af simpel Borger- og Bondeslægt,
 Men med en Solstraale i sit Øje!
 Blev dig hans Vadmest grovt og grimt?
 Synes dig Straalen i Øjet bleget?
 Var det i hans, der sluktes Glimt,
 Var det ej før i dit eget?

Husk paa dem, du til Værn har kaldt
 For Frihedsvældet, der sprang her hjemme,
 Paa Jyllands Bønder, der stod, hvor det gjaldt,
 Og heller ej nu vil Kaldet glemme!
 Dær er din Sang, i deres Lag,
 Ikke, hvor Vældet man ud vil tørre,
 Ej, hvor man stempler som Selvbedrag
 Troen paa Otte og fyrre.

Se dig om, kan *du* være glad,
 Skønt larmende stiger Jubelens Bølge,
 Og alt, hvad til Folkeligheden har Had,
 Du nu tilsidst fik med i dit Følge?
 Gav du vor Frihed din bedste Røst,
 Fulgte du den fra Morgenrøden,
 Klinger dog vist et Suk i dit Bryst,
 Mens man den dømmes til Døden.

*

Saadan nys i min Vraa jeg kvad,
 Nu har dit »Blad« mig alt forklaret,
 Jeg vilde spørge en Sanger ad —
 Og fik nu af en Politiker Svaret.
 Om hvad Nødvendigheden har budt,
 Om de var falske, vor Ungdoms Drømme,
 Om mit Folk har sin Ret forbrudt,
 Maa nu Historien dømmes.

Denne Opsang vedkender jeg mig den Dag i Dag som en
 Lurklang, der beredte mit Sind for en folkelig Livsopgave.
 Men jeg vil ikke nægte, at min egen første Deltagelse i

Dagens Strid fik en anden Side, der minder mere om Krostuen, hvor der drikkes og kævles, end om Valhal, hvor Hejmdal kalder Kæmper til Daad. Jeg greb i min Begejstring fejl ad Folkeligheden, som jeg endnu ikke kendte i dens ædlere Former, og smittede mig med den demokratiske Verdslighed, der altid synes at klæbe ved en politisk Partikamp.

Hjemme i Birkerød bestod min »Folkelighed« mest i, at jeg drak Øl sammen med nogle Partifæller, mens vi lyttede til den unge Lærer Jørgensen ved Folkeskolen, der meget fornuftigt manudcerede os i Venstrepolitik. Og Øllet vandt saa meget Overhaand, at vore Sammenkomster stundom udartede til Sold. — Tilsidst blev der dog en Ende paa dette Uvæsen, da jeg ved et Høstgilde, til mine Forældres Sorg og min egen Skam, havde drukket mer, end jeg kunde taale. Fra den Tid fik jeg en grundig Afsmag for den Slags Folkelighed og kom lykkeligvis paa samme Tid godt i Lag med en mere ægte.

*

Under alt dette havde jeg med ret stor Flid begyndt mine Studier ved Universitetet. — Jeg hørte Professor *Rasmus Nielsens* Forelæsninger til Filosofikum. Men skønt jeg paa Forhaand saae op til den berømte Tænkter, der havde staaet Grundtvig saa nær, kan jeg ikke sige, at jeg fik synderligt Udbytte af hans Propædeutik. Jeg forstod kun det halve af hans gammeldags filosofiske Sprog, og naar jeg opnaaede Udmærkelse til Eksamen, skyldtes det kun en farlig Evne til at snakke løs i Professorens Stil. Jeg blev ogsaa skuffet med Hensyn til hans Veltalenhed, der vel ikke ret kunde udfolde sig i Rusauditoriet, hvor det gjaldt om at indprente Tænkningens Former i en umoden Ungdom. — Derimod fik jeg et personligt Udbytte af Forberedelsen til denne lille, løjerlige Eksamen. *Valdemar Brücker*, der kort i Forvejen

havde opgivet sit polytekniske Studium for at blive Theolog, læste nemlig til Filosofikum det samme Aar, og han var saa venlig at indbyde nogle faa Russer til Samtaler om Rasmus Nielsens Filosofi paa sit hyggelige Værelse paa Nørregade. Min Kammerat Emil Thyssen førte mig med til disse Samtaler, der gjorde det overflødigt at tage en betalt Manuduktør i Faget.

Brücker, som jeg ikke havde kendt før, var en højst elskværdig Mand at gæste, og jeg blev mere begejstret for ham end for Rasmus Nielsen. Ja, jeg kom ligefrem til at sværme for ham, og denne halvt ulykkelige Kærlighed har jeg altid senere bevareret. — Han var syv Aar ældre end mig og havde ingen Anledning til at modtage det nærmere Venskab, som jeg attraaede. Han hørte jo som bekendt til et udmærket Vennelag af ældre grundtvigske Studenter: Karl Povlsen, Vilhelm Hansen, Frederik Mygind, Johan Borup, Frits Rønning, N. Chr. Munkebo o. fl. Til samme Kreds hørte ogsaa den unge Bagermester Jacob Marstrand. Jeg lærte de fleste af dem flygtigt at kende, men kom naturligvis ikke ind i deres Lag. For dem var jeg kun en ung Mand, der tumlede med tom Logik og Dialektik, mens de for Alvor dyrkede Aandslivet og navnlig var stærkt optagne af Rasmus Nielsens Lære om Tro og Viden.

Jeg gjorde i mit andet Studenteraar Forsøg paa at komme ind i dette brændende Spørgsmaal ved at overvære Rasmus Nielsens Forelæsninger over Religionsfilosofien. Men jeg maa tilstaa, at jeg kun fik grumme lidt ud deraf. — Hver Gang Talen faldt paa »Aandsvirkelighed, d. e. Virkelighed for Aanden« som en Modsætning til den ydre Virkelighed, spidsede jeg Øre. Men naar Professoren saa gik videre og talte om Underne, der kun er fattelige for Troen, skejede han gerne ud i et lystigt Ridt paa Bileams Æsel el. lign., saa jeg gik Glip af den formentlige Kærne i Sagen. Desuden

hyllede han Emnet ind i en filosofisk Klædning, der nu maa regnes for ganske forældet.

Rasmus Nielsens faa trofaste Disciple har i senere Aar beklaget, at jeg ikke har taget Mesterens Lære alvorlig nok. Men jeg trøster mig ved, at Kærnen deri tilegnes bedre gennem Kierkegaard og Grundtvig, som han havde laant den fra. Det er ikke af Rasmus Nielsen, men af Grundtvig, jeg har lært at gøre Skel mellem Natur og Aand. Og jeg fortrøster mig til at sætte dette Skel sikrere end Rasmus Nielsen, som regnede meget af det rent naturlige i vort Sjæleliv ind under den fri Aands Rige. — Derimod staar jeg i nogen Gæld til ham, fordi han saa vittigt kritiserede Theologien som Videnskab. Derved blev jeg bedre frigjort for enhver Sammenblanding af Kristenlivet og den theologiske Tænkning, som det nu blev min Opgave at tilegne mig for at blive Kandidat i Theologien.

Jeg tog fra første Færd det theologiske Studium som en ren Skolesag. Jeg lærte mine Pensa som Lektier, og jeg hastede dermed, da jeg godt følte, at denne halvvidenskabelige Syssel med Ting, der fra en helt anden Side vedrørte mit inderste Liv, vilde blive mere og mere ulidelig for mig, jo modnere jeg blev som Menneske. — Naar det lykkedes mig paa fire Aar, inden jeg endnu var fyldt 21, at tage theologisk Eksamen med en pæn første Karakter, saa skyldtes det ikke overdreven Flid, men god Orden i Studiet. Jeg forlæste mig ikke. Jeg sad aldrig over Bøgerne om Natten og sov skikkelig ni Timer af Døgnet. Men jeg studerede efter en fornuftig Plan, som jeg især skyldte Professor *Peder Madsen* Tak for.

Denne retskafne Hædersmand har jeg i Aarenes Løb lært at sætte meget højt. Han var ingen Stormand i Aandens Verden, men en tro Arbejder i sin Herres Tjeneste. Han holdt med rørende Troskab fast paa det forældede dogmatiske System, der blev udarbejdet af Luthers ortodokse

Disciple. Og han havde underlig vidst at sammensmelte deres Lærdomme med sin personlige Kristendom, som visselig var ægte nok. Men ved Siden deraf var han et klart og praktisk anlagt Hoved og kunde give os Unge udmærkede Raad med Hensyn til vore Studier. — Allerede i mit Rusaar gav han mig en Læseplan, som jeg i alt væsentligt fulgte, og det sikrede mig mod de Afveje fra den slagne Bane, som spilder Tiden for saa mange Studenter. Hans Dogmatik kom jeg ikke til at beundre paa anden Maade end som en grundig gennemtænkt Lærebygning, hvis Paragrafer var lette at tilegne sig.

Den Professor, som jeg stod nærmest i aandelig Retning, var Kirkehistorikeren *Fredrik Nielsen*. Men det var sjældent, at Aandslivet lod sig skimte gennem hans Forelæsninger, som derimod var godt fyldte med kulturhistoriske Oplysninger. Jeg syntes ikke, at denne myreflittige Mand, der vidste saa uhyre meget, rigtig evnede at gøre sin Personlighed gældende overfor det overvældende Kundskabsstof, han havde til Raadighed. Men han var dog paa sin Maade et betydeligt Menneske, der med Ære beklædte den akademiske Lærestol.

Mindre lærd var den godmodige, lidt selvfølende eksegetiske Professor H. V. Sthyr. — Heller ikke Henrik Scharling, som paa andre Omraader havde ejendommelige Evner, kom til at betyde meget med sine Forelæsninger. Den berømte Forfatter af »Nøddebo Præstegaard« var tør som en Nøddeknækker, naar han docerede Etik. — Gamle Professor Hermansen maa vist i sin Tid have været en Mand, der var værd at høre. Men han var nu en affældig Olding, der kun tiltalte mig ved sin ædle Skønhed og de smaa Glimt af jydsk Lune, der fulgte ham til det sidste.

Det theologiske Fakultet manglede i mine Studenteraar aldeles den Glans, som H. L. Martensen, og vel ogsaa H. N. Clausen, før havde givet det. — Far havde vist haabet, at jeg skulde faa Lyst til at blive theologisk Viden-

skabsmand. Men det var i mine Øjne en vissen Krans at række efter. Det kunde umulig være tiltalende for en ærgerlig Yngling i Slutningen af Halvfjerdserne, da det hørte til Tonen hos opvakte Studenter at spotte den gammeldags Theologi, der stod som en middelalderlig Levning midt i den naturalistiske Videnskabs sejerrige Gennembrud i de andre Fakulteter. — »Brandesianernes« Haan var her ikke afgørende for mig, da den tydelig nok ogsaa vendte sig mod selve Kristendommen, som jeg for alting ikke vilde opgive. Men desmere ætsede Grundtvigianernes Kritik, som jeg var opfødt med, og som Rasmus Nielsen havde skærpet hos de fleste af mine Ligesindede indenfor Akademikernes Kreds. — Det blev dog til Lykke ikke Kritiken, men et nyt, mere positivt Livsmaal, som satte mig op imod at gaa den lærde Vej, som jeg ellers havde visse arvede Anlæg for.

*

Jeg havde i Sommeren 1877 gjort en ny Jyllandsrejse og havde paa den, efter Tilskyndelse af grundtvigske Venner, første Gang besøgt *Askov Højskole*, hvor der holdtes et fjortendages »Lærermøde« i August Maaned med omtrent 125 Deltagere fra alle Landets Egne. — Dette Møde gav mig Indvielsen til min kommende Livsgerning.

Af Folkehøjskolerne havde jeg hidtil kun kendt Jørgen la Cours i Lyngby, hvor vi Unge fra Birkerød nu og da kom til offentlige Møder. Vi hørte bl. a. gamle Frederik Barfod holde nogle gode, men desværre altfor lange Foredrag om Dronning Margrethes Tid. Frederik Jungersens klare, frisindede Taler var bedre egnede for os. En enkelt Gang fik vi ogsaa Vilhelm Birkedal at høre og blev meget begejstrede over hans romantiske Veltalenhed, hvoraf en rosenrød Sky endnu staar paa min Erindrings Himmel. — Men først paa Askov lærte jeg Højskolen at kende i sin rette folkelige Kraft.

Jeg kom rigtignok som en Spurv i Tranedans midt ind i et sammenlevet Vennelag af ældre og yngre Grundtvigianere. Jeg var, med mine atten Aar, den yngste i Selskabet og blev lidt ugleset, fordi jeg ikke kunde lade være at gøre nogle smaa Løjer »i Timerne«. Min senere Medlærer, den juridiske Kandidat Anders Pedersen skal have ytret: »Hvad vil den københavnske Student her? Han gør jo kun Kommers med det hele!« Men deri tog han fejl. Livlige unge Mennesker kan godt sidde lidt uroligt under et alvorligt Foredrag og dog faa Gavn for hele Livet af dets Indhold. Min personlige Erfaring i saa Henseende har mildnet min Dom over de Højskoleelever, som ikke hele Tiden sidder andægtige, mens man taler til dem. Men selvfølgelig dadler jeg dem dog altid, fordi de saa ubetænksomt forstyrrer deres Sidemænd ved deres smaa Afstikkere fra Talens Emne.

Jeg blev stærkest grebet ved at høre Ludvig Schrøders aandsbaarne Taler om den oldnordiske Heltedigtning som Billede paa Menneskelivet i vore Dage. Jeg fandt det sollyst og hyggeligt, hvad Nutzhorn fortalte om Middelalderens Folkeviser, og jeg istemte med Iver de gamle og ny Sange, som han lærte os. Bedst mindes jeg: »Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord —«, som dengang med Linnemans Melodi holdt sit Indtog i Højskoleverdenen og snart bredte sig over Landet som en dejlig Opsang for det folkelige Aandsliv i Pagt med det daglige Arbejde. — Jeg regner ogsaa det til min Skolegang, at vi i Fritiden indøvede Sanglege. Naar jeg nu hører de Unge synge: »Der brænder en Ild, den brænder for dig, den brænder med tusende Flammer!« kommer jeg til at tænke paa vår glade Leg i Askov Højskoles Gymnastiksal under dette Lærermøde, hvor Alvor og Gammen gik saa herligt sammen.

Men næsten lige saa meget som Taler og Sange betød Samlivet med en Kreds af Mennesker, som delte det bedste med hinanden. Det blev min første Indlevelse i det ædle

Folkeliv, som jeg før ikke havde kendt af Erfaring. — Mødets Deltagere var alle prægede deraf. Der var grundtvigske Præster iblandt dem, som Brummer fra Egtved, Knudsen fra Lejrskov, Feilberg fra Darum, Topsøe fra Hejls og min gamle Bekendt fra Birkerød August Skrøder, der snart efter fornyede sin Mønt som folkelig Præst i Salling. Endnu flere af Deltagerne var grundtvigske Lærere i Folkeskolens, Friskolens og Højskolens Tjeneste: Andreas Bentsen og Poul Sams fra Vallekilde, Rasmus Hansen fra Ryslinge, Niels Pedersen, som var ved at begynde Landbrugsskolen paa Ladelund, Dyrlæge P. Jessen, Knud Pedersen fra Skibelund og Lorens Birkedal fra Hejls, Kolds Ven Lærer Lomholt fra Vøjstrup, Mindesamleren E. T. Kristensen, Højskolebladets Redaktør Konrad Jørgensen og mange flere, som jeg siden lærte godt at kende gennem vort fælles folkelige Arbejde. — Der var ogsaa mange gode Kvinder i Forsamlingen. Fru Asta Grundtvig var mødt med adskillige Veninder, ældre Damer fra København, der levede og aandede i Grundtvigs Tanker. En lille Flok unge smukke Piger fra samme Kreds i Hovedstaden tiltrak sig min særlige Opmærksomhed. Jeg sværmede for dem og med dem paa Spasereture i Egnen. Men det var godt, at mit Sværmeri ikke faldt paa nogen enkelt iblandt dem, da de, som det senere viste sig, alle var optagne andensteds, helt eller halvt forlovede med Mænd som Karl Povlsen, Frederik Mygind og Valdemar Brücker. Af Mændene sluttede jeg mig især til min ældre Medstuderende Niels Christian Nielsen Munkebo. Han var en ægte hustrupsk Student, der med stor Elskværdighed førte mig ind i sin Bekendtskabskreds blandt de andre Unge. Til Gengæld hjalp jeg ham med at opspore Navnet paa en usædvanlig smuk Pige, der siden blev hans Hustru.

Vi Unge spaserede sammen under de Gamles Middags-hvil og legede hver Aften i Gaarden eller Haven. — Dette glade Ferieliv med dets uskyldige Munterhed var med til

at føre mig ind i Folkeligheden under Kæmpevisens Omkvæd:

Om Sommeren, om Sommeren,
Naar alle Fugle synge vel,
Om Sommeren!

Jeg kunde ikke paa nogen bedre Maade, halvt legende, halvt hjertegreben, være blevet indviet i det grundtvigske Fælleskab, som her mødte mig med jævn Virkelighed og med betagende aandelig Magt. — Jeg var som den, der blev draget ud af Hulen og traadte frem i Livets Solskin, og kunde synge med Aage i »Mester og Lærling«:

Jeg følte, ja jeg følte:
I Dagens Lys, i Solens Skin,
Dær har dog mit Hjerte hjemme!

Dette Møde paa Askov bragte mig, hvad Schrøder plejede at kalde »Aandens Skabertime i Ungdomsalderen«. Min halvt blinde Stræben imod det Folkelige begyndte at klare sig til et stort Livsmaal. Fra den Tid slap jeg ikke Folkehøjskolen af Tankerne, naar jeg drømte om et kommende Dagværk.

Endnu klarere tegnede denne Fremtidsudsigt sig for mig, da jeg det næste Foraar var med til det store Højskolemøde i Tivolis Koncertsal den 10.—11. April 1878.

Den kække Jens Nørregaard var under Samtaler med Otto Møller i Gylling kommet paa den Tanke, at Tiden nu var inde til at faa »Højskolen i Soer« oprettet ved Statens Hjælp, men i Grundtvigs Aand. For andre maatte Tiden tværtimod synes særlig ubejlig for et Samvirke mellem Staten og den fri Folkeoplysning, da Ministeriet Estrup nylig havde udstedt den første provisoriske Finanslov og derved stillet sig som Fjende af alt, hvad der var »folkeligt« i Landet. Mange Højskolevenner mente ogsaa, at det vilde

blive en Ulykke, om man nu, efter at have set de gode Frugter af Folkehøjskolens fri Stilling, vilde bøje dens Topskud ind under Statens Aag. Men Nørregaard forsvarede sin Tanke saa djærvt og fyrigt, at der virkelig skabtes Stemning for den hos adskillige af Grundtvigs Venner. — De mere frisindede var dog stærkt derimod. Ernst Trier vilde aldrig gaa med dertil. Ludvig Schrøder havde heller ikke Tro til en saadan Statshøjskole, i al Fald ikke under de daværende Forhold i Landet. Men da han paa den anden Side selv syslede med Tanker om at faa bygget en Etage paa Folkehøjskolen, saa at den kunde komme nærmere til det høje Maal, Grundtvig havde sat for den nordiske Oplysning, gik han med til at rejse Spørgsmaalet gennem en offentlig Forhandling og indbød sammen med Nørregaard til det nævnte Højskolemøde i Tivoli.

Foraarssolen skinnede stærkt gennem Koncertsalens Glas-tag paa en Forsamling af 700 Højskolevenner fra By og Land, da Pastor C. J. Brandt som Ordstyrer aabnede Mødet den 10. April Kl. 10 om Formiddagen. Jeg mindes endnu Tonefaldet i hans Røst, da han sagde, at han vilde tage et godt Varsel af det smukke Solskinsvejr, vi havde faaet den Dag. Og der var virkelig Foraar i Luften for den Sag, der samlede os. Men som det gaar i April, var der ogsaa aandelige Skyer, som hindrede fuld Klaring af det brændende Spørgsmaal. De to Indbydere var tydeligt nok ikke enige om, hvorledes det Fremskridt i Folkeoplysningen, som her forberedtes, bedst skulde gøres.

Ludvig Schrøder indledede Mødet med en meget lang Tale, som efter min Mening var fyldt af den rette Aand, men som især Københavnerne fandt altfor vidtløftig og lidet tjenlig til Sagens Fremme. Han vedkendte sig, at han ikke delte Nørregaards lyse Tro paa en snarlig Rejsning af »den kongelige danske Højskole i Sorø«, som Grundtvig for en Menneskealder siden havde gjort Udkast til. Han dvælede derfor ude-

lukkende ved de almindelige Grundtanker, som bærer Folkehøjskolens Gerning. Men dette gjorde han paa en saa myndig Maade, at den lydhøre godt kunde mærke, hvor Fremtiden groede. — Der trængtes efter hans Mening til en Udvidelse af den folkelige Oplysning efter Tidens Tarv, en højere Undervisning i historisk Aand, som kunde retlede Ungdommen overfor de Spørgsmaal, der var rejst i manges Sind ved den »positivistiske« Livsanskuelse, som Georg Brandes og andre nylig havde indført fra fremmede Lande. — Grundtvig havde »ladet Spaastikken løbe« over alle de Felter, som hører til et sandt Menneskeliv paa nordisk Grund. Men nu gjaldt det om at grave Brønde, hvor den gamle Skjald havde viist, at der var levende Væld, og samle det hele i større Overblik. Kun derved blev Folkeoplysningen i Stand til at optage den Kamp mellem Kød og Aand, som aabenbart forestod. Ad den Vej kunde vi naa et Skridt fremad mod det store Maal, som Grundtvig havde peget paa ved sin Tale om en almen-menneskelig Aandsoplysning i nordisk Stil. — Hele Schrøders aandsbaarne Foredrag kom siden til at ses som en værdig historisk Indledning til den udvidede Højskole paa fri folkelig Grund, der et halvt Aar efter blev aabnet i Askov. Men det var der vist ikke mange af Mødets Deltagere, som den Dag anede.

Den næste Dag holdt *Jens Nørregaard* en kraftig Tale om sin Plan til Højskolen i Sorø, fuld af Tillid til Sagens snarlige Gennemførelse. Han greb tilsyneladende Spørgsmaalet anderledes praktisk an end Schrøder. Han gav endog en Fremstilling af den ny Skoles Arbejdsordning i alle Enkeltheder, og da han sluttede med en stærk Appel til Handling, hilstes han af et bragende Bifald fra den begejstrede Forsamling. — Men jeg lærte den Dag, at en stor Sag fremmes bedre ved jævne Skridt paa Livets Grund end ved et flot Program, som man vil trumfe igennem. Jeg skønnede allerede dengang, at Schrøder ikke alene var mere grundt-

vigsk end Nørregaard, men i højere Forstand mere praktisk end ham.

Efter Nørregaards Tale fulgte der en lang Forhandling med mange værdifulde Indlæg. Blandt andre talte Vilhelm Birkedal til Støtte for den store Plan. Men han ærgrede os unge Venstremænd ved at sætte Folkehøjskolen til Opgave at modvirke den falske Alliance mellem Aser og Jætter, som han saae i »Det forenede Venstre«.

Et andet mærkeligt Afsnit i det indholdsrige Møde skyldtes Rasmus Niensens Vaabendrager *Rudolf Schmidt*, der traadte op som en Ugle mellem Krager i denne Forsamling af folkelige Grundtvigianere. — Han holdt et langt, vel udarbejdet Foredrag. Men hans overlegne Tone og filosofiske Taleform skurrede stærkt mod de grundtvigske Ordføreres jævne Stil, og Talen gik aabenbart de fleste Tilhørere over Hovedet. — Jeg maa tilstaa, at jeg »lo kækt derad«, ligesom Student Grundtvig i 1802 havde gjort under Steffens' filosofiske Forelæsninger. Men ved nu paa mine gamle Dage at læse Rudolf Schmidts Tale igen, kan jeg ikke nægte, at den havde været en bedre Skæbne værd. Han talte nemlig om, at alle de Lystanker, som Grundtvig med sit »intuitive Geni« havde udkastet, ikke kunde bære deres fulde Frugt, hvis hans Disciple ikke magtede at klare dem til en videnskabelig Livsanskuelse, der kunde tage Kampen op med den videnskabelige Naturalisme, som nu blev udbredt gennem engelsk Filosofi og fransk Æstetik. Han nævnte derhos med Bitterhed, at det grundlæggende Arbejde, som Rasmus Nielsen og han selv i den Henseende havde gjort, syntes at være aldeles upaaagtet blandt Højskolens ledende Mænd, og udtalte et svagt Haab om, at der i Fremtiden vilde blive bedre Ørenlyd derfor.

Dette Optrin staar nu for mig som virkelig tragisk. — Rudolf Schmidt var vistnok en lige saa begavet Mand som Rasmus Nielsen, han kunde i al Fald udtale deres fælles

Tanker med langt større Klarhed. Men han var lige saa falsk overlegen, som Rasmus Nielsen var løst elskværdig. Ingen af dem egnede sig som Førere for den grundtvigske Hær, af den simple Grund, at de begge stod udenfor det folkelige Liv, som de vilde give en videnskabelig Oplysning. Men hvem tør nægte, at det vilde have været en Lykke for Aandslivet i Norden, om andre havde magtet, hvad disse to Outsidere fortog sig paa: at skabe en videnskabelig Livsanskuelse efter Grundtvigs Fingerpeg, der kunde staa jævnybyrdig med den naturalistiske Videnskabs aandsfornægtende Livsbetragtning!

Som ung Højskolelærer gjorde jeg et mislykket Tilløb dertil. I mine egne Tanker havde jeg lært at forene den moderne Udviklingslære med det aandelige Syn paa Menneskelivet, som jeg skylder Grundtvig. Men de smaa Forsøg, jeg i mine offentlige Taler gjorde paa at meddele noget derom til andre, blev ikke paaskønnede. Jeg indsaa ogsaa snart, at jeg hverken havde Vilje eller Evne til at løse denne kæmpe-mæssige Opgave. — Paa dette Felt har det danske Folk savnet en ny aandelig Fører. Og denne Mangel er ikke uden Skyld i, at den grundtvigske Oplysning har teet sig som en fattig Per Eriksen i Verdensaandernes store Dyst. — Vi faar trøste os med, at det til syvende og sidst er en højere Magt, som alene kan give Mennesker deres aandelige Kald. I aandsfattige Tider gælder det om at stævne efter Evne, og jeg er ikke i Tvivl om, at det jævne Fremskridt paa Oplysningsvejen, som Ludvig Schrøder var Talsmand for, havde lang mere Liv i sig end de højtflyvende Tanker om en videnskabelig Verdensanskuelse i nordisk-kristelig Aand.

Højskolemødet i Tivoli og Oprettelsen af den udvidede Højskole i Askov i Efteraaret 1878 gav mig Syn for, hvor min Fremtidsgerning burde søges. Det stod fra den Tid som ønskeligt for mig at blive Lærer paa denne Højskole, hvor jeg paa een Gang kunde faa Del i Folkelivet og drive de

Studier, som altid havde huet mig bedst. — Men der hørte en personlig Udvikling til for at gøre mig egnet til Højskolelærer, og den naaede jeg især ved to ny Livsforhold, som gav de følgende Aar deres rigeste Indhold for mig, nemlig mit Venskab med Jakob Knudsen og min Forlovelse i Foraaret 1879.

*

I September 1877 var jeg flyttet til København for at kunne drive det theologiske Studium med fuld Kraft. — Jeg boede det første Aar, sammen med Niels Møllerup, der var blevet Elev paa Kunstakademiet, og Carl Bülow, som nu havde faaet Artium, paa Fælledvej Nr. 6 i Musikhandler Wilh. Hansens Ejendom. Vi havde til Værtinde en skikkelig gammel Dame, Frk. Jonine Beldring, med hvem vi drev adskillige godmodige Løjer. Kosten sørgede vi selv for med hendes Hjælp. Vor Middagsmad spiste vi paa Svendsens Restauration, der laa paa Hjørnet af Nørrebrogade og Dosseringen, og her havde jeg den Fornøjelse at mødes paa lige Fod med tre af mine gamle Lærere fra Metropolitanskolen: C. J. Fogh, Chr. Giedde og Sanglærer Zeise.

Far havde imidlertid faaet en personel Kapellan og havde derfor svært ved at afse Udgifterne til mit Ophold i København. Denne Kapellan var en Sønderjyde ved Navn Erik Otzen, som tidligere havde været Lærer paa Mantzius' Skole. Han var en grundærlig og velbegavet Mand, stilfærdig men selvstændig i sine Meninger, fuld af hyggeligt Lune og glad ved en god Kop Kaffe. Hans aandelige Læremestre var Søren Kierkegaard og Grundtvig, og gennem Samtaler med ham har jeg faaet mit første virkelige Begreb om Kierkegaards Ejendommelighed. Aandeligt var det en stor Vinding for mig, at Otzen flyttede ind i Præstegaarden, men »i Pengevejen« kom han mig altsaa paatværs.

For at lette Byrden for Far søgte jeg med mange »Flids-

attester« Regensen og opnaaede virkelig at faa den, endog paa fire Aar, hvoraf jeg dog kun brugte de to. — Dermed var Pengesorgen slukket, og i Begyndelsen af September 1878 flyttede jeg ind i den røde Gaard, hvor jeg kom til at bo paa 6. Gang Nr. 9 ud til Kannikestræde sammen med min gode Kammerat Emil Thyssen. I mit andet Regensaar boede jeg paa 2. Gang Nr. 8 og havde dær til Kontubernal en mærkelig gammel, grundtvigsk Student ved Navn Niels Bak, der senere blev Præst i Jylland.

Ved Indflytningen paa Regensen forandrede jeg tillige Spisekvarter. Jeg fik fra nu af, ligesom Thyssen, min Middagsmad hos Frk. *Lise Bruhn*, der havde et lille Pensionat paa Hjørnet af Istedgade og Viktoriagade. — Dette Hjem kom til at spille en stor Rolle i mit Liv. Frk. Bruhn, eller »Moster«, som vi kaldte hende, var nemlig ikke nogen almindelig Spiseværtinde, men en udmærket Kvinde, der fra sin Ungdom havde hørt til Vartovkredsen, og som hele sin Tid levede stærkt med i det grundtvigske Livsrøre. — Hun var en Søster til Fru Scheller i Birkerød. De lignede hinanden meget i Ydre og gik klædt paa samme noble gammeltdags Maade med Kapper paa Hovedet. De magre Ansigter var indrammede af tre sirlige Krøller foran hvert Øre, som det vist havde været Mode i deres unge Dage. Men der var stor Forskel paa deres indre Væsen. Fru Scheller var mærkelig bly og stilfærdig. Men Frk. Bruhn var fuld af et spillende nervøst Liv, der gjorde hende meget meddelsom. Hun fortalte gerne om sin Ungdom i det fornemme, men ikke velstaaende Officershjem, som hun var udgaaet fra. Hendes Far havde været Adjudant hos Christian den Ottende og endte som Generalløjtnant og Excellence. De stilfulde Møbler fra Barndomshjemmet stod i hendes Stuer og dannede en god Ramme for hendes »Interiører« fra Enevældens Dage. Vi drillede hende med, at hun var stolt af sin fornemme Byrd. Men hun var ingenlunde nogen Antikvitet fra svundne

Tider. Hun var tidlig blevet Kirkegænger i Vartov og fulgte den grundtvigske Bevægelse med største Liv. Ludvig Schrøder hørte fra sin Ungdom til hendes nære Venner. Christopher Bruun og andre Nordmænd havde i 1864 fundet et Hjem hos hende. Da Askov Højskole var kommet godt i Gang, tog hun i en Række Somre derover for at hjælpe til ved de unge Pigers Undervisning.

Nu var det et yngre Kuld af Grundtvigianere, som hun aabnede sit Hjem for, og hvis Velfærd hun fulgte med rørende Deltagelse. Hendes to Søstersønner, Johannes og Poul Scheller, boede hos hende, da de som voksne kom til København. Emil Thyssen fik ogsaa et Tilhold dær. Og jeg havde fra min første Studentertid tit besøgt »Moster«, hvor der altid var en livlig Samtale at faa med hende og de unge Mennesker, hun husede. Hun bragte os ogsaa i Forbindelse med andre grundtvigske Hjem. Den Familie, som vel stod hende nærmest, var Overretssagfører Plockross', der havde en Villa paa Kastanievej. Han og hans livlige Hustru, der var en Broderdatter af C. C. Hall, aabnede deres Hus for en stor Kreds og kunde fortjene Navn af Menighedens Værtsfolk. De støttede senere Falkenstjerne, da han oprettede Københavns Højskole, og de var med blandt de første, som stiftede Valgmenighedskredsen paa Frederiksberg.

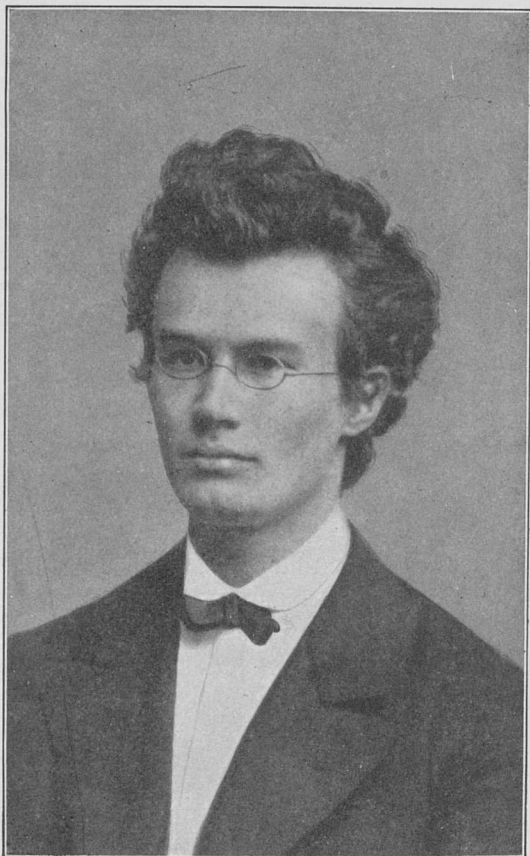
Hos Frk. Bruhn lærte jeg et ungt Menneske at kende, som blev min eneste egentlige Ungdomsven: Student *Jakob Knudsen*. Han var Søn af Præsten i Lejrskov J. L. Knudsen og var, rimeligvis paa Ludvig Schrøders Anbefaling, blevet sat i Huset hos Frk. Bruhn, da han i 1875 kom til København for at læse til Artium. Jeg havde truffet ham nogle Gange, naar han sammen med sin Værtinde kom paa Besøg hos Schellers i Birkerød. Men det var først, da jeg fik min Gang i Frk. Bruhns Hus, at vort Forhold udviklede sig til et fortroligt Venskab, som har betydet saare meget for mit senere Liv. Da jeg efter Jakob Knudsens Død har skrevet en

Levnedstegning af ham og deri dvælet ved vort personlige Samliv, især i de unge Dage, behøver jeg ikke her at gaa nærmere ind paa dette Hovedkapitel i mit Livs Historie.*

Skønt Jakob Knudsen og jeg begge var Præstesønner med samme kristne Tro og samme grundtvigske Livsanskuelse, var det dog snarere Modsætningen end Ligheden imellem os, som drog os til hinanden. Mens jeg var præget af mange Slægtslede Kultur, der havde svækket det umiddelbare Liv i mig og gjort mig mere reflektert, end godt var, var hans Sjæleliv skudt lige op fra den solide Arv i en kraftig jydsk Bondeslægt. Han var et anderledes helstøbt og karakterfuldt ungt Menneske end mig. Ja, han var den mest kærnefulde Personlighed, som jeg hidtil havde lært at kende. Og jeg beundrede ham i høj Grad derfor. Paa den anden Side beundrede han vist den gode menneskelige Dannelse, som

---

*) Min Bog om Jakob Knudsen, der udkom 1918, er skrevet mere umiddelbart ud af min Sjæl end mine andre Bøger. Jeg blev, da den udkom, lastet af nogle Kritikere, fordi jeg talte saa aabent om hans private Livsforhold. Dette kunde jeg tage mig let, da jeg vidste, at det ikke var gjort for at bringe Sladder til Torvs, men for som Ven at forklare de Begivenheder i hans Liv, som blev omtalt uforstaaende i vide Kredse omkring i Landet. Derimod gik det mig meget nær, at enkelte Udtalelser i Bogen saarede hans Nærmeste, som jeg dog allerhelst vilde have glædet med mit Mindeskrift. Der er f. Eks. nogle Vendinger i min Omtale af hans Stilling til Forsvarssagen, som jeg af den Grund vilde ønske uskrevne. Men især maa jeg fremhæve følgende, virkelig uheldige Sætninger i Bogen Side 191—192: »Han var ikke bange for at smigre for dem, han skulde tjene sit Brød iblandt, eller bukke lovlig dybt for dem, der kunde gavne ham med deres Anbefaling. Men ligefuldt var han altid rank paa sit eget Omraade, og selv en dristig »Forretningsløgn« bragte ham aldrig til at tabe Skelneevnen mellem Løgn og Sandhed i sit »private« Liv.« — Jeg erkender, at disse Udtalelser uden nærmere Forklaring let kan kaste en uretfærdig Skygge paa min redelige Vens Eftermæle. De har sat en Plet paa min Bog, som jeg kunde ønske at kradse ud. Gid de i al Fald ikke maa sætte nogen Plet paa Mindet om den sandhedskærlige Jakob Knudsen! Skammen derved er udelukkende min.

Jakob Knudsen. 1880.

trods al Særhed var min Styrke. Derfor blev vort Venskab i Ungdomstiden saa frugtbart for os begge.

Ved at sammenligne mig med ham fik jeg til Gavns Øjnene op for den Fare, der truede mig: at blive tom og fattig paa indre Liv midt under min livlige Deltagelse i, hvad der rørte sig i Tankens og Stemningernes afledede Verden. Jeg kom til at se, hvorledes Kulturen kan tære paa Livskraften.

— Vi var meget optagne af den moderne Arvelighedslære, og i Lys af den saae jeg noget skæbnsvangert i, at jeg stammede fra »en gammel Slægt« uden store Reserver. Den Omstændighed, at Far og Mor var i saa nær Familie med hinanden, forstærkede dette Indtryk. Vel mente jeg, at dette gav visse formelle Evner hos mig en usædvanlig Udvikling. Men til Gengæld savnede jeg den Strøm af umiddelbar Livsfølelse, som dog er Kraftkilden til et rigtig frodigt Menneskeliv. Mine Stemninger var ganske vist mangfoldige, men jeg fandt dem kun løst forbundne med Kærnen i min Personlighed. Jeg kunde i mismodige Øjeblikke faa en Fornemmelse af, at denne Kærne var ved at visne. Jeg trængte i høj Grad til mere *Liv*, hvis jeg ikke snart skulde havne i et klogt og klart Formvæsen uden indre Fylde. Netop i Kraft af min stærke Refleksion saae jeg kun Redning derfra ved at give mig det folkelige Liv i Vold, som maatte kunne blive et Genfødelsens Bad for min fattige Sjæl.

Religiøst frygtede jeg langt mere for Dødens end for Syndens Magt. Og det var min inderste Trøst, at den almægtige Gud kan skabe nyt Væld selv i en sandet Ørken. — For Jakob Knudsen derimod var en saadan Tomhedsfølelse temmelig fremmed. Det var ikke Fylde men Fred, han stadig sukkede efter under de stærke Brydninger, der foregik i hans frodige Sind. — Man vil heraf forstaa, at det var en lykkelig Livstilførsel, jeg fik, da vi to, paa en Maade, som ikke lader sig forklare, virkelig aabnede vore Hjerter for hinanden. Jeg slap derved ud af Ensomhedens Fare, og han fik maaske ved mig noget mere Lys over sit dybe, men dunkle Indre, der havde vaandet sig under en anden Art af Ensomhed.

Dybere kan og vil jeg ikke pejle dette Venskab, som blev en stor Guds Gave til mig i min vanskelige Ungdomstid. Men derimod maa jeg fremhæve, hvor frugtbart det blev for min aandelige Udvikling, at vi to, saa forskellige som vi var,

kom til at følges ad i Tilegnelsen af Tidens Tanker og den ny Digtning, der netop fik sin Blomstring i de samme Aar.

Det var ikke vort fælles Studiefag, Theologien, som gav Stof til vore indgaaende Samtaler. Vi tog den nærmest som en Lektie, der skulde læres til Eksamen. Men dens aandelige Indhold betød ikke meget for os. — For mit Vedkommende var der Dele af Kirkehistorien, som jeg læste med nogen Interesse i Fr. Hammerichs halvt folkelige Fremstilling, og Eksegesen af det ny Testamente kunde lokke mig til selvgjorte Fortolkninger, der var lige saa løse som de syv-otte, jeg fandt i de tyske Kommentarer. Jeg mærkede med en vis Uhygge, at intet er lettere end at fantasere frit over de gamle ærlige Bibelord, og dette gav mig en ny Afsmag for Theologien. Jakob Knudsen havde ikke ringeste Fristelse i den Retning. Vi enedes derfor godt om at holde Eksamensstudiet uden for vort aandelige Omraade, lige fjernt fra vort Kristendom og fra den moderne Videnskabs Lære, der virkede anderledes stærkt paa vor Tankegang end den forældede Theologi.

Ingen af os var særlig grebne af Georg Brandes. Han var rejst til Tyskland, da vi begyndte at studere i København, og det var først mange Aar senere, at jeg fik Lejlighed til at høre nogen Tale af ham. Men han virkede paa mig som en Lucifer, der skimtedes bag den Fylking af mindre farlige Meningsfæller, som vi mødte i Literaturen.

Den ny Tids Tanker kom til os ad to Veje, dels gennem den moderne Videnskab og dels gennem Skønlitteraturen. For mig blev den første Hovedsagen, for Jakob Knudsen den sidste. Men da de var baarne af samme »Aand«, smeltede Indtrykkene nogenlunde sammen og fremkaldte en Gæring i vort Sind, der først afklarede sig under vor senere Udvikling.

Af personlige Grunde blev den ny Arvelighedslære af stor Vægt for mig, saaledes som man dengang opfattede den paa Grundlag af Darwins Hypotheser. Men i det hele følte jeg

mig tiltalt af den engelske Filosofi, der havde en god Talsmand i Harald Høffding. »Determinismen« blev et Slagord, og den Tanke, at alting i vort naturlige Liv, ogsaa Sjælelivet, er underlagt Aarsagsloven, faldt saaledes ved mig, at jeg erkendte den for Sandhed. Desmere arbejdede jeg paa at søge et Menneskes Frihed i det Aandsliv, der stammer fra Guds Aabenbaring. I denne Dualisme fandt mine Tanker varig Hvile.

Den ny, saakaldte »realistiske« Digtning byggede paa den videnskabelige Determinisme. Men det faldt mig aldrig ind at tage Digterne, enten J. P. Jacobsen og Holger Drachmann eller Bjørnson og Ibsen, til Læremestre paa dette Omraade. Jeg tror egentlig, Jakob Knudsen med sin poetiske Natur kom til at lægge mere Vægt paa deres »Forkyndelse« end jeg. Men vi var ellers godt enige om at smile lidt overlegent ad deres Anskuelse for des mere at skatte Skønheden i deres Digtning.

Det er et herligt Ungdomsminde, jeg har, om vor fælles Læsning af Skønlitteraturen, der udkom i Slutningen af Halvfjerdserne og ind i Firserne. — Ingen af os deltog nogen- sinde i de almindelige Studentergilder. Men naar vi sad ene to sammen med en af de mange Bøger, som udkom hos Gyldendal, og læste den højt for hinanden, enten i hans Værelse hos Frk Bruhn eller paa Regensen i de stemningsfulde historiske Omgivelser, saa blev det til et Gilde paa Tomandschaand, der tit trak langt ud paa Natten, skønt det kun var den aandelige Vin, sammen med nogle Piber Tobak, der udgjorde Anretningen.

»Vi læste alt, hvad der udkom af Bjørnson og Ibsen, Lie og Kielland, J. P. Jacobsen, Drachmann og Schandorff. Nordmændene og J. P. Jacobsen satte vi højest fra Indholdets Side. Men den Digter, som vakte stærkest Stemning hos os, var dog Holger Drachmann. Det dejlige danske Sprog i hans forvovne Lyrik sang og klang længe efter i vore

Øre, og vi deklamerede hans Vers saa tit, at vi snart kunde en Mængde af dem udenad. — Allerede i Latinskolen havde Dr. Pingel vakt min Sans for Drachmanns Poesi. Mens jeg boede paa Fælledvej, udkom Bogen »Derovre fra Grænsen«, som for en Tid bragte mig til at tro paa Alvoren i Drachmanns Danskhed. Hvem kunde læse Digtet: »Hvad er det for støtte Mænd —«, uden at frydes ved den ny fædrelandske Tone, der var lagt ind i et ellers realistisk Syn paa vor sidste Kamp om Sønderjylland! — Men ikke mindre blev vi henrevne af de rent lyriske Slag i Luften, der kom i hans næste Digtsamlinger, som naar han, uden stor Vederhæftighed, men i Sprogets friskeste Ord forkyndte, at — »ovenover Skyerne er Himlen altid blaa!«

Jakob Knudsen digtede Melodier til flere Drachmannske Sange, f. Eks. Smedesvendens Vise i »Prinsessen og det halve Kongerige«: »Farvel, du lille Ravnekrog!« og Sommer-sangen: »Og saa gik jeg til Søen ned —«.

De Toner flettede sig ind i vore egne Sjæles sværmeriske Haab om Elskovs Lykke, der netop dengang spirede frem hos os begge.

*

Venskabet med Jakob Knudsen bragte nyt Liv ind i min aandelige Tilværelse. Men nu kommer jeg til den Oplevelse, som dog gav min Ungdomstid og hele mit senere Liv dets rigeste Fylde. Turde jeg skrive frit derom, vilde det vist blive værdt at læse. Men da jeg veed, at alle stærke Ord straks vilde blive »strøget af Censor«, maa jeg nøjes med saa nøgternt som muligt at berette de historiske Kendsgerninger, i det Haab, at gode Læsere vil forstaa en halvkvæden Vise.

Efter Sommerferien 1877, da jeg flyttede til København, kom der en ung Pige ved Navn *Johanne Lange* i Huset hos Mantzius for at passe deres lille Dreng Aage. Hun var født den 4. August 1860 i Dronningens Tværgade i København og

havde aldrig før levet ude paa Landet. Hendes Far, Frederik Julius Lange (1806—75), var en Snedkermester af god Familie. Hans Far var Major, hans ældste Broder døde som Generalmajor. Men han havde ikke haft Lykken med sig og levede i smaa Kaar. Hans Hustru, Christine Therkelsen

(1819—1905) var af jævn Stand, Datter af en københavnsk Politibetjent.

— Snedker Lange var høj og lyshaaret. Han var en tænkende Mand, der var blevet en Del indesluttet under Trykket af sine trange Livsforhold. Hans Kone var mørkhaaret og lille af Vækst. Hun skal have været køn i sin Ungdom, men blev som ældre mærket af Livets Sorg og Modgang uden dog helt at miste det ejendommelige Livshumor, som kendetegner saa mange Københavnerne.

Johanne Lange. 1879.

De havde kun to Børn, som begge var Piger. — Jeg har overhovedet aldrig truffet nogen Mand af Johanne Langes Slægt, og kan derfor kun igennem hendes Sønner ane, hvorledes Langernes mandlige Natur har været. De to Døtre voksede deres Mor over Hovedet og havde deres Fars lyse Haar og friske Hudfarve. De levede som Børn i Længsel efter lysere Kaar og mere Oplysning. Og denne Trang blev tilfredsstillet, da de som voksne blev bekendt med Fru Johanne Meyer, som dengang holdt en lille Højskole for unge Piger. Hende skylder Johanne Lange Tak for meget af sin

Udvikling i de unge Aar. I Fru Meyers Hjem mødte den 16-aarige Pige et aandeligt Liv med grundtvigsk Præg, der gjorde hende glad som aldrig før. Hun sang med sin kønne Røst Bjørnsøns frejdige Viser og lignede selv livagtig de norske Jenter, som Viserne er skreven om.

Ved Fru Meyers Hjælp fik hun Pladsen som »Barnejomfru« hos Mantzius i Birkerød, og her var det, vi saae hinanden for første Gang. — Jeg blev slaaet af hendes »nordiske« Udseende. Jeg havde aldrig mødt nogen ung Kvinde, der svarede saa helt til det ideale Billede af en Ungmø, som jeg kunde ønske at kaare til min Fylgje.

Vi havde tit Lejlighed til at tale sammen, skønt sjælden under fire Øjne. Vi færdedes meget med de andre Unge paa Ture i Egnen, til Skøjteløb om Vinteren paa Søen, og i de muntre Selskaber, hvor hun for mig kastede Lys over hele Salen. — Jeg fik en ejendommelig Interesse for de flerstemmige Sangøvelser hos Lærer Julius Vinther, hvori hun deltog. Det lyder mig endnu i Øret:

Er det Drøm? Har Skoven alt Blade,
 Og toner hvert Blad som et Eventyrs Sang?
 Det er Stærens Fløjten den glade,
 Der gav Skoven Kroner med Klang!

Holger Begtrup. 1879.

Men vi var jo meget unge, og jeg turde endnu ikke tale til hende om mine Følelser. Derimod gjorde jeg i Sommeren 1878 et Besøg hos Mantzius paa Grimmerhus ved Middelfart, hvor Johanne var med for at passe Aage, og vi færdedes sammen et Par Dage i Selskab med flere andre unge, livlige Piger i den dejlige Egn.

I Foraaret 1879 fik jeg at vide, at hun til Majdag skulde bort fra Birkerød. Hun havde frimodig taget Plads som Ene-pige paa en Bondegaard i Koldingegnen. Dette gav mig Mod til det afgørende Skridt. Paa en Spaseretur til Ebberød, Skærtorsdag den 10. April 1879, friede jeg til hende, saa godt jeg kunde, og fik hendes Ja. Dermed var Pagten sluttet imellem os, men jeg kan ikke sige, at jeg følte mig i »den syvende Himmel«, da vi kort efter maatte skilles uden at have lært hinanden nærmere at kende.

Jeg havde »beraadt mig med Gud« om denne Sag, men ikke »med Slægt og Venner«. Og da mine Nærmeste ikke blev særlig glade ved denne Forlovelse mellem to saa unge Mennesker, kun 18 og 19 Aar gamle, tabte jeg lidt af den sikre Tro paa Fremtidslykken, men lærte til Gengæld at bygge mit Haab paa noget dybere end Forelskelsen. Jeg gav Sagen i Guds Haand, og deraf tror jeg, at vort Samlivs store Velsignelse er oprundet. — Et Solglimt var det for mig, da jeg efter min Kærestes Bortrejse første Gang besøgte hendes moderlige Veninde Fru Johanne Meyer. Hun saae paa mig med sine klare Øjne og sagde: »Naa, saadan ser De ud! Jeg har tit spurgt mig selv: Hvem bliver den lykkelige unge Mand, som vinder den Prinsesses Hjerter!«

I Sommerferien besøgte jeg min Kæreste paa Skovdrupgaard i Seest Sogn. Hun mødte mig paa Vejen som en blomstrende Bondepige, der hver Dag malkede en halv Snes Køer, og hun sang som før Bjørnsons Viser med et glad Hjerter. Vi vandrede sammen over til Lejrskov Præstegaard. Ved Middagsbordet dær deklarerede Pastor Knudsen uden videre

vor Forlovelse, der hidtil havde været »hemmelig«. — Da Sommerhalvaaret var til Ende, optog mine Forældre Johanne i vort Hjem. Hun kom til at hjælpe min Søster Eline med en lille Pigeskole, der blev holdt i Præstegaarden, og samtidig kom hun selv i Skole hos min kloge Mor. Nu kunde vi ses hver Lørdag og Søndag, naar jeg kom hjem fra København, og nu fik vi snart levet os sammen.

Jeg har erfaret, at det kan være lykkeligt at blive tidlig forlovet uden snarlig Udsigt til Ægteskab, fordi man derved kan dele Ungdomslivet med hinanden og følges ad i den aandelige Udvikling, som er saa afgørende for hele vort senere Liv. — Jeg blev nu ogsaa Vidne til, at den Kæreste, jeg havde valgt, kom til at staa højt i andres Øjne. I Mantzius' Hus, hvor hun før havde ført en beskeden Tilværelse, blev hun fejret ikke saa lidt, især af de unge Lærere. Jeg maatte træde i anden Linje og blev fristet til en Smule Skinsyge derover. Men da vi var trygge paa hinandens Kærlighed og delte Tro og Haab med hinanden, var det en saare lykkelig Tid.

Det hørte ogsaa til min gode Lykke, at jeg ved min Forlovelse var kommet helt udenfor den Slægt, hvis Indgifte havde voldt mig bekymrede Tanker, og var blevet forenet med et Menneske, som ejede mere af Livets friske Væld end mig. — Ja »Lykken er bedre end Forstanden«, kan jeg af Hjertet sige, med Tak til Gud for hans naadige Førelse!

Min Forlovelse kom ingenlunde til at sinke mine Studier. Den gjorde mig tværtimod mere opsat paa at tage min Eksamen saa snart som muligt, og med jævn Flid lykkedes det mig at blive theologisk Kandidat med første Karakter den 25. Juni 1880, — tre Dage før jeg fyldte 21 Aar.

VI

ET AAR PAA FYN

1880—81.

Ved min meget tidlige Eksamen nød jeg den Ære at være den yngste theologiske Kandidat, som var udgaaet fra Universitetet i den sidste Menneskealder. Mine Professorer lod mig rigtignok vide, at det ikke vidnede om sand theologisk Interesse, at jeg havde jaget saa stærkt med at blive færdig. Men det anfægtede mig ikke, da jeg forlængst havde opgivet at plukke Laurbær som videnskabelig Theolog. — En Kandidat paa 21 Aar har jo heller ingen Udsigt til ret snart at faa et Embede. Jeg maatte derfor se mig om efter et andet Levebrød, hvorunder jeg kunde forberede mig til den Gerning, som vinkede mig i Folkeoplysningens Tjeneste.

Det faldt da meget belejligt, at jeg straks fik Tilbud om en Plads som Huslærer hos Landinspektør Hempel paa Højstrup ved Odense. — Husets ældste Søn, Jørgen, der senere blev Læge i Kolding, var Aaret før blevet Student fra Mantzius' Skole, hvor jeg havde undervist ham i Oldnordisk. Men han havde en eneste yngre Broder, ved Navn Søren, som jeg nu paatog mig at undervise et Aar i Hjemmet, for at han derefter kunde blive optaget i Birkerød Kostskole.

Det Arbejde, jeg fik med min eneste Elev, var let og tiltalende. Søren Hempel, som dengang var fjorten Aar gammel, var en livlig og rar Dreng, men ikke særlig oplagt for Læsning. Jeg tror dog, jeg gjorde Undervisningen helt fornøjelig for ham. Jeg erfarede siden, at jeg ikke duede til

Lærer for en større Børneflokk, fordi jeg manglede det rolige og harmoniske Væsen, der kræves til at holde Disciplin. Men da vi var ene to, kunde jeg gøre mig til hans ældre Kammerat og undervise ham i helt fri Form. Han fik derved lidt mere Mod og Lyst til Skolegang og mistede i al Fald ikke sit Humør derved. Jeg haaber, at han vil sande, at vi var rigtig gode Venner under vort fælles Arbejde.

Men det var Livet udenfor Skolestuen, som fik den største Betydning for mig i dette mindeværdige Aar. Det var nemlig et udmærket Hjem, jeg var kommet i, og der blev meget for mig at lære i den Kreds, som det hørte til.

Udvortes havde jeg det som Blommen i et Æg. Jeg følte mig som en Fole, der er kommet paa Græs i en dejlig Eng, efter mit Hesteslid med Bøgerne i København. Saa god Mad havde jeg aldrig faaet i mine Dage. Jeg tog 20 Pund til i Vægt i Løbet af 6 Uger! Og jeg hyggede mig rigtig i det velstaaende Hus under den elskværdige Fru Hempels moderlige Forsorg. — Dertil kom, at jeg fik Del i en livlig Selskabelighed. Landinspektør Hempel hørte til den bekendte Slægt, som længe havde sat Præg paa det højere Borgerliv i Fyns Hovedstad. Hans Broder Søren ejede den gamle Klædefabrik paa Flakhaven lige ved St. Knuds Kirke, og dær boede deres 79-aarige Far, fhv. Distriktslæge, Kancelliraad Søren Hempel, som var en meget karakterfuld Mand af den gamle Skole. Til deres nærmeste Slægt hørte Stiftstidendens Ejer, Etatsraad Dreyer og Boghandler Helm-Petersen, Fabrikkanterne Brandt paa Vestergade og endnu flere af Odense Besteborgere. Fru Hempels Broder, Justitsraad Berg paa Hunderupgaard, regnedes ogsaa til Byens Spidser. — Hos adskillige af disse Familier var jeg med til muntre Gilder med overdaadig Beværtning, og jeg tog for mig af Retterne, naar jeg ikke paa anden Maade kunde faa min Mund i Gang.

Men hele dette fynske Velvære var i det Hjem, hvor jeg

boede, forenet med et aandeligt Liv, som beredte mig et bedre Gilde. — Flertallet af den Hempelske Slægt var ellers ikke udstyret med megen aandelig Sans. De var retskafne Verdensmennesker med jovialt Sind og rationalistisk Tankegang. Men Hempels paa Højstrup var troende Kristne, der søgte deres bedste Glæde i en helt anden Kreds, nemlig i det Vennelag, som samledes om Præsten Ludvig Helveg. Og her oplevede jeg mange dejlige Timer.

Landinspektør *Christian Hempel* var en mærkelig Mand, som jeg skylder stor Tak for kristelig Paavirkning. Han havde af Naturen den Hempelske Slægts lidt haarde Karakter, og hans Syn paa Livet var i mange Henseender stejlt konservativt. Han kaldte min beundrede politiske Fører C. Berg for »Danmarks onde Aand«, og mente, at Partiet »Venstre« mindede om Bukkene, der bliver sat »til Venstre« paa Dommens Dag. Men i sit Inderste var han en ydmyg Kristen, der altid førte Kamp med det stride Sind, som laa ham i Blodet. — Han var i sine yngre Aar blevet vakt af den kendte Missionspræst Jeanson, der havde virket en Tid i Odense. Men senere havde han sluttet sig til Ludvig Helveg og den Kreds, der samledes om ham i Hospitalskirken. Han hørte nu til Helvegs nærmeste Venner og delte fuldt ud hans Syn paa Menighedslivet. Men han havde mere svært ved at følge ham i hans Betragtning af det folkelige Liv i Danmark. Maaske var han mere luthersk end grundtvigsk. Han talte ofte om Retfærdiggørelsen af Troen alene og brugte skarpe Ord om vore saakaldte gode Gerninger. Men han levede helt i sin Daabspagt og kunde vidne dybt om, hvad et Fadervor har at sige.

Søndagstjenesten i Hospitalskirken, hvor Salmesangen lød med lignende Kraft som i Vartov, hører til mit Livs bedste Minder. Helveg var allerede dengang legemlig og sjælelig svækket af den Sygdom, som faa Aar senere voldte hans Død. Men hos ham sandedes det, at Guds Kraft fuld-

kommes i vor Skrøbelighed. Hans Prækener var altid korte, og hans hæse Røst dannede en underlig Modsætning til hans lyse, næsten forklarede Aasyn. Gang paa Gang nævnede han Jesus Kristus' Navn med en Inderlighed, der vidnede om, at han havde givet sig helt i Vorherres Haand. Jeg maatte tænke paa den gamle Apostel Johannes, som kunde lægge hele sit Livs Erfaring ind i de enfoldigste Ord om Jesus Kristus som vor Frelser fra Synden, Døden og Djævelen. Ja, saaledes stod Helveg med Aandens dybe Glød og talte »som Guds Ord«, — et Menneske, der havde faaet Naade til at samle alt i det hellige Navn, som rummer det evige Liv.

Og det blev Liv for os, naar vi sang:

O, Kærligheds Aand!
 Det evige Liv i Fuldkommenheds Baand!
 O, smelt du vort Hjerte ved Højaltrets Ild,
 Og klar du Jordklimpen i Solglansen mild,
 Som glade vi føle: os skabes i Bryst
 De Levendes Lyst!

Ludvig Helveg havde Ry som dansk Kirkehistoriker. Fra den Side havde jeg kendt ham i adskillige Aar. Han blev Æresdoktor i Theologien ved Universitetsjubilæet i 1879. Men det var, som denne Hæder nu var aflagt for en højere Glans, et Genskin af Livets Krone om hans snehvide Haar. — Vi samledes med Ærefrygt om ham i hans gæstfri Hjem, hvor hans Søster Henriette var Værtinde, da han længe havde været Enkemand. — Hans Broder, Stadslæge Helveg, var ogsaa en meget ædel Mand, der helt ud sluttede sig til Menigheden og frisindet støttede det folkelige Arbejde, som stod i Forbindelse med den. — Her mødtes jeg første Gang med Morten Eskesen, der holdt Friskole i Bjerggade. Hans barnlige Tro paa Aanden kunde ingen tvivle om. Men det var dengang almindeligt, at man smilede ad hans naive Livsopfattelse og rystede paa Hovedet ad hans mange

Vers i Grundtvigs Stil, f. Eks. »Jordskue«, en rimet Geografi i samme Form som »Krønnike-Rim«, men uden disses digteriske Fynd. Det var først, da han nogle Aar efter optog sin enestaaende Gerning i Sønderjylland, og da Alderen lagde et forsonende Skær over hans uskyldige Selvoptagethed, at jeg rigtig lærte at skønne paa denne sjældne Mand, i hvem Folkeligheden var levendegjort paa den skønneste Maade.

Til den Helvegske Kreds hørte Grosserer Christian Faber, som ogsaa udæskede Kritiken, ved sin mærkelige Forening af barnlig Tro og verdslig Handelsaand. Han og Hempel dannede Modpoler indenfor Kredsen, men levede dog paa en venskabelig Fod med hinanden. Jeg blev Husven hos Fabers og fik især mange alvorlige Samtaler med hans Hustru. Der blev holdt flotte Selskaber dær af et mærkelig blandet Præg. Faber kunde f. Eks. ved et overdaadigt Bord, hvor der sad flere Grosserere uden aandelig Sans i lystig Samtale, paa een Gang foreslaa, at vi skulde synge: »Kærlighed fra Gud«. Grossererne maabede, og vi andre kunde ikke rigtig komme i opbyggelig Stemning derved. Men Faber selv sang for af et godt Hjerte.

Et andet velhavende Hjem, som jeg fik Adgang til, var Vinhandler F. W. Heys i Vestergade, hvor der vankede udmærket Rødvin og kraftig Genever. Hey var Værge for St. Knuds Kirke, men ellers ikke særlig kirkelig. Derimod var de fleste af hans Børn hengivne Venner af Ludvig Helveg. Husets ældste Søn, Præsten Alfred Hey, var en af Hempels bedste Venner. Naar han kom til Højstrup, fortalte han meget om Otto Møller, som han tit besøgte i Gylling. Heys fem ugifte Døtre var prægtige Mennesker, der omgikkes meget med Hempels. De kom tit op paa Højstrup sammen med Helvegs unge Kapellan Emil Koch og den ældre, ugifte Skolebestyrer Nicolaj Gregersen. Vi kaldte dem »den lille Menighed«, og naar de kom, kunde vi være sikre paa en herlig Aften med Sang og livlig Samtale om alt,

hvad der var oppe i den grundtvigske Kreds. Pastor Koch var dengang ikke helt med i saadanne Spørgsmaal, og det gav Samtalerne forøget Liv, at Hempel og jeg, hver paa sin Maade, søgte at gøre ham til en rigtig Grundtvigianer, mens han, klog og redelig, som han var, satte vore Tanker paa en alvorlig Prøve.

Hempel var gode Venner med mange Præster paa Fyn, og de var kærkomne Gæster paa Højstrup. Nogle af dem fik vi ogsaa at høre ved Møder i Odense. Paa den Maade lærte jeg saadanne Mænd at kende som Johannes Clausen i Nr. Løndelse, S. Lassen i Asperup, J. S. Brandt i Ollerup, Andreas Leth i Middelfart, som netop det Aar med stor Veltalenhed slog til Lyd for »de kirkelige Frihedskrav«.

Men det Præstehjem udenfor Odense, som jeg fik mest Udbytte af, var dog *Niels Lindbergs* i Kerteminde. Nicolaj Gregersen, der var født i Kerteminde og havde et Par Brødre boende dær, tog mig en Lørdag i Efteraaret 1880 med dertil og indførte mig i Lindbergs Hus, hvor jeg overnattede. Næste Dag var jeg med til Gudstjenesten i Valgmenighedskirken. Da den var færdig, kom en Del af de fjernere boende Menighedsmedlemmer ind til Kaffe i Præsteboligen. Lindberg gik omkring med Favnen fuld af lange Tobakspiber, som han fordelte blandt Mændene, og saa gik Samtalen muntert mellem de opvakte Fynboer. Det var en folkelig Gæstfrihed, som tiltalte mig særdeles, og det var dejligt at føle sig optaget i en saadan Kreds af Bønderfolk. Der var gamle Mænd imellem dem, som havde været med til den gudelige Vækkelse for halvhundrede Aar siden.

Men allermest blev jeg forelsket i Lindberg selv og var meget glad, da han foreslog, at vi skulde sige »du« til hinanden. Han kaldte mig »Oldingen« paa Grund af min store Ungdom, med en skæmtefuld Hentydning til, at jeg allerede var begyndt at blive tyndhaaret, — maaske ogsaa med Øje for noget gammelagtigt hos mig, som han ypperlig forstod

at blæse bort. — I Vinterens Løb kom jeg flere Gange igen og var altid henrykt over at være der. — Niels Lindberg var en stor Spasmager. Han var aldeles fri for gejstligt Væsen og gjorde Nar derad paa de mest drastiske Maader. Naar han havde trukket i Præstekjolen, kunde det falde ham ind pludselig at sætte sig paa Huk med den tykke Mave hvilende paa Knæene og vralte hen over Gulvet, saa han livagtig lignede en sort Tudse, der kravler paa Landevejen. Hans Kone skændte leende paa ham, naar han gjorde saadanne Kunster. Hun sagde, at hun var bange for, at han skulde spille den samme Komædie paa aaben Gade, og derfor trak ham om ad afsides Stræder, naar han var ude med hende i Ornatet.

Men den samme Mand, som lod haant om al Velærværdighed, var en alvorlig Prædikant, hos hvem Luthers og Grundtvigs Tanker var levende forenet. Og saa havde han den sjældne Parring af Videnskabelighed og Folkelighed, der ogsaa havde udmærket hans Far, J. C. Lindberg. Hans store Studereværelse, hvor Bogreolerne stod som Kulisser ud fra Væggene, var Dagen igennem aaben for dem, der vilde besøge ham. Men om Natten, naar andre gik i Seng, sad han mange Timer, tit til den lyse Morgen, og studerede paa Kraft, særlig i Jødernes Historie, hvori han var meget lærd.

Det, som allermest drog mig til ham, var hans enestaende Frisind. — Han skrev, til Forargelse for mange, en Mængde vittige Artikler om kirkelige Forhold i »Morgenbladet«, som dengang var »Fritænkernes« Organ. Han stak aldrig sin Tro under Stolen, men han forstod at skelne skarpt imellem sin Stilling i Menigheden og sin Ret som dansk Borger. I Politik var han »ren Venstremand« og støttede trofast C. Berg. Han forsvarede hans Alliance med »det literære Venstre« i København og gik i Ilden for Edvard Brandes' Valg paa Langeland.

I den Anledning udgav han, mens jeg var paa Fyn, et djærvt Skrift »Om Trosfrihed«, der vakte en heftig Strid indenfor Grundtvigianernes Lejr. Deri forsvarede han, at Edv. Brandes aflagde Rigsdagseden, skønt han aabent erklærede, at han ikke troede paa Gud. — Birkedal paatalte dette med brusende Vælde, og mine fleste fynske Venner gav ham Ret deri. Men jeg stod naturligvis paa Lindbergs Side. — Ved et folkeligt Møde om Forsvarssagen, der holdtes i Odense, traadte Lindberg og Birkedal op mod hinanden, som Talsmænd for den realistiske og den romantiske Grundtvigianisme. Den store Forsamling var omtrent lige delt imellem dem. Da der blev afstemt paa den Maade, at hvert Parti gik til sin Side i Salen, saae Søstrene Hey med bebrejdende Blikke paa mig, da jeg skred over til venstre Side.

I Foraaret 1881 var der Folkethingsvalg. Lindberg fik opstillet en »ren Venstremand« i Kertemindekredsen, skønt det store Flertal af Valgmenighedens Medlemmer var moderate. Den Splid, han derved fremkaldte, skaffede Højremanden, Niels Andersen, Sejren. Men det gjorde intet Skaar i Lindbergs gode Forhold til sin Menighed. — Inden Valget var der et politisk Møde i Kerteminde, som jeg overværede. Redaktøren af »Fyns Tidende«, Jørgen Pedersen, førte Ordet for de Moderate. Men Lindberg havde faaet Berg til at komme tilstede, og han talte næsten lige saa skarpt imod de Moderate som mod Estrupperne. — Efter Mødet var jeg sammen med Berg i Lindbergs Hjem. Vor Vært vilde præsentere os for hinanden. Men Berg sagde straks, at det var overflødigt. »Kandidat Begtrup og jeg kender godt hinanden«, føjede han til. »Vi har ogsaa for været Meningsfæller; men jeg veed naturligvis ikke, om vi er det endnu.« — »Jo,« svarede Lindberg, »Begtrup er lige saa ren en Venstremand, som han altid har været.« — Nu var Sandheden den, at jeg ikke var helt uanfægtet af

den moderate Luft paa Fyn, hvor »Fyns Tidende« hørte til min daglige Læsning. Men Lindbergs Ord rettede mig virkelig i samme Øjeblik ind i det radikale Kompagni. Jeg har aldrig saa kendelig oplevet, hvad et Ord i rette Tid kan virke paa en ung Sjæl, der ellers gør sig til af at være selvstændig. Det burde have været mig en Mindelse om, at jeg ikke egnede mig til at blive Politiker, da det altid var Personerne og ikke Sagerne, som gjorde dybest Indtryk paa mig!

I det Aar, jeg var paa Fyn, tog jeg Del i adskillige folkelige Møder. Jeg var til Mikkelsdagsmøde paa Kolds Skole, hvor hans Svoger Lebak dengang var Forstander, og hørte dær Rosendal og Lindberg tale. Paa Klavs Berntsens Friskole i Højby hørte jeg første Gang Ernst Trier, og hans varme Tale om Friskolelivet greb mig stærkt. Paa Ryslinge overværede jeg en Forhandling om de kirkelige Frihedskrav, som blev indledet af den veltalende Andreas Leth. Saaledes kom jeg ind i det kristelige og folkelige Livsrøre, og har fra den Tid kunnet regne med Folkelivet som en afgørende Faktor i min aandelige Udvikling. — Jeg kunde ikke være kommet noget Sted i Landet, hvor Bølgen af det grundtvigske Aandsliv slog mig saa mildt og fyldigt i Møde som paa denne herlige Ø, hvor alle folkelige Rørelser lige fra den gudelige Vækkelses Tid har haft saa rig en Blomstring. Det var et aandeligt Bad for min Sjæl, der forberedte mig udmærket til min senere Gerning. Jeg blev fyldt med Tanker og Følelser, som udvidede mit danske Hjertelag og fik Bugt med den Frygt for selvisk Indtørring, som før havde plaget mig.

Jeg fik ogsaa Lejlighed til saa smaat at prøve mine egne Evner i Folkelivets Tjeneste. — I Landsbyen Aasum, øst for Odense, var der i de Aar en Kreds af yngre Bønderfolk, som var stærkt optagne af Folkeoplysningens Fremme. Der var især en Gaardmand ved Navn Hans Christian Rasmus-

sen, som gjorde meget for denne Sag. Han var en myndig Fører, og hans yngre Broder, Kristian Lohmann, som netop var ved at sætte Bo paa sin nybyggede Gaard »Hlidarende« i Byens Udkant, var et stemningsrigt Menneske, der lagde poetisk Glans over Ungdomslivet i sin Kreds.

H. Chr. Rasmussen kom en Dag til Højstrup og spurgte, om den unge Huslærer ikke havde Lyst til at holde Foredrag i det lille Forsamlingshus, som Aasumfolkene havde faaet indrettet. Hempel tilskyndede mig dertil, og saaledes kom jeg i Efteraaret 1880 til at holde mit første folkelige Foredrag. Jeg valgte at fortælle Knud den Helliges Saga, der er saa nøje knyttet til Odense. Min gode Ven, Emil Koch, fulgte mig ud til Aasum, og Mødet gik meget fornøjeligt. Senere paa Vinteren holdt jeg sammesteds tre Foredrag om Angelsakserne paa Grundlag af Bedas Kirkehistorie.

Det var godt, at jeg begyndte min Talervirksomhed som historisk Fortæller, i Steden for at spinde ud af mit eget umodne Tankeliv. Jeg har altid siden raadet unge Højskolemænd til at gaa den samme Vej, og jeg tror, det vilde have været sundt for Foredragsvirksomheden i Landet, om den havde holdt sig mere til den historiske Oplysning end til den sødladne Suppe, der øses op af Talernes Stemningsliv. Men naturligvis kræves der, at Historien fortælles med Livsvarme og med poetisk Sans for Strømningen i vort Folkeliv.

Jeg var glad ved disse Møder i Aasum, og det har glædet mig efter mange Aars Forløb at høre, hvorledes enkelte af mine daværende Tilhørere endnu mindes disse Foredrag som en god Oplevelse i deres Ungdom. — Ogsaa dette lille Arbejde bidrog til at gøre mit Aar paa Fyn til en lykkelig Tid for mig, en skøn Morgenstund for mit senere Dagværk.

Hver Gang jeg kører med Jernbanen vestpaa fra Odense,

kikker jeg ud til Højre, hvor jeg i et kort Glimt kan se Højstrups Gavl med de to Vinduer, som var i mine Værelser. Og da tænker jeg med Tak paa det rige Ungdomsaar, jeg levede dær. Men mest paa Christian Hempel, der visselig har været en god Ven paa min Vej gennem Livet.

VII

ET STUDIEAAR I KØBENHAVN

1881—82.

I Sommeren 1881 kom min Elev Søren Hempel paa Kostskolen i Birkerød, og jeg blev altsaa ledig. Jeg kunde dog let have faaet en ny Plads, da der var faa theologiske Kandidater i de Aar og temmelig stor Rift om dem. — Blandt andet fik jeg Brev fra Dr. Skat Rørdam, som dengang var Præst ved Helligaandskirken. Han ønskede at tale med mig om en Huslærerplads hos Baron Reedtz-Thott paa Gaunø. Jeg vilde nok høre nærmere om Sagen og gik derfor op til Rørdam i Nørregade med min Kæreste under Armen. — Der var mange Tillokkelser ved den tilbudte Stilling. Baronen og hans Frue var kendte som Venner af den grundtvigske Retning. C. J. Brandt og Skat Rørdam havde staaet dem nær som Præster i Rønnebæk. Jeg skulde undervise deres eneste Søn, som kun var 9 Aar gammel, og der blev stillet i Udsigt, at jeg kunde faa 1400 Kr. i aarlig Løn foruden Ridehest og andre Herligheder. Men der var den Hage derved, at jeg helst skulde forpligte mig til at blive tre Aar i Stillingen. — Med min folkelige Retning fandt jeg det skæbnesvangert at leve saa længe i et adeligt Hus. Og da min Kæreste tilsidst var saa djærv at spørge Rørdam ligefrem, hvad *han* vilde gøre i mit Sted, svarede den ærlige Mand paa en morsom tør Maade: »Jeg vilde sige Nej!» Og dermed var Sagen afgjort.

Jeg fik ogsaa Tilbud om at blive Huslærer i en anden

adelig Familie, der agtede at opholde sig et Aar i Paris. Dær vilde jeg nok have truffet Morten Larsen, som var Præst for den dansk-norske Menighed i Verdensstaden. Men det var kun i Fantasien, den Plan tiltalte mig en Smule. — Jeg havde i Virkelighed et helt andet Maal for Øje. Jeg ønskede for Alvor at blive Lærer paa Askov udvidede Højskole og fandt det derfor bedst at tilbringe et Aar i København med Studier, som kunde forberede mig dertil.

Det var naturligvis ikke Theologi, jeg vilde dyrke. Det var heller ikke almindelig Historie, jeg vilde lægge mig efter, da jeg vidste, at Schrøder og Nutzhorn selv tog sig af dette Fag paa Askov. Men jeg var kommet under Vejr med, at Undervisningen i Modersmaalet kunde trænge til Fornyelse paa den udvidede Skole. Og det passede særdeles godt med min gamle Kærlighed til det »Oldnordiske«. Det blev derfor paa dette Felt, jeg lagde mine Studier an. For at faa bedre Tid dertil laante jeg 250 Kr. af Hempel, og ved Siden deraf maatte jeg saa søge at fortjene noget ved Timeundervisning i København.

Min gamle Veninde Frk. Bruhn tog mig i Huset for en billig Penge. — Jakob Knudsen var blevet theologisk Kandidat i Sommeren 1881 og vilde nu studere Filosofi. Men af Sparsommelighed havde han lejet sig et Værelse i Nørrefarimagsgade, hvor han levede meget spartansk, og saaledes kunde jeg flytte ind i det Kammer hos Frk. Bruhn, som han hidtil havde beboet, og som rummede saa mange Minder fra vore Studenterdage. — Jeg glædede mig til et fornyet Samliv med min fortrolige Ven. Vi havde vekslet lange Breve under mit Ophold paa Fyn, og vi lagde nu en Plan om i Fællig at oprette et Kursus til Præliminæreksamen for at bøde paa vore sjunkne Finanser. Men der meldte sig heldigvis kun een Elev til vort Kursus, og saaledes faldt dette falske Luftkastel til Jorden. — Det viste sig ogsaa snart, at Jakob Knudsens filosofiske Studier strandede. — I Efteraaret 1881

forlod han brat København og rejste hjem til Lejrskov som en havareret Mand. Hans Far tog ham med over til Schrøder i Askov og skaffede ham en foreløbig Plads som Hjælpe-lærer dær. Og dette viste sig snart frugtbart, ogsaa for mine Ønsker om at havne sammesteds.

Imidlertid var det lykkedes mig at faa nogle Historie-timer i Hans Gregersens fri Skole paa H. C. Ørstedesvej. Jeg tror nok, jeg var en livlig Lærer. Men jeg kunde daarlig holde Styr paa de endnu livligere Drengene. Det blev en Ydmygelse for mig og har siden skræmmet mig fra den vanskelige Gerning at være Børnelærer. — Derimod havde jeg Fornøjelse af at undervise fire halvvoxsne Piger i Historie, hos Enkefru Just paa Østerbro. — Og endelig var det en særlig Glæde for mig, at jeg fik nogle Foredragstimer ved den lille Højskole, som Falkenstjerne nylig havde begyndt i et Lokale paa Gamle Kongevej. — Her fortalte jeg »de gothiske Folks Historie« for en Snes unge Karle og fik saaledes min første Øvelse i at være Højskolelærer.

Den Undervisning, jeg gav, levede mig rummelig Tid til mine egne Studier. — Jeg havde paa Højstrup læst en Del om Angelsakserne og havde bl. a. skrevet en ordret Oversættelse af Bjovulfskvadet. Nu lærte jeg ogsaa lidt Gothisk og gav mig i Lag med Ulfilas Bibeloversættelse. Men Hovedsagen var dog mit fortsatte Studium af »Oldnordisk«. — Jeg hørte bl. a. Svend Grundtvigs Forelæsninger over den ældre Edda. Desuden fik jeg udmærket Hjælp ved det Bekendtskab, jeg gjorde, med den ganske unge, men allerede lærde *Axel Olrik*.

Vi havde gaaet et Aar i Skole sammen. Men da han sad i nederste og jeg i øverste Klasse, havde vi intet haft med hinanden at gøre. — Nu traf jeg ham en Dag paa »Oldnordisk Musæum«, og da jeg rettede et Spørgsmaal til ham, svarede han, stammende men ivrig, i en hel lille Forelæsning, mens han trak mig om fra den ene Glaskasse til den anden

for at vise mig de Sager, der kunde oplyse mit Spørgsmaal. — Han mindede mig om Poul Møllers »Licentiat«, men jeg opdagede snart, at han, trods sin store Ungdom, var en virkelig Videnskabsmand. Heri blev jeg bestyrket, da jeg en Gang kom til at tale om ham med Svend Grundtvig, og denne udtalte sig med stort Haab om Axel Olrik som sin Arvetager.

»Mit Forspring i Alder og almindelig Udvikling opvejedes af hans ubetingede Overlegenhed i videnskabelig Retning. Jeg var en vordende Skolemand, der søgte Sagkundskab til Brug for folkelig Oplysning. Han var en lærd Gransker, som med Liv og Sjæl var med dær, hvor Grænserne flyttes paa Videnskabens Felter. Men vi var samstemte i vor dybe Begejstring for det nordiske Aandsliv i gamle Dage, og gennem fælles Kærlighed til Fædrenes Minde sluttede vi et Venskab, der i Førstningen var mere sagligt end personligt, men som i Tidens Løb blev ægte menneskeligt.«*)

Dette Venskab fortsattes, efter at jeg var kommet til Askov. Olrik holdt mig i sine Breve underrettet om sit fremskridende videnskabelige Arbejde. Til Gengæld hjalp jeg ham til at lære Folkehøjskolen at kende. Han kom flere Gange til Askov, hvor han senere især sluttede sig til H. F. Feilberg. Jeg bragte ham ogsaa i Forbindelse med flere af de Folkemindesamlere, som hørte til vor Kreds. — Det har været mig til Gavn og Glæde, at jeg har kunnet følge denne geniale og elskværdige Mand i hans banebrydende Arbejde for de nordiske Folkeminders videnskabelige Granskning.

Mit eget Arbejde var langt fra saa dybtgaaende som hans. Hver Gang jeg har prøvet at naa ind til videnskabelig Syssel med Fortidsminderne og Sproghistorien, har jeg snart maattet erkende, at det ikke laa for mig, og at det ikke

---

*) Se Fortalen til min lille Bog: »Axel Olricks Breve til Holger Begtrup« (1924).

kunde forenes med min folkelige Virksomhed. — Jeg har kun smagt saa meget af Videnskaben, som der hører til at paaskønne dens Værd og udnytte noget af dens Resultater i den almindelige Oplysnings Tjeneste. Men jeg har uden Vanskelighed kunnet opgive det lærde Væsen, fordi Aandslivet i rent menneskelig Retning altid har staaet for mig som langt rigere end Fagmændenes videnskabelige Sysse.

Fra de Lærdes Synspunkt staaer vel Folkehøjskolen som et Middel til at popularisere Videnskabens Resultater. Men for mig har den sin egen historisk-poetiske Aand og bruger kun Videnskaben som et af de mange Midler, der kan fremme en god Folkeoplysning i det virkelige Livs Tjeneste. Dog tror jeg, at min flygtige Berøring med Videnskaben har lært mig at respektere Sandheden i vor Viden saa højt, at jeg ikke tilsidesætter den for løse Drømmerier og kønne Talemaader. I al Fald veed jeg, at dette er en Pligt for os, som holder folkelige Foredrag, naar vi ikke vil skade vore Tilhørere med løs Snak om Menneskelivet.

Mine oldnordiske Studier i København var i Begyndelsen temmelig spredte og tilfældige. Men jeg fik bedre Samling derpaa i Vinterens Løb. Det kom mig nemlig en Tid efter Nytaar for Øje, at der nogle Maaneder før var stillet en Prisopgave af det filosofiske Fakultet, som jeg turde give mig i Lag med. — Den lød saaledes: »Der ønskes en kritisk Samling og Vurdering af alt det i den oldnordiske Litteratur (afset fra »Sæmundar Edda« saa vel som fra Gylfaginning og Bragaræður), der indeholder tydelige eller tilsyneladende Spor af en forkristelig Religion i Norden.«

Her var en Opgave, som jeg troede at kunne magte. Jeg raadførte mig med Professor Svend Grundtvig derom, og da han gav mig en venlig Tilskyndelse, gik jeg i Lag med det store Arbejde, som optog det meste af min Tid i det følgende Halvaar. — Hovedsagen var at gennempløje hele den gamle islandske Sagalitteratur, gøre Uddrag deraf og

ordne dem i et overskueligt System. — Dette blev et fornøjeligt Slid, som ikke oversteg mine Evner, og som tilmed faldt godt i Traad med min Forberedelse til udvidet Højskoleundervisning. Det gamle Sprog var jeg ret godt inde i, og den Side af det oldnordiske Aandsliv, som skulde fremdrages, havde i Forvejen min særlige Interesse. Jeg fik Gavn af den Omhu og Orden, der krævedes, og det faldt mig let at indordne Stoffet under almindelige, klare Synspunkter. — Derimod erkendte jeg snart, at den »kritiske Vurdering« maatte blive mangelfuld, fordi jeg var altfor lidt kendt med det videnskabelige Arbejde af nordiske og tyske Granskere paa dette Felt. — Værket skred godt fremad, og da jeg naaede til Udarbejdelsen af det vidtløftige Skrift, glædede jeg mig ved efter bedste Evne at forme det i et klart Sprog paa saa rent Dansk som muligt.

Det morede mig, at mit første Skridt paa Forfatterbanen i den voksne Alder gik i samme Retning som min Barndomsbog om »Nordens Guder« fra 1870. Men der var i Mellemtiden foregaaet en stor Omvæltning i mit Syn paa »den forkristelige Religion i Norden«. Ved at læse Sofus Bugges kritiske Skrifter om de gamle Mythers Oprindelse var jeg blevet klar over, at den romantiske Anskuelse af Eddaerne ikke var holdbar. Jeg saae ikke længer paa de norrøne Kvad som hellige Bøger, der gav et paalideligt Billede af vore Forfædres hedenske Gudetrol. De maatte snarere opfattes som en fri Skjaldedigtning fra Hedenskabets sidste Tider, mens den virkelige Religion hos de gamle Nordboer maatte opspores ad andre Veje, gennem Levningerne af en langt ældre folkelig Overlevering. Dette, som senere er blevet anderledes grundig godtgjort af vore arkæologiske Videnskabsmænd og Folkemindeforskere, søgte jeg med mine fattige Forudsætninger at fremhæve i min Afhandling.

Mit Manuskript, som ligger gemt i Universitetets Arkiv,

har jeg ingensinde set, siden det blev indleveret. Men jeg er overbevist om, at det er uden al videnskabelig Værdi. Derimod blev Arbejdet ingenlunde værdiløst for mig selv. Jeg fik et udstrakt Bekendtskab til den islandske Literatur og fik min Pen øvet til Fremstilling af et sammenhængende Emne. — Ved at sysle saa meget med de gamle Skrifter vandt jeg en Fortrolighed med Sagastilen, der kom mig tilgode som Sagafortæller, og jeg kan kun beklage, at jeg har gjort saa sparsomt Brug af denne Færdighed i min Højskolegerning. Men indirekte har det dog sat nogen Frugt, da det har hjulpet mig til at tale bedre Dansk til danske Mennesker.

Imidlertid havde jeg stadig haft mine Tanker rettet paa at blive Lærer paa Askov Højskole. Og hertil fik jeg en god Haandsrækning af Jakob Knudsen, da jeg ikke turde henvende mig til selve Schrøder derom. — Jeg bad Knudsen forebringe mit Ønske derom i en belejlig Stund, og naar jeg nu læser de Breve, han sendte mig fra Askov i Foraaret 1882, forstaar jeg endnu bedre end dengang, hvilken virkelig Vennetjeneste han viste mig ved at være Mellemand i denne Sag. — For mig var det en Glæde at tænke paa, hvorledes vi to kunde blive Lærere ved den samme Skole. Men jeg oversaa, hvad han med sin større realistiske Sans havde skarpt for Øje: at vi praktisk talt kunde komme hinanden i Vejen som Konkurrenter. Det var jo et Spørgsmaal, om Askov Højskole under sine forholdsvis fattige Kaar kunde skaffe os begge et skikkeligt Levebrød, især da vi var forlovede og higede efter at blive gift saa snart som muligt. — Jakob Knudsen udtrykte dette paa sin djærve Maade ved at sige til mig: Det er vist sjældent, at en Bager, som lige har faaet en lille Forretning i Gang, hjælper en anden Bager til at nedsætte sig i samme Gade!

Desmere skylder jeg ham Tak for, at han alligevel ærlig gjorde, hvad han kunde, for at fremme mit Ønske ved at

tale til Schröder derom. — Schröder svarede, at han ikke kunde sikre mig noget, men han haabede, at Skolen skulde faa saa megen Fremgang, at den kunde bruge os begge. — I dette Haab blev der truffet Aftale om, at jeg skulde komme til Askov i Efteraaret 1882 for at prøve mine Kræfter, særlig som Lærer i Dansk. Jeg skulde have frit Ophold og 250 Kroner i Løn for den første Vinter.

Med denne Aftale var jeg vel fornøjet. Der var endnu et halvt Aar til, at jeg skulde tiltræde Pladsen. Men i Mellemtiden fik jeg mit Komme godt forberedt ved, at min Kæreste i Sommeren 1882 blev Elev paa Askov Højskole. — De mange Breve, hun sendte mig derfra, fortalte om, hvor godt hun var blevet modtaget, og hvor glad hun var ved at være dær. — Hun var særlig optaget af Schrøders Foredrag, men hørte ogsaa med Fornøjelse de andre Lærere. — Det var morsomt for mig at faa Referater af Jakob Knudsens pudsig Taler til de unge Piger i Dansktimerne. — Schröder kaldte hende »Prinsessen i Glasbjerget« og var altid venlig imod hende. Jeg tror ogsaa, hun var en af hans bedste Tilhørere og i det hele Mønsteret paa en frisk ung Højskolepige, fuld af Sang og lyse Tanker. — Hendes nærmeste Omgangsfæller var Skolens to unge Lærerinder, Dortha Pedersen (Sams) og Marie Barfred, der siden blev gift med Kaptejn Hagedorn. Med dem gjorde hun lange Spasereture i Sommeraftnerne. — Hele den Sommer blev en lykkelig Indledning til hendes senere Højskoleliv, og den Yndest, hun vandt, kom ogsaa mig til Gode.

Da Sommerskolen sluttede, rejste jeg til Askov for at deltage i »Lærermødet«, som holdtes i Begyndelsen af August. — Schröder var saa dristig at lade Jakob Knudsen og mig optræde som Foredragsholdere ved dette Møde, for at Skolens Venner kunde blive bekendt med de to unge Kandidater, som den havde taget i Tjeneste. — Vi var meget spændte paa, hvorledes vi skulde klare os som Talere over-

for den store Forsamling af ansete Folk fra de grundtvigske Kredse i Landet. Det var en Slags Dimispræken, vi her skulde holde. Schrøder sagde til Indledning, næsten undskyldende, at naar han gav Ordet til disse to uprøvede unge Mænd, saa var det i Haab om, at Forsamlingen vilde høre velvilligt paa, hvad de havde at sige.

Det gik os kun saa som saa. Men mange ytrede dog venligt bagefter, at vore Foredrag gav Haab om en god Fremtid. — Pastor Henning Jensen sagde trøstende til os: »Hvor der er gærende Kræfter, skyder det Aaret efter!« — Han erklærede forøvrigt, at Knudsen var Romantiker, og Begtrup Realist. Det var ikke rigtig rammende, men kunde nok udledes af vore Emner. Jakob Knudsen talte nemlig om det middelalderlige Elskovsdigt Flores og Blanzeflor, mens jeg holdt tre Foredrag om de gamle Nordboers Gudedyrkelse paa Grundlag af mit Arbejde med Prisopgaven.

Vort Væsens Forskellighed traadte klart frem. Vi var begge benovede. Men hos ham viste det sig i, at han kom til at græde og gik i Staa, da han vilde tale om den romantiske Længsel efter Evigheden. Jeg derimod dækkede min Generthed ved en altfor rask Optræden og pyntede min Tale med smaa personlige Bemærkninger, der skulde være vittige, men maaske snarere blev opfattet som vigtige.

De første Ord, jeg sagde, var: »Vor Tid er en kritisk Tid«, og det kom jeg siden paa en ejendommelig Maade til at sande. Den Kritik af de nordiske Myther, som jeg bragte med til Askov, blev nemlig desværre ikke uden Indflydelse paa Ludvig Schrøder. Han var en Mester i at fortælle Mytherne og udlægge dem til Oplysning om Menneskelivet i vore Dage. Men det kolde Pust, jeg førte med mig fra den moderne Forskning paa dette Felt, gjorde ham utryg. Han syntes, at han maatte tage et vist Hensyn til Sofus Bugges kritiske Undersøgelser, naar han fortalte de dejlige Sagn

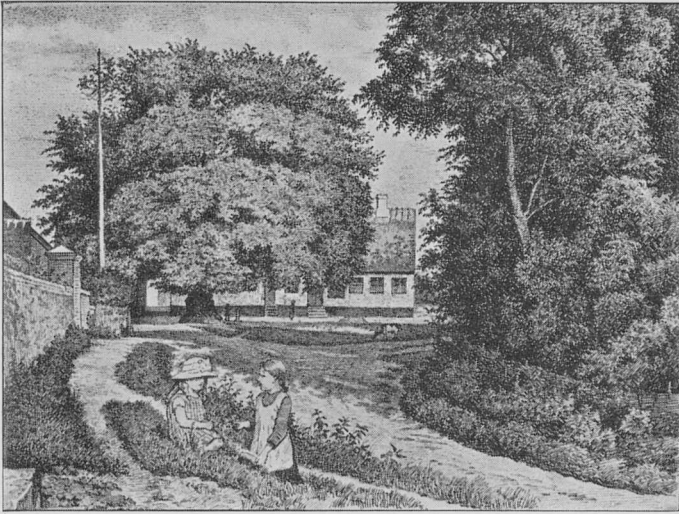
om Balder. Men det tog Glæden derved fra ham, og efter faa Aars Forløb holdt han næsten op med sine mythologiske Foredrag. — Jeg maatte trøste mig ved, at det dog i Virkeligheden var hans indre Udvikling, som fra nu af førte ham ind paa andre Emner, der svarede mere til den ny Tids Tarv. Schrøder var i Grunden en større Realist end vi Unge, og han stod den Gang med brændende Hu til at føre et Ord, der kunde avle Daad i Folkets daglige Liv. Men mange af hans ældre Tilhørere saae med Vemod tilbage til den Tid, da han især hjalp de Unge til »et stille, indadvendt Liv i Tanke og Drøm«, oplyst ved de dybsindige nordiske Oldsagn.

Med sin levende Sans for Muligheder fandt Schrøder, at Jakob Knudsen og jeg havde klaret den første Prøve ret godt, og det var med venlige Ord om Gensyn paa Vinterskolen, han bød mig Farvel efter Lærermødets Slutning.

Det næste Par Maaneder tilbragte jeg hjemme i Birkerød, hvor jeg fik min Prisafhandling gjort nogenlunde færdig. — Dette sidste længere Ophold i mit Barndomshjem ligger i Glans for mit Minde. Min Kæreste var fra Askov rejst til Ringkøbing, hvor hun i de følgende Aar var sin Søster Annas Medhjælper ved en privat Børneskole. Derved fik Længslerne stor Magt i mit Sind. Men de fløj ikke alene til Vestjylland, de vendte sig ogsaa med underlig Styrke imod den Barndoms- og Ungdomstid i Birkerød, som nu skulde afsluttes. — Vejret var dejligt i det Efteraar. Jeg gik lange ensomme Ture i Eggen, opsøgte alle de Mindesteder, som jeg især elskede, og kom i betagende romantisk Stemning derved. Det blev en Afsked med min første Ungdom, som jeg ikke kunde have tænkt mig skønnere.

I syv Aar blev mine Forældre endnu boende i Birkerød Præstegaard, og jeg besøgte dem tit til gensidig Glæde. Men min Hu var nu saa stærkt vendt mod min Fremtidsgerning,

Majpladsen i Birkerød.

at jeg uden Suk bød Hjemmet Farvel en af de første Dage i Oktober 1882, — fyldt af dyb Taknemlighed for alt, hvad jeg under Guds naadige Førelse havde oplevet i min lykkelige Barndom og Ungdom.
